

למעשה

פרשת וארא

©

כל הזכויות שמורות

למכון 'למעשה'

ולפנחס זרביב

כתובת המחבר

חנה סנש 21\11

אשדוד

058-3271323

p0583271323@gmail.com

כמו כן המכון מתמחה בעריכה לשונית וכתובת דברי

תורה וסיפורי אמונה

פרשת וארא

אולם האמת היא שהתשובה לשאלת משה רבינו נמצאת בדבר ה' בפסוק הראשון, ובהבנת דבר זה תתבהר כל התמונה. הקב"ה אמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים (בראשית טו): "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום ועיינו אותם ארבע מאות שנה". דהיינו, נגזר על כלל ישראל להיות בגלות מצרים במשך ארבע מאות שנה. ואכן בשעת יציאת מצרים טען עוזא (ילקוט שמעוני, בשלח רמא), השר של מצרים, שעדיין לא הגיע זמנם לצאת כי לא מלאו השנים. התשובה למענתו היא, כידוע, כמו שאמרו חז"ל: "וישרצו – שנעשו כשרצים" (עיין ספורנו א, ז) [מדברי הספורנו מתבאר שמכיון שהחל תהליך של קלקול בבני ישראל, נוצר צורך להחיש את עת גאולתם]. מאידך גיסא, הרי סוף סוף עדיין לא נתקיימה ההבטחה שישאל ישראל ישתעבדו במצרים ארבע מאות שנה, כטענת עוזא, ולפיכך הקשה הקב"ה את השעבוד עד שישוה קושי העבודה של מאה ותשעים שנה לעבודת ארבע מאות שנה, ובגלל הקושי יכלו לצאת ממצרים טרם זמנם. נמצא שקושי השעבוד עצמו, הוא חלק מתהליך הגאולה, וקושי נורא זה הוא בעצמותו רחמים.

זהו פירוש הפסוק שבו פותחת הפרשה, "וידבר אלקים", היינו מידת הדין, "ויאמר אליו אני ה'". כלומר, אני, הנראה בעיניך כהתגלמות מידת הדין, במבט האמת החודר והמקיף - "אני ה'" דהיינו רחמים. ואם תעמיק תראה, שכל הנהגתי הינה של רחמים וחסד. מאליו יובן עתה שבוה קיבל משה

לעתים הנהגה הנראית כמידת הדין, היא מידת הרחמים

"וידבר אלקים אל משה, ויאמר אליו: אני ה'" (ו, ב)

פתח הפסוק ב"אלקים" שהוא מידת הדין, מעיר הגר"ז אפשטיין זצ"ל בספרו הערות, וסיים ב"אני ה'" שהוא מידת הרחמים. עוד יש לעיין במה שנאמר בסוף הפרשה הקודמת: "וישב משה אל ה' ויאמר: ה'י למה הרעותה לעם הזה, למה זה שלחתני. ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך". וכתב שם רש"י בשם המדרש: "ואם תאמר, מה איכפת לך? קובל אני על ששלחתני". משמע מהדברים שמושה רבינו התלונן על עצם השליחות ששלחו ה' להוציאם, והתמרמרותו היתה על כך שלא זו בלבד שהשליחות לא הועילה להצילם, אלא שהקב"ה הרע עוד לעם ישראל בהנהגה של הסתר פנים גדולה יותר משהיתה קודם לכן. ועל כך התלונן, מדוע נשלח לשליחות כזו? הקב"ה השיב לו על טענותיו בתביעה, ואמר לו "חבל על דאבדין" וכו', דהיינו שהאבות לא היו מתלוננים כמוהו. וכאן יש להבין היכן התשובה על שאלתו, מדוע נשלח לשליחות כזו של הסתר פנים גדול? וביותר קשה עצם ביאור הפסוק שבראש דברינו, שבו הקב"ה אמר לו את שמו, הרי על כך לא נשאל כללי

למעשה פרשת וארא

פיבל השיב שמצבה הכספי של הישיבה הינו בכי רע, ולכן אין כל אפשרות לסייע לבחורים החלשים לנסוע. הבחורים ניסו להתווכח ומענו שמדובר כאן בפיקוח

נפש ממוש, שכן אם אפרים צבי לא ינוח עלולה המחלה לחזור ח"ו. אי לזאת מחויבת הישיבה לעשות למענו גם אם אין כסף, שהרי סוף סוף מדובר באחד מחשובי הבחורים. ר' פיבל נשאר בשלן, ובלית ברירה נשאר אפרים צבי בישיבה. בשנה שאחריה חזר ונשנה הויכוח בין הבחורים להנהלת הישיבה, ושוב נשאר אפרים צבי בישיבה.

בשנה ההיא הוצעה לאפרים צבי הצעת שידוך נכבדה ביותר, המדובר היה בבת אחיו של ריש גלותא הגאון רבי חיים עוזר גרודינסקי זצ"ל. צד הכלה בירר בישיבה על אודות הבחור, ושמעו הטוב הגיע לאזניהם והם חפצו בו לחתן. אמנם גונבה לאזניהם גם הידיעה שהוא חלה לפני כמה שנים בשחפת, ולכן הסתפקו אם לגשת לשידוך זה או לא. הם הביאו את השאלה בפני הג"ר חיים עוזר, והוא הציע שיבררו

מה היה עמו מאז שהבריא, וכן האם ניכרים בו סימני חולשה ממחלתו. אכן הם ביררו בישיבה, ושמעו שהוא הבריא לחלוטין. הם הוסיפו ושאלו אם הוא נוסע בחדשי הקיץ להבראה, והבחורים השיבו ואמרו שזה שנתיים ימים הוא לא נסע כלל להבראה. כך יצא השידוך לפועל וזכה הבחור אפרים צבי להכנס לבית גדול זה, ולבסוף מינוהו לר"מ בישיבת ראמיילס.

רבינו תשובה מלאה לשאלתו. ולדורות עולם עלינו ללמוד מכאן על הנהגות הקב"ה עם הכלל ועם הפרט, שבשעת מעשה יתכן שההנהגה נראית הנהגה של דין, ולמעשה אליבא דאמת כולה רחמים.

בהמשך דבריו אומר הגרז"א: ונציב כאן זכרון לידיד נפשי מיישיבת גרודנא הר"ר אפרים צבי ביאליסטוצקי זצ"ל ה"י, שנעשה לאחר נישואיו ר"מ בישיבת ראמיילס בוילנא, ונהרג בשואה עם כל משפחתו. פעם אחת היתה בדידה עובדא שהיתה נראית לכאורה הסתר פנים, ואחר כך ראינו כמה רחמים היה בה.

בימי בחרותו חלה במחלת השחפת שהיתה נחשבת באותם הימים קרובה להיות חשוכת מרפא. אמנם הוא טופל על ידי רופאים בעיר ורשא, והם המליצו שינוח במשך כל החורף. לכן הוא נסע לאוטווצק (עיירת מרפא בפולין), ובחסדי ה' הבריא. אמנם ידענו שעליו לשמור על בריאותו, כדי שיחלים לגמרי ממחלתו. היה נהוג אז בישיבה שבסוף הקיץ נסעו בעלי היכולת מבין הבחורים לעיירה וילנא הסמוכה לגרודנא. למעוטי היכולת השתדלה הישיבה לסייע במימון הנסיעה לשם, ובמיוחד למצוינים ולחלשים שבהם, כדי שיפושו ויחליפו כח.

באותה השנה נגשו כמה בחורים להג"ר שרגא פיבל הינדס זצ"ל (מנהל ור"מ בישיבה, חתן הג"ר שמעון שקאפ זצ"ל, ראש הישיבה), שהיה ממונה גם על הניהול הכספי של הישיבה, ואמרו לו שיש לעזור לאפרים צבי לנסוע לוילנא אחרי המחלה שעבר. ר'

השירה נאמרה גם על השיעבוד הקדום כמו על הגאולה דאלמלא השיעבוד לא היה מקום להגאולה ושמחו בהשיעבוד הקדום כמו בהגאולה של עתה. וזהו שאמר באז חטאתי דמקודם התרעם על כובד השיעבוד ועכשיו אני אומר שירה באז פירושו דאני אומר השירה גם על אז דהיינו על השיעבוד הקדום כמו על הגאולה של עכשיו, וזהו שאה"כ בתהלים (ק"ח) אודך כי עניתני ותהי לי לישועה כי אני נותן לך הודיה על העינוי הקודם דע"ז באה לי הישועה ונתקדש שמך ברבים על ידי ועל שניהם כאחד אני מודה לך ושניהם כאחד טובים:

למה הצפרדעים לא קיבלו שכר ככלבים

וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות" (ט, ח) כתוב בדעת זקנים עה"ת שהצפרדעים שנכנסו לתנורים לא מתו, והטעם כי מסרו נפשם לעשות רצון ה' ונכנסו לתנורים למרות שיכלו לעשות רצון ה' באופן אחר, ולהיכנס לבתיהם ולאוכל וכדו', ובכל זאת נכנסו על מנת להישרף, נתן להם ה' שכרם, שלא מתו כשאר הצפרדעים.

ומקשים העולם מדוע אצל הכלבים שסתמו את פיהם ולא נבחו כשבני ישראל יצאו ממצרים, קיבלו שכרם שכל נבלה וטריפה לכלב תשליכון אותו, וזהו שכר עד סוף כל הדורות, שייולדו מן הכלבים האלו, וכאן בצפרדעים קיבלו רק הם שכרם ולא זרעם, אלא מכאן חזינן שלסגור את הפה זה עבודה קשה יותר מאשר להיכנס לתנור בוער, ולכן הכלבים שסתמו

אז ראו חסדי ה' יתברך, ואיך הוא יתברך מטמין חסדיו במצב שלכאורה נראה להדיא כחסתר פנים.

ילקוט יוסף לקח עמי' מד

(הרב פנחס זרביב למעשה)

משה רבינו מתקן שאומר מאז באתי כי הבין שמעיקרא היה לצורך הישועה

ויש להוסיף מש"כ בלמעשה פרשת בשלח

בית הלוי שמות פרשת בשלח פרק טו פסוק א

(א) אז ישיר משה. איתא במדרש (שמו"ר כג ג) אמר משה באז חטאתי שאמרת (שמות ה) ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה באז אני אומר שירה. ולהסביר קצת הכוונה בזה המאמר דמה תיקון הוא זה דהשירה נאמרה באותו תיבה לשון שאמר מקודם. רק הענין דהנה מי שהוא בצער הלילה והקב"ה עוזרו ומצילו ונותן להקב"ה שבח והודיה על הטובה שעשה לו, יש בזה שני אופנים וחלוקים הם הרבה. אם עיקר שמחתו של האדם ומה שמשבח לשמו יתברך הוא רק עבור טובתו שקיבל והצלתו מהצער הרי לא יוגדל שמחתו יותר מאלו לא היה לו צער מקודם ועיקר שמחתו הוא רק על ההצלה ולא על הצער שמקודם דבו לא ישמח כלל. אבל השירה שאמרו משה וישראל אז לא היה עיקר שמחתם על זה שניצולו מיד המצריים רק עיקר שמחתם היה ע"ז שזכו להיותם הכלי חפץ אשר על ידם נתגדל כבודו יתברך ועל ידי הצלתם ממצריים נתפרסם שמו וכמו שאמרו בהתחלת השירה אשרי לה' כי גאה גאה. וא"כ הרי

לוט שהכניס אורחים במסירות נפש למה ניצל רק בזכות ששתק כשאברהם אמר ששרה היא אחותו

וגם מה שניצל לוט מסדום זה בזכות מה ששתק כמבואר ברש"י על הפסוק ויהי בשחת אלוקים את ערי הכנען ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה (בראשית יט כט) ואז"ל: מה זכירה זכר לו ללוט שתיקה ששתק לאברהם שאמר לשרי אחותי היא והוא היה יודע ושותק (בר"ר נא ו).

וצ"ב שהרי לוט קיים בסדום הכנסת אורחים במדרגה גדולה ובמס"נ ממש, וא"כ היו לו זכויות של חסד נוראות כל כך, וא"כ למה הוצרך לזכות השתיקה כדי להינצל. ועוד וביותר דהא כל הפיכת סדום היתה בעיקר משום שהתנגדו לחסד וכמפורש בקרא, 'הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה' (יחזקאל טז מט) וא"כ לוט שהיה בתכלית ההיפך בזה עד כדי מס"נ ועד בכלל, א"כ בדיון היה שניצל. ולא היה צריך לכאורה לזכות ששתק לאברהם. ועוד דמפורש בדבריהם ז"ל דגם בני ביתו של לוט מסרו נפשם על החסד, דאמרו ז"ל בקרא דארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו וגו' (בראשית יח כא) זוהי צעקת פלוטית בתו של לוט, שראתה עני אחד ברחוב העיר ועגמה נפשה עליו מה היתה עושה בכל יום שהיתה יוצאה לשאוב מים היתה נותנת בכד שלה מכל מה שבביתה ומאכלת לאותו עני, אמרו מאין חי העני הזה וכשידעו בדבר הוציאוה להשרף ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד וזהו הכצעקתה

פיהם קיבלו גם דורותיהם שכר זה, משא"כ הצפרדעים.

קל וחומר אנו שנתאמץ לשמור על פינו ונסגור אותו בשעת הצורך. (חכמי המוסר)

ויש להוסיף שלכן שכרו של לוט היה על ששתק ולא על מה שגמל חסד.

למה לוט זכה בירושת שתי הערים – בגלל ששתק ולא גילה ששרה, היא לא אחותו של אברהם, אלא אשתו. למה לא קיבל בזכות החסד שעשה במסירות נפש – עיקר החסד הוא עם קרוביו

ואת העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו הישבים בשעיר וייראו מכם ונשמרתם מאד. אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר. (ב, ד-ה)

למה בני לוט שלא היה מזרעו של אברהם זכו בירושה

בפרשתנו מבאר רש"י הסיבה, שבני לוט קיבלו ירושה בארץ ישראל, למרות שהם לא היו בני אברהם אבינו? וז"ל ירושה לעשו. מאברהם, עשר עממים נתתי לו, שבעה לכם, וקיני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר, אחת מהם לעשו, והשתים לבני לוט, בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו אחותו היא, עשאו כבנו'

(פרד"א פכ"ה) וא"כ כל חורבן סדום היה בשביל מסו"נ על חסד של בתו של לוט ששרפוה אנשי המקום וא"כ הרי בדין הוא שינצל לוט ולמה לו זכות השתיקה להנצל דהלא זכות זו דמסו"נ על חסד גדולה מזכות השתיקה שהיתה רק בשוא"ת שלא היה מוסר ורוצח לאברהם אחי אביו שהטיב עמו כל העת (וכמו שהוכיח סופו שמסר נפשו להצילו

¹ ועוד יש לומר עפ"י דברי הבית הלוי "והנה שלשה אנשים ניצבים עליו וירא וירץ לקראתם" (י"ח - ב') שני מכניסי אורחים נזכרים בפרשה, אברהם ולוט, ואף הלשונות בשניהם דומים, אצל אברהם כתוב "וירא וירץ לקראתם וכו' וישתחו ארצה", ואצל לוט כתוב "וירא וירץ לקראתם וישתחו אפים ארצה". אצל אברהם נאמר "ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם", ואצל לוט כתוב "ויעש להם משתה ומצות אפה ויאכלו", ולוט גם הגן עליהם. שואל "הבית הלוי" לכאורה מעשי שניהם שווים וא"כ מדוע מייחסים מידת הכנסת אורחים רק לאברהם אבינו. ומתריץ, אצל לוט כתוב "ויבואו שני המלאכים סדומה" - היה צורך שיתראו בפניו כמלאכים, מגדולים וחשובים, כדי שיכניסם לביתו. אצל אברהם כתוב "וירא והנה שלושה אנשים ניצבים עליו" - אנשים פשוטים "כסבור שהם ערביים", ובכל זאת רץ לקראתם. זוהי מידת הכנסת אורחים אמיתית.

שואל רבי ישראל סלנטר, מדוע הצלתו היתה רק בגלל שתיקתו שלא הסגיר את אברהם, והרי לוט היה גם המכניס אורחים היחידי בסדום, וזה עצמו היה צריך להצילו? ומתריץ, מה שלוט הכניס אורחים, זה לא היה דבר שנבע מעצמו, אלא חיקוי שראה בבית אברהם, לא היה זה דבר עצמי, אבל השתיקה היתה מיוזמתו, ולא רק שהשתיקה באה מיוזמתו אלא אף היה כרוך בא הפסד, שהרי לוט הלך אחרי אברהם אבינו בכל הגלויות ובכל מקום לך", והיה מקום לומר שעושה כל -

כשנשבה ע"י המלכים אף שהיה כבר אחר הפירוד) דלכאורה אין בזה רבותא כ"כ דמהיכי תיתי יעשה עוול נורא כזה, ורק דכיון דסו"ס היה באפשרותו שלא לשתוק ע"כ נחשבה לו הפעולה הזו לזכות להנצל עבורה, וא"כ כ"ש שראוי לו להנצל מצד זכות המסו"נ לחסד שלו ושל ביתו. (משנת רבי אהרן קוטלר א קמד) ¹

שהלך בעקבות ציוויי של הקב"ה "לך זאת כדי לרשת את אברהם, שהרי לאברהם לא היו ילדים באותו זמן, והנה באה הזדמנות שעומדים להרוג את אברהם, אם לוט היה מספר שאברהם הוא בעלה של שרה, חלומו של לוט לרשת את אברהם היה מתגשם, ובכל זאת לוט שותק, לכן רק היא עמדה לו והצילה אותו. עוד יש מתרצים, לראות מלאכים כמו שראה לוט ולהכניסם לביתו זו לא חכמה, אבל לראות ערבים כמו אברהם אבינו ולהכניסם לביתו ולהתייחס אליהם בכבוד מלכים ולתת להם לשונות של בקר, זאת חכמה. כמו שמסופר על הבית הלוי, שנקלע לאכסניה בעקבות סערת שלגים ובעל האכסניה לא הכירו ולא אירחו כראוי וכיאות לרבה של בריסק בעל "בית הלוי", לאחמ"כ הגיע אדמו"ר לאותה אכסניה, ובעה"ב ערך שולחן וקיבל אותו בסבר פנים יפות. האדמו"ר גילה את ה"בית הלוי" ישן על הרצפה, והתחיל לצעוק על בעה"ב איך יתכן שכך מארחים את הבית הלוי - בעה"ב נבהל וביקש סליחה מהבית הלוי, כמובן שהבית הלוי סלח לו, אך התנה שבעל האכסניה יבוא לבריסק ויראה איך נראה הכנסת אורחים בבית רבה של בריסק, שכידוע ביתו היה מלא באורחים ואביונים שאף ישנו על מיטותיהם של בני הבית ולבני הבית לא היה מקום לישון. - להכניס אורחים חשובים לבית זו לא חכמה, זה מה שעשה לוט, החכמה היא להכניס "סתם" יהודי שעומד בחוץ ולכבדו כראוי.

וליבו גם בהם, שמא הם ישתמשו בו ביותר, לכן הוא מתחמק. וכמו המעשה שהיה באחד שגר ליד 'אדם שמחזיק עצמו לאיש מוסר', אך היות והוא מקרובי משפחתו הוא מתחמק ממנו, ועושה עצמו כיותר גרוע, עד שאמר אותו קרוב 'שתי רחובות מפרידים בינינו, אבל זה נראה כשני מדינות', כך לא מתנהג אדם שהוא בעל מוסר באמת. אבל מי שמתגבר על טבעיו ושובר מידותיו הוא יזכה שכנגד זה גם ה' ישבור את גדריו וישמע לו ולכן בשכר זה זכה ויצא וניצול לוט, וכן בועז זכה ויצא ממנו מלכות בית דוד.

הלימוד מזה למעשה. עיקר החסד הוא למי שהאדם קרוב אליו ביותר.

ועוד יש לכאר עפי" מש"כ החת"ס וירא

ויזכר ה' את אברהם, ברש"י מה זכירתו של אברהם ללוט שלא גלה הסוד כאשר אמר אברהם במצרים כי שרה אחותו היא, יש לדקדק וכי דילטור ומסור היה לוט ומה הנאה לו לגלות ונלע"ד כי לוט בחשבו כי יהרג אברהם והוא יירשנו מיד אבל ברוב הימים מי יודע מה יולד יום אולי יעני או אולי יוסיף אשה ותלד לו בנים ולא הוא יהא היורש ואעפי"כ שתק וגמל חסד וזה זכר לו הקב"ה לטוב וניצל מהפיכת סדום ונשאר בחיים בעבור ששתק להציל את אברהם ממות מדה כנגד מדה וק"ל (מספר שיר מעון) :

מה המיוחד בחסדו של בועז שזכה בזכותו למלכות

וכן מצינו כיו"ב בבוועז שזכה שיצא ממנו מלכות בית דוד בגלל שעשה חסד עם רות כמבואר במדרש (ילקוט שמעוני רות רמז תר"א) אמר רבי זעירא המגילה הזו אין בה לא טומאה ולא טהרה לא היתר ולא איסור ולמה נכתבה ללמדך שכר של גומלי חסדים. וצ"ב מה המיוחד בחסד שעשה בועז קיבל עליו כזה שכר גדול שיצא ממנו מלכות בית דוד, וכי לא מצינו עוד גומלי חסדים.

למה מי שמקרב את קרוביו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה

אלא נראה לבאר שעיקר החסד הוא מה שהאדם עושה עם קרוביו, וכמו שמבואר בגמ' (כתובות עו): ומבשרך אל תתעלם, תנו רבנן האוהב את שכניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלווה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר (ישעיה נח-ט) אז תקרא וה' יענה וברש"י תקרא וה' יענה. לעיל מינה כתיב הלא פרום לרעב לחמך וגו' ומבשרך אל תתעלם היינו נושא בת אחותו ומקרב את קרוביו ואוהב את שכניו נמי כמקרב את קרוביו דכתיב (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק ומלווה סלע לעני בשעת דוחקו בכלל פרום לרעב לחמך וכי תראה ערום:

וצ"ב מה המיוחד במקרב את קרוביו שאז תקרא וה' יענה. אלא מפני שזה קשה שהאדם מפחד היות

למעשה פרשת וארא

ולפי"ז מובן כי הוא כבש את תאוותו

ויש להוסיף מש"כ הרב חיים ולדר בספרו אות חיים
(הובא בדרשו)

ובפרט שהיה נגוע בזה מאוד

ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים (ח, ב).

שח הגאון רבי יעקב קאפיל רייך אבד"ק בודאפטס
זצ"ל, כתוב בתורה "ותעל הצפרדע ותכס את ארץ
מצרים" ומפרש רש"י בשם חז"ל, צפרדע אחת היתה
והיו מכים אותה והיא מתזת נחילים נחילים. לו
השכילו המצרים לא לנגוע בצפרדע הראשונה ולא
היו מכים אותה, לא היו יוצאים ממנה נחילים -
נחילים.

הדבר בא ללמדנו כי כך היא דרכה של מחלוקת, אחד
מתחיל לקרקר ולהתחצף נגד הרב, אם הרב הוא חכם
ובעל הגיון, נותן לו לקרקר ולא מגיב ולא מכה בו
והצפרדע נשאר יחידי ולבסוף הוא נלאה מלקרקר,
ונאלם דום.

חבל שלא כך עושים הרבנים בימינו, רק מתחילה
"צפרדע" אחת לקרקר נגדם, חושבים הם שמצוה
להכות בה, ומה התוצאה יוצאים ממנה נחילים
נחילים. כמה קהילות נהרסו עקב צפרדע אחת
שהתחילה לקרקר והיכו בה.
עולמו של אבא (עמ' קסט);

להג"ר אשר אנשיל מילר אבד"ק פעטרושען)

לי' סיון תשע"ח

אחד הזיכרונות החזקים ביותר שיש לי מאבא, הוא
היכולת שלו להתעלם מדברים שראוי להתעלם
מהם. אני זוכר איך לפני חמש עשרה שנה, הניח
מישהו בשר פיגולים למרגלות ישיבת 'תפארת
ישראל' בחיפה. אבא היה המנהל האדמנסטריטיבי
של הישיבה, ויהודי אחד שראה זאת מיהר לצלצל
אליו, ולשאול מה לעשות. אבא ענה לו: "תשים את
זה בשקית ותחביא, שאף אחד לא יראה". תוך כדי
דיבור הוא מיהר אל הישיבה, לקח את השקית
והשליך אותה לאשפה, תוך שהוא מזהיר את המוצא
שלא לספר על כך לאיש.

שבוע לאחר מכן שוב הונח בשר פיגולים ליד
הישיבה. הפעם היה אבי הראשון שהבחין בדבר.

ושוב, בלי להשתהות – הוא הניח את הבשר בפח בלי
לדווח לאיש.

מעולם לא הניחו יותר בשר טמא בישיבת 'תפארת
ישראל' או בכל מוסד דתי בחיפה. האיש שהניח
אותו הבין, שהוא מכלה לחינם את ממונו וזמנו. איש,
פשוט, אינו מתייחס...

באותה תקופה ממש, הניח מישהו בשר פיגולים
בבית הכנסת הגדול בבני ברק. אחד האנשים
שהתודעו לעניין, ארגנו עצרת ורמקולים ונואמים
ומודעות בעיתונות. כצפוי, תוך תקופה קצרה הונח

משה רבינו מנהל משא ומתן עם פרעה בשם אלוקי העברים שישלח את בני ישראל מארצו, אך לכמה זמן ישלח? לאיזו מטרה? האם לצמיחות? חלילה וחם!

דרך שלשת ימים נלך וזבחנו לאלקינו, משה רבינו נצמד לטיעון הראשי שכל רצונם הוא אך לעבוד את הבורא, וכאשר אומר לו פרעה לכו זבחו בארץ מצרים, עונה לו משה כי אין נכון לזבוח את תועבת מצרים לעיניהם. אף מילה אחת לא על זמן פקידה, על כך שהגיע שעת גאולתם, על כך שהקב"ה מקיים כאן ברית היסטורית עם האבות.

על מה ולמה? הכי היד ה' תקצר שצריך לסבב את פרעה בכחש?

רבינו ניסים בספרו דרשות הר"ן (סוף דרוש י"א) מחדד היטב את השאלה: "מאי טעמא לגנוב דעתו של פרעה כלל, שיאמרו לו אלקי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים? והנה זה דרך העבדים שאין ידם תקיפה שרוצים לברוח ומתנכלים על אדוניהם לברוח, ולמה משה ואהרן שהיו שלוחי ה' לא יאמרו אל פרעה ביד רמה שהגיע קצם של ישראל ליגאל, ושלא ישתעבד בהם עוד, היד ה' תקצר מהכניע לבו של פרעה להודות הדבר, גם כי יאמרו אליו בפירושו, הלא אם לא יספיקו בזה עשר מכות שהביא עליי, יוסיף עוד עליהם כהנה?"

בשר טמא נוסף, ונערכו מחאות נוספות וחוזר חלילה. התופעה חזרה על עצמה עד שגם מתפללי בית הכנסת הבינו, את מה שאבא שלי הבין מלכתחילה – שכשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. ופעמים שההתעלמות היא ההתמודדות הטובה ביותר!

את היכולת הזו להתעלם, לא להגיב, לכבוש כעס ובעיקר לפעול בחכמה ולא להזיק לעצמך, יותר ממה שאחרים מנסים להזיק לך, למדתי מאבי מורי הי"ו, ומאוחר יותר מאבינו הרוחני, מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל.

דרך שלשת ימים בלבד

דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלקינו כאשר יאמר אלינו (ה, כג)

פעמי הגאולה מתקרבים, חצוצרות התרועעה משמיעים קול. הנה זה בא הגאולה מעבודת הפרך ומהשעבוד הנורא.

פרעה נדרש לשלח את בני ישראל לשלשת ימים, ומשלא מסכים לכך הריהו מקבל מכות בזה אחר זה מכות קשות וכואבות עד שאמרו לו חרטומיו: 'הטרם תדע כי אבדה מצרים?!'.

אמנם מרוב הרגלנו מגיל ינקות באלו הפרשיות כבר איננו שמים לב אך אחר ההתבוננות תעלה תמיהה רבת:

שמיישב כיצד יצוה ה' דברים שאינם מהמוסר לגנוב דעתם.

סוס ורוכבו רמה בים

שלשה כיוונים מרכזיים מוצאים אנו בין פרשני המקרא:

חוזק לבו וקושי עורפו

באברבנאל מביא פירוש שלישי לעניין, וזה לשונו: "ועשה הקדוש ברוך הוא כן, כדי להראות לבני אדם חוזק לב פרעה וקושי ערפו, ושעליו יצדקו משפטיו ודיניו ומדותיו על פרעה ועל מצרים. יען וביען לא בקשו ממנו ללכת כי אם דרך שלשת ימים ליבוח לאלקיהם, ומסתמא יובן מדבריהם שאחר כך ישובו, ולא שמע אל תפלתם ואל תחנתם. וכל שכן אם יאמרו לו לשלחם כלם, שבלי ספק לא יאבה להם ולא ישמע להם. הנה מפני זה צוה למשה רבינו ע"ה שתהיה בראשונה שאלתו ובקשתו דבר מועט דרך שלשת ימים, להבחין בו ערפו ומצחו הקשה", עכ"ל.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: הרב אהרן בר"ש ליפשיץ

מאספקלריא וארא תשע"ו

עד כמה גדול כח התפילה

וגם אני שמעתי את נאקת מי ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכר את בריתי (שמות ו ה) ופירש רש"י וגם אני כמו שהצבתי והעמדתי הברית יש עלי לקיים, לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים.

וצ"ב מאחר שהקב"ה העמיד ברית וצריך לקיימה, א"כ למה הוצרך לשמוע את נאקת בני ישראל הנואקים שהוא ענין תפילה.

האחד מובא כבר במדרש שאם היו ישראל יוצאים לצמיתות, לא היתה עילה למצרים לרדוף אחריהם, אך עתה שבני ישראל יצאו לשלשת ימים, לאחר מכן יווגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה אל העם יוצא הוא וכל עמו לרדוף אחריהם, וכך טבעו המה וכל אשר להם בים סוף.

וכה הם דברי המדרש (רבה ג, ח): "ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים, למה אמרו שלשה ימים ולא אמרו נלכה נא לעולם, כדי שיטעו המצריים וירדפו אחריהם בשעה שיצאו, ויאמרו לא גאלם אלא על מנת שילכו ג' ימים ויזבחו לו, והם עכבו עצמן כל כך וירדפו אחריהם בסוף ג' ימים ויטביעם בים, למדוד להם במדה שמדדו שאמרו (שמות א) כל הבן הילוד היאורה וגו'", עכ"ל.

גם באבן עזרא (י, י) מביא פירוש זה "שאלו נתן להם פרעה רשות ללכת ולא ישובו לא היה רודף אחריהם והשם צוה לעשות כן עד שירדוף ויטבע".

ושאלה אשה משכנתה

הפירוש השני מובא באור החיים הק', וז"ל: "וטעמן של דברים שאמר כן לצד שאמר בסמוך ושאלה אשה משכנתה ואם לא יאמרו שאך לג' ימים הולכים אין מציאות לשאול מהם כלי כסף וכו' ולצאת ברכוש גדול", עכ"ל, ועיין שם באריכות

[ועיין ברמב"ן לעיל (ב כה) שאע"פ שנשלם הזמן שנגזר עליהם לא היו ראויים להיגאל, כמו שמפורש על ידי יחזקאל (יחזקאל כ ח) שהיו עובדי ע"ז, אלא מפני הצעקה קבל תפילתם ברחמיו]

אלא כתב בספר משולחן ר' אליהו ברוך (פרשת וארא) 'ונראה מבואר כאן דבר חידוש, שאף במקום שהקב"ה מבטיח בבריית, מכל מקום אין הדבר מתקיים בלא תפילה. וכעין זה אשכחנא בדברי הרמב"ן בפרשת שמות (לעיל ד י) שהטעם הקב"ה לא ריפא את משה מהיות ערל שפתים, הוא משום שמושה מרוב חפצו שלא ילך לא התפלל לפניו יתברך שיסיר כבודות פיו כי לא יתכן לאדון הכל לשלוח שליח ערל שפתים למלך עמים וכיון שלא התפלל בכך הקב"ה לא רצה לרפאותו עי"ש. הרי מבואר שאף שמן הדין היה הקב"ה צריך לרפאותו, וכלשון הרמב"ן 'כי לא יתכן לאדון הכל לשלוח שליח ערל שפתים למלך עמים', אבל עכ"ז כיון שמושה לא התפלל על כך, לא רצה הקב"ה לרפאותו, והוא יסוד גדול שאף דברים שצריכים לבא מן הדין, מ"מ אין זוכים לזה בלא תפילה. וכאן נתחדש עוד דאף דבר שהבטיחו הקב"ה בתנאי ובבריית, עכ"ז הדרך לזכות לזה הוא רק ע"י תפילה.

ובזה מובן הטעם שיש צורך להתפלל על זיווג הגון, ואף שאמרו בגמ' סוטה (בא) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, אבל מ"מ אין האדם זוכה בדבר אלא ע"י תפילה. (למעשה וארא וע"ש עוד).

מתי משה רבינו חשש שמא יטעו אצטגניני פרעה

לא די בהכרת הטוב לחיה אשר לא עשתה כל טובה וכל זכותה היא בזה שלא עשתה רע, אלא שיש עוד דרגה למעלה מזה, והיא - הכרת הטוב לדומם, וכך למדנו מדברי חז"ל על הפסוק "ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן קח מטך ונטה ידך על מימי מצרים. ויהיו דם" וכו', ובפירש"י, לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים לקה ע"י אהרן" (שמות ז, ט), וכן לקמן "ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ והיה לכינים" וכו', ובפירש"י: "לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה ע"י אהרן" (שמות ח, יב), מימי מצרים ועפרה דוממים המה ואעפ"כ מאחר ונעשה בהם שימוש והופקה מהם תועלת, שוב מחוייבים כלפיהם בהכרת הטוב. וצ"ב למה לא חשש שמא יאמר פרעה שהסיבה שמושה שלח את אהרן אלא אות היא שזוה כישוף ומשום מה הוא לא יכול.

וכן קשה עה"פ "ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרוס את כפי אל ה' הקולות יחדלו והברד לא יהיה עוד" (שמות ה כ) ופרש"י "כצאתי את העיר מן העיר אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גלולים" ולמה לא חשש משה שמא יאמר פרעה

ממש פלאי פלאים, עד כמה גדול כוחו של השקר! אין הוא בוחל להשתמש באהבת האמת, כביכול כדי להשתמש בה לניגוח אמת לאמתה! אמת זו, שעניניהם המסונורות טחו מלראותה, נטלוה אצטגניני פרעה כדי לסתור על ידיה את האמת הבלתי מעורערת שנשמעה מפי משה רבינו, אדון הנביאים. כן היא דרכם של היצר ושל השקר להפוך את החושך לאור ואת האור לחושך. מציאות עגומה זו נפרסת לדאבון לבנו לנגד עינינו פעמים רבות בצורה בוטה ובולטת מאד, גם בימינו.

נלמד מכאן מה גדול הוא כה ההטעיה, המסוגל לסמא את עיני בני האדם בעיוורון מוחלט, וכדברי הנביא (הושע יד) 'כי ישרים דרכי ה', וצדיקים ילכו בם, ופושעים ייכשלו בם', שכן בעיצומה של מכה שלא היתה כמותה בכל תולדות ימי עולם, עדיין היה גדול כח ההטעיה עד שהיה יכול להביא למחשבה שאם השעה אינה בדיוק חצות, הרי שמושה בדאי הוא. עכ"ל.

וכן קשה למה לא הרג ה' את פרעה עצמו הרי עליו יאמור אצטגניני פרעה כי מוכח שזה שקר שהיר הוא בכור ולא נהרג

ובספר פנים יפות (שמות יא ה) כתב שפרעה היה בכור רק מאביו כי הוא נולד מרווק שבא על אשת איש. מחמת זה לא החזיקו אותו המצרים כבכור, ולא היה חשש שיאמרו שמושה רבינו בדאי מחמת זה שהוא לא מת במכה זו ועכ"פ זה לא מספיק לתרץ על אצטגניני פרעה כי הם מלכ דבר עשו תעמולה.

שרק מחוץ לעיר הוא יכול להתפלל וכנראה יש לו סיבה מיוחדת כישוף חזק וכיו"ב. וכמו שביארו עד כמה גדול כח השקר של אצטגניני פרעה כמו שכתוב בילקוט יוסף לקח (עמי עב) וז"ל 'ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא וגו' (שמות יא ד) 'שאמר משה כחצות דמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו... שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו: משה בדאי הוא' (רש"י)

בא וראה עד כמה גדול כח השקר, ואמר הגרש"ז ברוידא זצ"ל בספרו 'שם דרך', משה רבינו עבד ה', נאמן ביתו, אשר כל מוצא פיו מתקיים ולא נפל מכל מה שאמר לפרעה ולמצרים בענין המכות אפילו כחוט השערה! וכעת ברגע האחרון כאשר משה מביא את דבר ה' על מכת בכורות, מי הוא זה ואיזה הוא אשר יעלה על דעתו לא להאמין לדבריו!?

ומה גם שבאותו רגע ממש מתחילה מכת בכורות, מכל בית נשמעת צעקה אשר לא היתה כמוה. ולעת כזאת עומדים מנגד אצטגניני פרעה, ונדמה להם שהמכה לא התחילה בדיוק ברגע שמושה אמר שהיא תתחיל, במקום שיתלו את הקולר בעצמם ויבינו שהם המה הטועים בחישוב הזמן הנכון, שהקדימו או התאחרו ברגעים מועטים הללו, הם תולים את הטעות במושה רבינו איש האלקים, האיש אשר הוכח עד כה למעלה מכל ספק שכל דבריו אמת וצדק. ולא עוד, אלא שאינם מסתפקים בכך ומוסיפים חטא על פשע ועושים את מושה לבדאי.

אלא כל מה שמושה רבינו חשש לטעות אצטגיני פרעה, זה רק כשאין הדבר מתנגש עם ההלכה, אבל כאשר הדבר מתנגש עם ההלכה משה רבינו שומע להלכה בלבד ואפ"י במחיר של ש מא יטעו איצטגיני פרעה, וירד כל האמונה ולפרעה לא ישחרר את בני ישראל ממצרים, כי מקיום ההלכה אין לחשוש שיצא שום הפסד.

ולכן פרעה שהיה ענין שיישאר חי ויתחזק באמונה לא חשש ה' להשאירו

וכמו שמבארים (הביא דבריהם הרב גלינסקי בספרו והגדת) את מה שאומרים בעל הניסים של חנוכה "מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים", זה מובן, זה נס ופלא. אבל איך יובן ההמשך: "וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך"? שהר אלו היו הכוחות שוים, שני הצדדים גבורים ושניהם רבים, מדוע לא ימסרו טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים, מה הרבותא בזה?

ושמעתי מהגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל, שהגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, הי"ד, שאל שאלה זו בזמן המאבק הקשה נגד מרשיעי הברית שקמו על היהדות הנאמנה ולא בחלו בשום אמצעי, כולל הסתות והלשנות בזויות, עלילות והשמצות חסרות יסוד, ואף הסגרה לרשויות. ואמר: זהו שאנו מודים בהודאת "על הנסים" שהטהורים הצדיקים ועוסקי התורה גברו על הטמאים הרשעים והזדים. כי הלא אין להם מעצור במלחמתם, ואינם בוחלים באמצעים פסולים ומגונים לקדם מטרתם. ואילו אנו

מוגבלים באמצעינו, כי אין המטרה מקדשת את האמצעים!

והוסיף רבי מיכל ואמר: זהו שנאמר שעשו היה איש שדה ויעקב יושב אהלים (בראשית כה, כז). שישנינו (זבחים פב ע"ב) שבשר קדשים שיצא חוץ למחצתו נפסל, מדכת"ב "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (שמות כב, ל). ופרש רש"י: "בשדה", בלא מחיצות משמע. ואם כך, זה ההבדל בין יעקב לעשו: עשו היה "איש שדה", בלא גבולות וסיגים, מחיצות והגבלות, ואילו יעקב היה "ישב אהלים", היינו מוקף מחיצות וסיגים!

מעשה ברב מבריסק

ואספר - בסערת מלחמת העולם הראשונה התערערו סדרי הקהילות. לאחר המלחמה, כשבקש הרב מבריסק זצ"ל להעמיד גדרי הדת על תילם כבראשונה, קרא לפרנסי הקהילה לאסיפה. על סדר היום, לאסור "שחיטת חוץ". אחד הקצבים שחט בכפר הסמוך בלי פיקוח על כשרות השחיטה ובדיקת פנים. בקשו לחסום את הפרצה, ולקבוע שאין לשחוט אלא בפיקוח הדוק של ועד הקהילה. הפרנסים עלו לביתו של הרב, והנה הגיע גם אותו קצב, בלא שנקרא, התיישב בין הקרואים. איך אפשר לדון בעניינו ולבקר את מעלליו, ולהחליט נגדו החלטות, בעוד הוא שומע וזועם, נוקם ונוטר. איש לא אמר דבר, מפני כבודו של הרב. והרב ישב ושתק. דקה ושתיים, עשר ועשרים, שעה ושעתיים, וקם. קמו כולם, והאספה התפזרה. בלא שנאמר מילה. החלו לצאת, כולל אותו קצב. הנשארים פנו

אל הרב: "למדנו רבנו, מדוע לא הורהו, בעדינות, לצאת?"

והרב הסביר: "עם ישראל נאנק בשעבוד מצרים, ומשה רבינו מצטווה לגאלם. היה עליו לחפזו, לרוץ. אך לא, אחיו מתנבא במצרים, וכשיבוא יאפיל עליו ויפגע. ובגלל זה, דוחים גאולת העם!?"

אכן כן, אין המטרה מקדשת את האמצעים! ואם אדם אחד יפגע, נמנע מפעולה! אף אנו התכנסנו לאספה חשובה, להעמיד גדרי הדת על תילה. אבל אם זה כרוך בהלבנת פניו של אדם, בביושו כשיתבקש לצאת, תתבטל האספה ואל יולבנו פניו של האדם!"

אצל עשו, המטרה מקדשת את האמצעים. המטרה העליונה בעיניו, היתה מצות כבוד אב. בבגדי מלכות שמשו (בראשית רבה סה, טז). כשנשלח להביא ציד לאביו, הלך במחשבה ש"אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל" (רש"י בראשית כז, ה), ולבסוף לא מצא, והביא בשר כלב (תרגום ירושלמי כז, לא ובש"ך)! וכך חנך גם את אליפז בנו, ששלחו להרוג את יעקב אבינו, והבין שמעשה נורא הוא, אבל "מה אעשה לצווי של אבא" (רש"י בראשית כט, יא)! "לא כאלה חלק יעקב" (ירמיה י, טז)! זאת הורנו הקדוש ברוך הוא כשלא ויתר למושה רבינו על התמהמהות של שעה במילת בנו, כששלח מלאך להמיתו. ואלמלא הזדרזה צפורה ומלה את בנה, היינו מאבדים את משה רבינו חלילה, וגאולת ישראל מה תהא עליה. אבל אין המטרה מקדשת את האמצעים!

ונספר - מלכתחילה, בקש רבי ישראל סלאנטער להיות "צדיק נסתר", ואף הכין עצמו לכך. למד להתפלל במהירות עצומה תוך כוונת כל הכוונת, התמחה במלאכת הנגרות וסיגל את היכולת לשנן תלמודו ולעיין בו במהלך עבודתו. בגדר: "יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך" (תהלים קכה, ב), יגיע כפים ולא יגיע מח.

לבסוף החליט, שלא לשם כך נטעו בו כשרונותיו. החליט לזכות את עם ישראל בתנועת המוסר להשתפרות ולהתעלות. וכדי שאימצוה, מצא לנכון לגלות גאונותו העצומה - הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל מנאו ראש וראשון לגאוני דורו, לפני השרף מבריסק וה"בית הלוי" ושאר גדולי דור דעה! - והיה מסבב בקהילות ישראל ומשמיע שעורי תורה, פלפולים עמוקים שארכו כשש שעות ובהם בלל חצי ש"ס, שהדהימו שומעיהם ובגינם התקבלו דבריו.

פעם הופע בוילנא ודרש בפני גדולי תלמידי החכמים בעיר. הציע את הסוגיא ושטח סדרת תמיהות, הציב את יסודו ובקש ליישב על ידו את כל השאלות, ולפתע קם אחד הלומדים והקשה על היסוד המחודש מגמרא מפורשת.

חקך רגע קט, ואמר: "הצדק אתכם, היסוד נסתר", וירד מן הבימה.

כתרוהו הלומדים וניסו כוחם בדחיית הסתירה, זה אומר בכה וזה אומר בכה. נענה רבי ישראל ואמר: "באותו הרגע שהזכיר אותה גמרא, עלו במוחי שתיים עשרה דחיות לקושייתו. ויודעני בברור, שכל

למעשה פרשת וארא

אחת מהן היתה מתקבלת על דעת הלומדים. אבל אני ידעתי שהן דחיות סרק, והקושיא איתנה. אמרתי לעצמי: אבל הלא אינך דורש כדי לחדש חידושים בעלמא. כל מטרתך לבצר את סמכותך התורנית שיהיו דבריך שמעיים לביסוס תנועת המוסר. ועכשיו, כשישמעו שלומד אלמוני סתר את שיעורך, ועוד גמרא מפורשת שנשכחה ממך, תזולזל בעיני הלומדים ויזלזלו בתנועת המוסר. לא למענך, אלא למען המטרה הנעלה, דחה את קושייתו בקש!

ואז אמרתי לעצמי: ישראל, הלא אתה לומד מוסר! הודה על האמת, וירדתי מן הבימה!" כששמע זאת הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל, מגדולי לומדי וילנא, הצטרף לחבורת תלמידי רבי ישראל מסלאנט! (והגדת)

ונספר בבריסק התלקחה מלחמת בחירות לועד הקהילה. מצד אחד נצבה רשימת היראים, שזעמדיה זכו לגבוי של הרב, מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל. מהצד האחר, מסטרא האחרת, רשימת פורקי העול שבקשו לבטל השגחת הרב על השחיטה ולבטל את הפנית תקציבי הקהילה, בין השאר, לתמיכת בחינוך התורני ובתחזוקת מקוה הטהרה. המערכה התנהלה בעיקרה באמצעות מודעות רחוב, פשקוילים, שהודבקו בעיקר על קירות בתי הכנסת, מקום כינוסם של היהודים, וכל צד ניסה למושך אהדתם של ההמונים, פשוטי העם, שבהצבעתם יקבע צביון הקהילה. שני הצדדים הדפיסו מודעותיהם בבית הדפוס היחיד בעיר. הלה

היה המרויח היחיד מהתלהטות הרוחות, מהכרוזים וכרוזי הנגד. בגדר חובת ההשתדלות העביר המדפיס כל כרוז שהזמן לצד שכנגד, שיכין תגובה הולמת ויגביר את גובה הלהבות. הבחירות היו אמורות להתקיים במוצאי שבת. ביום חמישי ישבו הנציגים החרדיים בבית הרב, לסיכום המערכה. ספרו על ההשמצות וההכפשות נגדם, על מערכת השקרים והעלילות שנרקמה ועל ההסתה הפרועה כאילו נציגי החרדים מתעלמים ממצוקות ההמונים העמלים ואינם דואגים לרווחתם ואת כל התקציב מפנים הם לעניני דת, בעוד שהרב דאג כל כך לכל יהודי והיה קשוב לכל מצוקה. כמה צדקה חולקה, כמה עזרה ומתן בסתר. ולהפך, הלא הנציגים החלוניים ידועים בנהנתנותם, וידאגו רק לחוגם. הוחלט להדפיס מודעה מסכמת שתודבק בערב שבת בפתחי כל בתי הכנסת, תעלה על נס את פעילותם המסורה של העסקנים החרדיים ודאגתם לצבור הרחב ורוחתו, ותוקיע את ארחות חייהם ונהנתנותם של המעמדים האחרים. נסחו את המודעה שעברה את בקרתו המדוקדקת של הרב, אבל בקש שלאחר שתודפס תובא בפניו לראות האין בה טעויות ושגיאות, כי זו המודעה הגורלית שתכריע את המערכה. בשעת לילה מאוחרת נמסרה המודעה לבית הדפוס. שעה לאחר מכן, נמסר העתק למפלגה היריבה. איזו סערה עוררה! דוקא משום שכל מילה בה אמת, דוקא משום שהרשימה כל כך בטיעוניה. החליטו שההגנה הטובה היא ההתקפה. הגיבו על סעיף אחר סעיף

ואם כרוכה היא בספק איסור, לא זו ההשתדלות אודותיה נצטיינו! הציע אחד: "ניתן לגוי להדביק את המודעות. כדאי הוא בעל ה"עיטור" לסמוך עליו, להתיר אמירה לנכרי לצורך מצוה דרבים" (באורח חיים רעו ס"ק כה). אבל הרב מבריסק היה כצור חלמיש, והפרנסים יצאו מלפניו בידיים ריקות, תרתי משמע. בתחושה שהמערכה אבודה. שהרי למשכילים ולחילונים אין כאלו עכבות, והם יכבשו את הזירה. ואכן, חששם התאמת. כתלי בתי הכנסת השחירו ממודעות הענק של החילוניים, שהשיבו בשצף קצף להאשמות החרדים. אותן האשמות שלא פורסמו, כיון שהרב גזו את המודעות שהוכנו. המוני היהודים שעלו לקבל את השבת עצרו וקראו את המודעות המתלהמות, את הביטויים הפוגעים והגדופים הזולים ולא הבינו על מה יצא הקצף, מדוע לתקוף כך ולהשמיץ – בפראות, הניסוח הזול והירוד, ההשתלחות הפרועה חסרת הרסן, קוממה אילו היו המודעות מודבקות, היו קוראים אותן מערכה מול מערכה, ומבינים שאין זו אלא תגובה, גם אם חסרת טעם ורמה. אבל עתה, נתפסה ההשתלחות התקפה מרושעת וזדונית, פוגעת ומקוממת, והיתה לשיחת היום. כמחאה נגדה, הצביעו המוני יהודי בריסק ברוב גורף בעד רשימת היראים המותקפת, שזכתה ברוב עצום.

"רואים אתם", אמר הרב מבריסק, "אין מרויחים מעברה, ולה' התשועה!"

בלשון בוטה, בנאצות והשתלחיות. פגעו בנציגים אישית, ולא פסחו אף על הרב. פנו אל הרבדים האפלים ביותר שבנפש האדם, באשמורת הבוקר מסרו את מודעתם לבית הדפוס. והדפוס, באותם ימים, נסדר באותיות עופרת יצוקה. אות אחר אות שובצה במלקחיים. בעבודת כפיים איטית ומיגעית. ככל שהתארך הנוסח, התאחרה העבודה. ועכשיו, שהיה עליו לסדר ולהדפיס שתי מודעות מרובות מלל, ארך הדבר שעות ארוכות. הכלל, בשעות אחר הצהריים של ערב שבת נמסרו המודעות למזמינים, שמיהרו איתן אל הרב מבריסק. הציגו בפניו מודעה לדוגמה. "היכן כולן", שאל. מדוע צריך את כולן, כדי לאשר די במודעה אחת. אבל דברו היה לחוק. שטחו על השולחן את ערמת המודעות. גחן וקרא בתשומת לב, שורה אחר שורה. סיים, והביע שביעות רצונו: "זעייער גוט!" טוב מאד! פני העסקנים זרחו. גחן שוב, ואסף את ערמת המודעות. פנה עמה אל החדר הפנימי, ויצא אליהם בידיים ריקות. נדהמו. מה זאת? הסביר: "המודעות נפלאות, מתומצות בהירות, משכנעות בעליל. אבל השעה מאוחרת. וכשתשלחו נערים משולהבים להדביקן על כתלי הכנסת עלולים הם לגלוש מבלי משים מעבר לשקיעת החמה ולהכנס לספק חלול שבת. לכן החלטתי לגנון!" "אבל בלעדן, נפסיד את המערכה!" קוננו העסקנים. השיבם הרב: "הכתוב אומר: סוס מוכן ליום מלחמה, ולה' התשועה (משלי כא, לא). כלומר, התוצאה ממרום, אלא שעלינו מוטלת חובת ההשתדלות.

למעשה פרשת וארא

וביאר הבית הלוי (עה"ת, פרי' שמות ד"ה אמנם הגם) שכתב וז"ל: 'הקב"ה נתן התורה והמצוה לישראל כדי שיהיו מובדלין מהגויים כמו שאמר הכתוב 'ואבדיל אתכם מן העמים'. ואם ישראל היו מקרבים עצמם חלילה להם, אז הקב"ה היה מחדש ההבדל - עיי"ז שמחדש שנאה בלבם, וכל זה היה לטובתן של ישראל כדי שלא יתערבו ביניהם. ומשום הכי אחרי שעשו ישראל מעשה ותחבולה להסתיר ההבדל שנתן הקב"ה ביניהם ובין המצריים - משכו ערלתם כדי להסתיר את ההבדל שהם מהולים כמשנ"ת שם - ורצו להתקרב להם, אזי הבדלים הקב"ה עיי"ז שחידש והוסיף שנאה בלב המצריים, וכמאמר הכתוב 'ויקוצו מפני בני ישראל' שפירושו הפשוט דכל כך היו הישראלים מאוסים בעיני המצריים עד שכשהיה המצרי רואה אותן היה קיץ בעצמו כדרך מי שרואה דבר מאוס שקץ בו, והקב"ה הפיל שנאה ונתן מיאוס על ישראל כדי שלא יתערבו עמהם'. עכ"ד. כלומר שנאת המצרים לישראל היתה מאת ה' שלא כדרך הטבע כדי להרחיק את ישראל מהגויים.

כדי להראות לישראל שלב המצרים ביד ה'; ושנאתם וגם אהבתם הם מאתו ית', לכן ציוה ה' שישאלו מהם, ונתן את חן העם בעיני מצרים בדרך פלא והשאילום ברצון אעפ"י שידעו שבני ישראל עומדים לצאת ממצרים, ומכך נוכחו בני ישראל לדעת כי מקודם הפך השי"ת את לבם לשנוא אותם, ועכשיו הוא ית' הפך לבם לחונן אותם. גם מכך שלאחר שמושה רבינו הביא על המצרים את המכות,

הרב מבריסק על פי ה' נסע ועל פי ה' חנה, על פי ה' פעל ועל פי ה' נמנע וזכה! כמה מחייבים הדברים כל אדם ואדם! - מפעולה (והגדת)

וזה גם ההבדל בין יעקב לעשו אצל עשו המטרה מקדשת את האמצעי משא"כ אצל יעקב הוא חושש אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע

וזה מה שעמ"י חשבו שיתקרבו למצרים והם יעריכו אותם ובדיוק ההפך קרה וכמו שכתבנו במקום אחר שעמ"י התקלקלו וכמו שמבואר בילקוט שמעוני (ד"ה ובני ישראל) 'ותמלא הארץ אותם שנתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקסיות מהם'

וכמו שמבואר במדרש שהפרו ברית מילה. וז"ל המדרש (שמו"ר א ח) 'ויקם מלך חדש. רבנן פתחין פתחא להאי קרא (הושע ה, ז): 'בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם. ללמדך, כשמת יוסף הפרו ברית מילה, אמרו נהיה כמצרים. מכאן אתה למד שמושה מלך ביציאתן ממצרים, וכיון שעשו כן, הפך הקדוש ברוך הוא האהבה שהיו המצריים אוהבין אותן, לשנאה, שנאמר (תהלים קה, כה): הפך לבם לשנא עמו להתנכל בעבדיו, לקים מה שנאמר (הושע ה, ז): עתה יאכלם חדש את חלקיהם. מלך חדש, שעמד וחדש עליהם גזרותיו. אשר לא ידע את יוסף, וכי לא היה מכיר את יוסף, אמר רבי אבין משל לאחד שרגם אוהבו של המלך, אמר המלך התיזו את ראשו, כי למחר יעשה בי כך. לכך כתב עליו המקרא, כלומר היום אשר לא ידע את יוסף, למחר הוא עתיד לומר (שמות ה, ב): לא ידעתי את ה'."

למעשה פרשת וארא

המצרים, הלא במשך שנה שלמה הם סובלים

מכות שונות ומשׁוׁ

נת מחמת כלל ישראל, ולפי הטבע היה צריך

להיות שאדם שכל

כך סובל מחמת אדם אחר, שהסבל הגדול הזה

יגרום לשנאה גדוׁ

לה ביניהם, ואיך יתכן שאחרי הכל נשאר לכלל

ישראל חן בעיני

המצריים שהעריכו וכיבדו אותם.

וביותר תמוה על משה רבנו שעליו נאמר ״גם

האיש משה גדול

מאוד בעיני עבדי פרעה ובעיני העם״, שלא רק

שמצא חן בעיני

עבדי פרעה ובעיני העם, אלא הם עוד החשיבו

והעריכו אותו עד

מאוד, ובוה יש להבין ביותר שהרי משה הוא היה

האיש שה-

ביא עליהם את כל המכות, שהוא על ידי מאמר

פיו ומעשי ידיו

באו המכות עליהם, ואילולי מעשיו ודיבוריו של

משה לא היה

נעשה מאומה. ואם כן אדם שמביא עליהם כאלו

מכות קשות,

עד שרבות מצריים מתים מהם, היה צריך

להיות שהשנאה כלפיו תהיה גדולה ביותר, ולא רק

שלא יעריכו ויחשיבו אותו אלא

והדעת נותנת שישנאו אותו ויבוזוהו, והנה פלא גם
האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי
פרעה ובעיני העם׳ (שם יא ג), אלא ללמדנו בא
שאהבתם ושנאתם מאת השי״ת נהייתה. (הובא
בשפתי חיים מועדים ב עמ׳ שלו)

והביא הבאר יוסף מה שאיתא במדרש (שׁוחר
טוב קי״ט ובילקוט ואתחנן תתכ״ח) או הנסה אלקים
לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי (דברים ל לד) מהו גוי
מקרב גוי, כאדם שהוא שומט את העובר ממוצי
בהמה, כך הוציא הקב״ה את ישראל ממצרים, כענין
שנאמר והקרב והכרעים, א״ר אבין בשם ר׳ סימון
מהו מקרב גוי, שהיו מובלעין בתוך מעיהם.

ושם (בילקוט) ר״י בר״נ בשם ר״י בן פזא גוי
מקרב עם ועם מקרב גוי אין כתיב כאן אלא גוי מקרב
גוי מלמד שהיו אלו ערלים ואלו ערלים אלו מגדלי
בלוריות ואלו מגדלי בלוריות וכו׳ ע״כ מבואר מזה
שהיו ישראל מחוברים ומדובקים יחד עם המצרים
כעובר המקושר עם אמו והנה מדרך המילדים שאין
מילדים את הולד אלא דוקא כשהולד כבר מתנענע
להנתק ממוצי אמו ואז אפשר להמילדת או לרופא
להקל ולקרב.

״ויתן ה׳ את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה

גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני

העם״. (פרק י״א פסוק ג)

לכאורה יש להתפלא איך יתכן שהיה לכלל

ישראל חן בעיני

למעשה פרשת וארא

בשביל שרוח הבריות תהיה נוחה הימנו שמתוך

כך יזכה שגם

רוח המקום תהיה נוחה הימנו. ולמעשה תקוות

היצר הרע היא

שבמקום שאדם יישב וילמד ועסוק בעבודת ה'

שילך וישקיע

במעשים כדי למצוא חן בעיני הבריות. וכותב

החובת הלבבות,

שכאשר היצר יטען כך לאדם עליו להשיב לו,

"איך אוכל לרצות

כל בני דורי, ואין ביכולתי לרצות בני ביתי וכל

שכן זולתם, " והיינו

שאדם לא יכול במציאות למלא את רצון כל

הבריות, שכל אדם

יש לו רצונות ושאילות אחרות מחברו, ולא יתכן

שיבוא אדם

אחד וימלא את רצון כולם, שאם יעשה כך

בשביל למלא רצונן

של אדם אחד הרי אדם אחר יכעס ויסבול מזה,

וכן הלאה. אלא

כתב החובת הלבבות ", השתדל להפיק רצון

הבורא ויעשך רצון

לבריות, כמו שכתוב ברצות ה' דרכי איש גם

אויביו ישרים אתו

" ובהמשך כותב ", וכן מי שכל הבריות מקטנם

ועד גדולם מודים

ומשבחים אותו ורוצים את מעשיו, ראייה היא כי

הקל יתברך זרע

עוד ירדפוהו ויסלקוהו מתוכם כמו שעושים לכל

רודף. ובכל זאת

כתוב בפסוק שהיה בדיוק להפך, שמשוה רבנו

היה נחשב בעיני

המצריים כאחד מהגדולים והיה "גדול מאוד"

בעיניהם, וזה תמוה

מאוד איך יתכן להבין דבר כזה בהרגשי הטבע

שכך יתייחסו

לאדם רודף שמביא עליהם כאלו צרות ועונשים

ושמעתי מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל לבאר, דהנה

בחובת הלבבות

(שער יחוד המעשה פרק ה') מביא את פיתוי

היצר הרע שמפתה

לאדם שבמקום שיישב וילמד ויקיים מצוות, יצא

החוצה לעשות

דברים אחרים, וכתב שאחת מהטענות שהיצר

טוען לאדם היא

שחייב להיות מעורב עם הבריות ולעשות

מעשים שהבריות יע'

ריכו אותו וימצא חן בעיניהם. והטענה של היצר

היא מהמשינה

באבות (מ' ג פרק י') שאמרו שכל שרוח

הבריות נוחה הימנו,

רוח המקום נוחה הימנו, וכו' והרי כל אדם רוצה

שרוח המקום

תהא נוחה הימנו, ומשום כן הוא חייב להשקיע

ולעשות מעשים

למעשה פרשת וארא

מעשיהם שימצאו חן בעיני כל העולם. אבל אדם

לו אהבה בלבנות בני אדם ושם לו שם טוב על

כזה שזוכה

לשונם, וזה אין

למציאת חן בעיני הקב"ה, נותן לו חן גם בעיני בני

הבורא עושה אותו לשונאיו וכו'. 'מבואר בדבריו

אדם, ויהיה

שהדרך היחידה

רצוי בפניהם ומעתה אמר הגרי"מ פיינשטיין

שהאדם יהיה רצוי אצל הבריות ורוח הבריות

וצ"ל מובן מאוד איך

תהא נוחה ממנו

כלל ישראל בכלל, ומשה רבנו בפרט מצא חן

יהיה, רק כאשר האדם עושה את רצון הקב"ה"

בעיני מצרים דכיון

ואין שום דרך

שהחן כולו הוא רק מעשה ה' והקב"ה הוא הנותן

במציאות שהאדם ימצא חן בעיני כל הבריות.

את חן האדם

אלא שכאשר אדם

בעיני הבריות, ממילא לגבי הקב"ה כמו שהוא

עושה את רצונו של מקום, הקב"ה יעשהו רצוי

עושה שהאדם

לבריות.

ימצא חן בעיני אוהביו, כך יכול באותו מעשה

וזהו הביאור במה שאומרים בברכת המזון "

לעשות שהאדם

ונמצא חן ושכל

ימצא חן בעיני אויביו. ומימלא במצרים, אחד

טוב בעיני אלוקים ואדם, "ומדגישים בבקשה הזו

מנפלאות הקב"ה"

של מציאת

שעשה, הוא ענין מציאת החן שכלל ישראל

חן שהיא תהא "בעיני אלוקים ואדם". ויש לבאר

ומשה רבנו מצאו

בזה שכל ענין

חן בעיני המצריים. וזהו ההדגשה בפסוק "ויתן ה'

מציאת חן בעיני בני אדם יכול להיות רק כאשר

את חן העם

יש לאדם מציאת

בעיני מצרים, "וגו ולא כתוב סתם שהיה לכלל

חן בעיני הקב"ה" שאם בעיני הקב"ה אין לאדם

ישראל חן בעיני

מציאת חן לפניו,

המצריים, אלא מודגש בפסוק שכל ענין החן היה

לא שייך כזו מציאות שהאדם זה ימצא חן בעיני

מעשי ה' "ויתן

אדם, שהרי כל

ה', "שרק הקב"ה שהוא כל יכול, יכול לעשות

אדם יש לו שאיפות אחרות וטבעים אחרים ולא

מעשה כזה, שהוא

שייך לעשות

הפוך מהסברה ומהמציאות.

[הגרבי"צ פלמון זצקו"ל]

למעשה פרשת וארא

המחנה ויאספו אליו כל בני לוי, כיון שאמר להם משה (שמות לב, כו): שימו איש חרבו על ירכו, מה עשו, שמו ולא נשאו פנים, וכן משה מברכם (דברים לג, ט): האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא שכלם צדיקים נסה אותן ועמדו בנסיונן, שנאמר (דברים לג, ח): אשר נסיתו במסה. מיד אמר (במדבר ח, יד): והיו לי הלויים. לקים מה שנאמר: ה' צדיק יבחן. אבל הרשעים כתיב בהם: ורשע ואהב חמס שנאה נפשו, אמר דוד (תהלים קכח, א): אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו. ומבואר שכולם היו צדיקים ונתנו נפשם על קדושת ה' (שחיו על קידוש ה') ולא עשו את העגל

לא מפסידים מקיום המצוות

וכן מספרים עד כמה לא מפסידים מקיום ההלכה. היה זה ביום בהיר אחד, כאשר עלעל גרשון הסייד בעיתון היומי, ואת עיניו צדה מודעה מעניינת: "דרוש סייד מקצועי בעל נסיון, לפיקוח על צוות פועלים. קורות חיים והמלצות יש לשלום לפקס שמוספרו ----".

באותו הרגע הרגיש גרשון בליבו, כי הגיע הרגע לו ציפה כל ימיו. מאז היה ילד קטן, כאשר עמד לצידו של אביו, סייד גם הוא, ולמד את סודות המקצוע - פיעם בליבו חלום אחד: בחלומו הוא ראה את עצמו שנים מאוחר יותר, מנהל צוות של פועלים, בעודו עומד בראשה של חברה מצליחה וגורף הון תוך שהוא יושב במשך מרבית היום במשרד ממוזג, רגל על רגל...

ושבט לוי לא מאסו בתורה כמבואר במדרש (במ"ד טו, יב) קח את הלויים. זה שאמר הכתוב (תהלים יא, ה): ה' צדיק יבחן ורשע ואהב חמס שנאה נפשו. ה' צדיק יבחן, אין הקדוש ברוך הוא מעלה את האדם לשררה עד שבוחרן ובודק אותן תחלה, וכיון שהוא עומד בנסיונו הוא מעלה אותן לשררה. וכן את מוצא באברהם אבינו נסהו הקדוש ברוך הוא עשר נסיונות ועמד בהן ואחר כך ברכו, שנאמר (בראשית כד, א): וה' ברך את אברהם בכל. וכו'. אף שבטו של לוי נתנו עצמן על קדוש שמו של הקדוש ברוך הוא, שכשחיו ישראל במצרים מאסו בתורה ובמילה, שכן יחזקאל מוכיחן (יחזקאל כ, ה): כה אמר ה' אלהים ביום בחרי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע להם בארץ מצרים, מה כתיב בסוף אחריו (יחזקאל כ, ח): וימרו בי ולא אבו לשמע אלי, ואמר לשפוך חמתי עליהם. מה עשה הקדוש ברוך הוא, הביא חושך על המצריים שלשה ימים והרג בהן כל רשעי ישראל, שכן הוא אומר (יחזקאל כ, לח): וברותי מכם המרדים והפושעים בי, וכן הוא אומר (שיר השירים ב, יג): התאנה חנטה פניה, אלו הרשעים שהיו בישראל, (שיר השירים ב, יג): והגפנים סמדר נתנו ריח, הנשארים שעשו תשובה נתקבלו, (שיר השירים ב, יג): קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך, שהרי הגיע קץ הגאלה. אבל שבטו של לוי כולם צדיקים היו, והיו עושים את התורה, שנאמר (דברים לג, ט): כי שמרו אמרתך ובריתך יצרו, זו המילה. ולא עוד אלא בשעה שעשו ישראל את העגל לא נשתתפו שם שבטו של לוי, שנאמר (שמות לב, כו): ויעמד משה בשער

במהלך הפגישה. הוא ערך עם עצמו חזרות, בהן שינן תשובות והסברים, והרגיל את לשונו לדבר במונחים מקצועיים שעשויים להותיר רושם חיובי על בן שיחו. רק בעיה אחת נותרה: זיפי הזקן שלו...

כיהודי המקפיד על קלה כחמורה, מעולם לא התגלה גרשון בשלשת השבועות, ובוודאי שלא בתשעת הימים. כעת, הוא לא ידע את נפשו: האם יוכל להופיע לפגישה גורלית כל כך, כשיזיף זקן בלתי מגולח מעטרים את פניו ומשוויים להם מראה מוזנח? הלא עובדה זו כשלעצמה עלולה להוביל לכישלון המפגש!

בצר לו, החליט מיודענו לפנות אל פוסק הדור באמריקה של אותם הימים, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל. הוא סיפר לו על ההזדמנות שנקרתה בפניו, תיאר את מצב והדחוק, ואף לא הסתיר את ההתלבטות: האם בכלל מותר לקיים את הפגישה בתשעת הימים? והאם מותר להתגלח לקראתה? לאחר ששמע את הפרטים וחקך בדעתו, פסק

הגר"מ פיינשטיין במילים מדודות:

"בנסיבות שתוארו, אכן מותר לקיים את הפגישה. אולם באשר לתגלחת - עליך לדעת כי כיהודים מאמינים אנו יודעים שכל נזק אינו נגרם בעקבות קיום מצוות התורה, ואדרבה: הקפדה עקבית על שמירת המצוות - היא השומרת עלינו ומחזקת אותנו!".

התשובה היתה ברורה וחד משמעית, ובכל זאת, ביום המיועד, לא הצליח גרשון מיודענו לעמוד בנסיון. הוא לא היה מסוגל לחשוב על האפשרות

עד כה, החלום לא התגשם. גרשון המשיך לסייד בתים פה ושם, לפעמים קיבל פרויקט גדול יותר - כמו סיוד בית הכנסת, אבל לא מעבר לכך... והנה, עתה המודעה הזו! תפורה בדיוק על פי מידותיו! גרשון החליט בליבו, שאת ההזדמנות הזו הוא אינו עומד להחמיץ - ויהי מה!

את השעות הבאות, הקדיש גרשון לסגנון קורות החיים של ובצורה מקצועית ומרשימה, תוך שהוא מבליט את נסיונו הרב, את אמינותו המפורסמת, ואת מקצועיותו שאינה מוטלת בספק. הוא אף פנה אל רבים ממכריו שנעזרו בשירותיו אי פעם, וביקש המלצות חמות שהחלו זורמות בזו אחר זו. כאשר סיים לרכז את החומר -

העבירו אל הפקס שהופיע במודעה, והמתין לתשובה, שלא איחרה לבוא. יומיים מאוחר יותר, התקבלה שיחת טלפון. מעבר לקו נשמע קולה של מזכירה, שהזמינה אותו לראיון עם בעל החברה בכבודו ובעצמו,

במשרדו הממוקם באחד מגורדי השחקים שלמנהטן, בעוד שבוע ימים. מבט חטוף אל עבר הלוח, הספיק לגרשון בכדי להבין כי מדובר ביומיים בלבד לפני תשעה באב, בעיצומם שלתשעת ימי האבלות על חורבן הבית, אולם הוא לא אמר מאומה: "מדובר בדבר האבד!" הסביר לאשתו לאחר שסיים את השיחה.

נקל לשער את התרגשותו של גרשון לקראת הפגישה. הוא שאל חליפה מהודרת מאחד מחבריו, והכין את עצמו לקראת שאלות שהוא עשוי להישאל

והסביר כי ביקש להופיע לראיון בצורה מכובדת בכדי להותיר רושם חיובי...

"צר לי ידידי" נענה כעת הגוי והמשיך מיד: "העבודה המדוברת, מחייבת אמון רב... בידו של מי שיוכח בה, תופקדנה דירות פאר על כל רכושן... ובכן, איך אוכל לתת אמון במי שאינו מקפיד על מצוות דתו שלו - ומוכן להפר אותן עבור בצע כסף? מי שאינו נאמן כלפי אלוקיו - לא יהיה נאמן אף כלפי זולתו" ציין בעל החברה, והפגישה הסתיימה.

מיותר לציין, כי תשובה שלילית רשמית הגיעה בדואר מספר ימים מאוחר יותר...

וכן מסופר על הרב מפונביץ' (ספר הרב מפונביץ' עמ' שלוש) פעם נוספת כשבא שוב לפפד"מ, סידר עבורו רבי יעקב רוזנהיים ראיון אישי עם יהודי פלוני, שהיה עשיר מופלג, והוא שוהה בקייטנת נופש בעיירה קטנטונת שבקצה האחר של המדינה. סיפר הרב זצ"ל הראיון שלי עם הנדבן נקבע לשעה 8.30 בבוקר. נסעתי אליו ברכבת לילית וקניתי שבייתה: בסוף הלילה במלון אורחים מקומי כשהאיר היום ארע לי מה שלא קרה אצלי אף פעם: מרוב עייפות אחרתי להתעורר מן השינה. כבר מממשמש ובא המועד הנקוב לראיון. חככתי בדעתי מה לעשות: ללכת קודם אל האיש, בגלל מצוה דרבים עדיפא, או להתפלל שחרית תחילה? לבסוף החלטתי תפילה קודמת! כשסיימתי התפילה כבר עברו מחוגי השעון את השעה תשע. הלכתי אל מקום המיפגש, שנקבע בתיאום מראש, ולא מצאתי שמה אף אחד. התעככתי באתר עוד כחצי שעה - והאיש איננו. היה

שיכנס אל חדרו של בעל החברה כשזיפי זקן על פניו. רגע לפני שיצא מהבית, הוא נכנס אל חדר הרחצה, ויצא משם כשפניו ומגולחות למשעי. מיד לאחר מכן - חמק מביתו בטרם יבחין בו איש, ומיהר לשים את פניו אל בנין המשרדים המפואר בו נדרש להתייצב לצורך הפגישה

שעה קלה מאוחר יותר, כבר פסע גרשון מעדנות על גבי השטיחים המפוארים שחיפו את כל הקומה בה שכנו משרדי החברה. המזכירה הפנתה אותו אל חדרו של המנהל, שקידם את פניו בחיוך רחב ובלחיצת יד אמיצה. ברגעים הבאים - הוצגו בפני גרשון שאלות שונות, שהעניקו לו הזדמנות להביא לידי ביטוי את מקצועיותו הרבה ואת נסיונו רב השנים, אולם לאחר מכן פנה אלי ובעל החברה ואמר:

"ראה נא, ידידי... בהחלט התרשמתי ממקצועיותך ומנסיגתך הרב, ואני מאמין שהיית יכול להתאים בדיוק לתפקיד. אני מחפש בדיוק אדם כמוך, שביכולתו לפקח על צוות גדול של פועלים העובדים בשיפוץ של דירות שאנו מנהלים בכל רחבי העיר. אולם ישנה בעיה קטנה..."

"ממראה פניך אני מבין, שהנך יהודי אורתודוקסי... למען האמת, יש לי מספר ידידים אורתודוקסים בדיוק כמוך, ואני יודע שבימים אלו הם נמנעים מלגלח את זקנם, מטעמי דת... אתה לעומת זאת, כפי שניתן להווכח, מתגלח! האם תוכל להסביר לי את פשר הדבר?" שאל הגוי, וגר שון, אשר פניו האדימו והחווירו לסירוגין, התגמגם

למעשה פרשת וארא

בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות

שנה – יש כאן

שלוש תיבות מיותרות ידע תדע כי גר יהיה זרעך

בארץ לא להם

– איפה נמצאים גרים ? רק בארץ לא להם ! אם

זה בארץ שלהם,

אז הם לא נחשבים לגרים ! אז למה כתוב כי גר

יהיה זרעך בארץ

לא להם ? אומר המהרי"ל דיסקין תירוץ נפלא –

210 שנים היו בני

ישראל במצרים... 86 שנים מתוכם, היו בעבודת

פרך. באותם 210

שנים שהם היו במצרים, יישב אותם יוסף בארץ

גושן... מה עשו

שם ? כולם ישבו ולמדו ! { שמות א, ז } ובני

ישראל פרו וישרצו ויר

בו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם הם

יצאו מתחומי גושן

... התחילו זה להסתכל פה, וזה פה ... זה הביא

השלמת הכנסה

מכאן, וזה הביא קורס... לאט לאט הם יצאו

מארץ גושן ... כשהם

ברור לי שהקולר תלוי בראשי. מן הסתם בא העשיר

בשעה המדויקת והתאכזב כשלא מצא אותי. אך הנה

לפתע מגיחה מולי דמות אדם נושף ומיוגע מפני

הריצה: יסלח נא הרב בשום אופן לא אדע להסביר

את התנהגותי... קרה לי היום מה שלא קרה מעולם...

אחרתי להקיץ מן השינה, אחרתי בשעה שלמה...!

וכמובן מאליו - הוסיף הרב זצ"ל כמעט בלחישה -

מרוב רגשי אשמה ביקש הלה להפיס את דעתי,

וישלשל לידי תרומה כספית גדולה, שהספיקה

לכסות חלק הארי מהוצאות הישיבה במשך חדשים

רבים.

הוספה

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד

ותמלא הארץ אתם (א, ז)

שואל המהרי"ל - אם כתוב שהם פרו וישרצו

וירבו ויעצמו...

אז כולם מבינים שהמלאה הארץ... בשביל מה

אומרת לנו התורה

ותמלא הארץ אתם ? שאלה נוספת שואל

המהרי"ל דיסקין -

הקב"ה אומר לאברהם אבינו {טו, יג} ידע תדע כי

גר יהיה זרעך

למעשה פרשת וארא

מר {איוב ה, ז} אדם לעמל יולד... ישנה רק דרך

אחת – או לעמל

יצאו מארץ גושן, אמר להם הקב"ה - ידע תדע כי

גר יהיה זרעך...

מלאכה, או לעמל פה... אשרי מי שעמלו בתורה

! יש ספור ידוע...

כל זמן שאתה תהיה בגושן, לא יקרה כלום...

ברגע שאתה תלך

על סבא שהולך עם הנכד שלו בתל אביב...

מראה לו הסבא –

בארץ לא להם... ברגע שאתה תצא מארץ גושן,

שהיא ארץ שלהם

אתה רואה, את הבית הזה אני בניתי... ! ואמר

הנכד – סבא, פעם

, למה ? כי פרעה נתן את הארץ הזאת, לשרה

אמנו. זה ארץ שלהם

היית ערבי ?! היום לא יודעים... לא מכירים

כלום... הרב מפונזביץ,

! כשאברהם אבינו היה שם... בין המתנות שהוא

קיבל, הוא קיבל

כשרצה לבנות את הישיבה, שכר עשרה פועלים

, כדי להקים

את ארץ גושן. אז זה ארץ שלהם ! באותו רגע

שהם יצאו מארץ

את הגג של הישיבה... הגיעו הפועלים, 7 בבוקר,

הגיעו הפועלים...

לא להם, התחיל ישר ועבדום וענו אתם ארבע

מאות שנה. יוצא,

גשם ניתך מהשמים... אי אפשר לצקת ...

יושבים... מחכים... שעה

שכל זה קרה, כאשר הם הוציאו עצמם

מהישיבה. כל זמן שהם

... שעתיים... "כבוד הרב זה לא מפסיק... אתה

צריך לשלם על

היו בישיבה, לא היתה להם שום בעיה, שום

עבודת פרך... יצאת

יום עבודה מלא " אמר להם – בסדר, לקחת

אתכם ליום שלם,

החוצה, החל השיעבוד ! למדנו מכאן, את היסוד

הנפלא של שבט

אשלם לכם יום עבודה שלם... אבל אתם לא

הולכים הביתה...

לוי: אדם יכל לעבוד מלאכה... יכל להמיר את זה

בעמל פה, שנא

למעשה פרשת וארא

להם – רבותי, אתם עתידים לשאת את ארון

הקודש... אל תגעו

במיטה שלי! השאיר יעקב אבינו, מסר לדורות

... מי שישא את

ארון הקודש... מי שייקח על עצמו את התורה,

לא יצטרך לעבוד..

הקב"ה הוא נחלתו... יתן לו פרנסה בשפע...

(הגר"ב רוזנבלום שליט"א)

ולפי"ז מובן למה

הצטוו 'זאתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד

בוקר' (שמות יב, כב) רק מי שיישאר בפתח ביתו

יהיה מצוי תחת השגחת ה' ולא ייזק, אבל מי שיצא

ייזק. (מכילתא) ומבאר החתם סופר הטעם שניצלו

בכח האמונה, שה' אמר שבחצות לילה הוא יהרוג כל

בכור אנו שומעים זעקה גדולה בכל מצרים ואינו

הולכים לבדוק מה קרה, לא כי זה לא מעניין אותנו

אלא כי פשוט לנו שכמו שאמר ה' הם מתו, אבל מי

שלא האמין ויצא לבדוק, הוא ימות כי אין לך סיבה

להינצל, שהללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז ואין

סיבה להצילו מאחר שחסר לו באמונה.

ולהנ"ל מובן למה

הצטוו שלא לצאת כי העיקר זה ההבדלה

ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר פרש"י

כי מאחר שניתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין

תעלו למעלה לבית המדרש, כל אחד לוקח

סטנדר עם גמרא,

ומתחיל ללמוד... אמרו לו – כבוד הרב, אנחנו

מוכנים בלי כסף,

כולם מוכנים ללכת הביתה! לא רוצים שום דבר,

הולכים הביתה

! אדם מוכן לעבוד יום שלם בבלוקים, מאשר

להזיע בגמרא!

היום ברוך ה', יש לך הדף היומי, אפילו באינפוזיה

לעמוד, לשבת,

לילה שלם על דף גמרא! מי עושה את זה??

אומר הזוהר – שבת

לוי! אומר הקב"ה – סבל? אתה יכל להמיר...

לא חייבים לסבול,

אפשר להמיר את זה בדבר אחר, במקום לסבול

בפרנסה תתייגע

בתורה... והקב"ה יזמין לך פרנסה! זה היסוד

הגדול של פרשת

השבוע! אם כותב לנו הרמב"ן, שספר בראשית

הוא ההכנה לספר

שמות... אם יעקב אבינו פטר את שבט לוי,

מנשיאת הארון... אמר

למעשה פרשת וארא

שהיה להם זכות האמונה שהאמינו ויצאו היו ראויים וזכו בני ישראל ויג סעו מרעמסס והיינו שראו את פכמ"ש^א מסעי ל"ג זכו לכך אצל ים סוף כמש וירא ישראל את מצרים מת על וע"ש צ"ט ד"ה בשלח עה"פ וירא ישראל לכך וגו ומצרים מקברים וגו וכן קבורתם בשלח ל"ל ודרושים ואגדות ח"ס ש"ט ד"ה ליישב ופנים בפ שפת הים ז"ס נ"ט ד"ה לחק ב להלן יתרו ד"ה ויש לפרש יפות פ אתם ועיין אורות חת"ס עמו קלד

אורות חת"ס עמו צב מצרים היו יכולים בני ישראל לצאת בלי מניעה כן אלא המתינו עד שיאמר להם י"א והם לא עשו פרעה לצאת כמו שאמר הקב"ה להלן א אחרי כן ישלח אתכם מזה כשלחו כלה גרש יגרש אתכם וכמו שאמר משה לפרעה וירדו כל עבדיך אלה אלי וגר שם פסוק ח לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי כן אצא וכן היה לבסוף כמ"ש ו' י"ג ל"א ויאמר קומו צאו מתוך עמי וגר ויל"ד למה הוצרכו בני ישראל לכך הלא בימי החושך יכולים לצאת בעצמם וכל טוב מצרים ימחה בידם להל היו ישראל עבדים בהתחדש שנשבעו בדרך או לי בו שנה כמדומה למרוד בכל והבאים אחריו בלי הוא וביתו בידם ומי אמנם לפרעה שנשבעים למלך המלוכה ועוד דאפשר שנשבע יוסף לפרעה נאמנים למה לא יצאו נלע"ד טעם לזה ועוד

בין צדיק ובספר מעשי כי כתב שאיינו ציווי לצאת וצעקה כן לרשע וכעין זה פי רמב"ן ה צווח על זה כי חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע נראשית י"ח כ"ה אלא פירושו לא תרעדו על גדולה שישמעו ציווי ואתם לא תצטרכו הגדול אונכם מרחובות קריה ע"ש אמנם זהו נגד ואיסור הזל שאמרו שהי כן אומר אני אלו ואלו דא"ח בודאי לצאת על לא ניתן רשות למשחית לחבל ישראל אך והיינו אם לא כל זה רק בזכות האמונה יצאו ולא ירעדו לקול צווחת העיר ויאמינו בדברי משה שזה היא מכת בכורי מצרים ולישראל לא יאונה רעה אך המתפחד ויצא ומסופק בדברי משה יפגע מקול הצעקה בו המשחית כמו במצריים כי מה נשתנו אלו מאלו הלא רק זכות האמונה והיה זה היו כיו י"א פסח בליל כמ"ש כפרשתנו לישראל גדול בביתם ושמעו קול צווחה אשר נהיתה לא מסוגרים כמוהו והשומע שמע ולא ידע אולי הקול מישראל שכניו וחביריו שסביב משכנו או אולי הוא מים אמנם הם קול מלחמה או אש או נסיון מהרעש דבריושם ס"ו ד"ה ואותן בטחו בדברי משה רבעו שאמר כי תהיה מכת בכורות ואיש לא יצא מפתח ביתו עד בוקר ח"ס נח ד"ה ואתם ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר טעם איסור זה י"ל כי הם לא היו ראויים להגאל על כן לא היו רשאים בזכות זוכה לראות במפלת שונאיו אבל לראות לו אסור אחר בזכות לראות במפלת שונאיהם דהניצול עצמו הניצול במפלתם ואם יראה יענש כאשתו של לוט רש"י כראשית י"מ י"ז אמנם רק בלילה זו לא היו ראויים לכך אבל אחר היציאה

להאמין בכוחם של חכמי התורה. להשמע להוראתם ולעשות כעצתם! נלמד מהפסוק: "ויעשו כן" (פרק יד-ה)

וכתב רש"י: להגיד שבחן, ששמעו לקול משה ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברוח, אלא אמרו: אין לנו אלא דברי בן עמרם! (מכילתא)

בכח אמונת חכמים תמימה, לחולל ניסים! כפי שאירע בימי יואל הנביא שניבא על רעב שעתיד לבוא על ישראל [שארבעה מיני חגבים יכלו את התבואה] בימי יהורם בן אחאב מלך ישראל, וניבא שאחרי הרעב יבוא שפע על ישראל (יואל ב-כג)

ואכן באותה שנה [שביעית לרעב] עבר חודש אדר ועדיין לא ירדו גשמים וכמובן לא זרעו. והנה באחד בניסן החל היורה ואמר להם הנביא צאו וזרעו. וטענו לו הרי המעט שנותר חיוני הוא לאכילתנו כי אם נזרענו ימותו ברעב. ואמר להם: אעפ"כ צאו וזרעו!

אמונתם בדברי הנביא היתה כה חזקה שעשו מיד כדבריו כנגד כל הגיון. ומספרת הגמרא (תענית ה), שנעשה להם נס ונתגלה להם מזון תבואה שאצרו העכברים בתוך הכתלים וכן מה שאצרו הנמלים בחורים, והיה להם מיד מה לאכול עד שתצמח תבואה חדשה.

מעצמם בלי רשותו של פרעה דא"כ היו בני ישראל כעבדים המורדים באדוניהם ביד חזקה דאעפ"י שיד העבדים נעשה תקיפה על אדוניהם מ"מ נשארים עבדים לעולם ולא יועיל להם כלום כי אם שישחררום ולכן כן אדוניהם עיין בחו"מ סוף סי של"ג ישראל יהי י הקפיד הקב"ה שגם בבני כדי שיצאו לחרות עולם ועפ"ז ש לפרש מה שנאמר בתהלים ק"ה כ"ח שלח חושך ויחשיך ולא מרו את שיהי למלך ועל כן לא מרדו ישראל בפרעה ולא יצאו אלא ברשותו ארץ החושך בכל בימי אפילה ימים חושך שלשת ויהי ולא יצאו עד שאמר יוצאים בני ליטול כספם דברו דהכי פירושו דאעפי ששלח חושך וישראל ויחשיך מ"מ לא מרו משה ואהרן את דברו של הקב"ה להם פרעה לצאת ויש להוסיף עוד דאם היו צריכים נתנו להם ברצון ישראל מעצמם היו וזהבם של המצררים בלי רשות בעליהם נפשם למען אבל עכשיו פדותם ממות מכת בכורות ושימיהו לצאת ותחזק מצרים על העם כולנו י"ג ל"ג כמ"ש ן להל וזהו שמוסיים בתהלים שם פסוק ל"ו ואין וזהב ח"ס בכסף ויוציאים נתנום ושם נ"ג דה ויצא ושם ד"ה ויקרא ועיין תו"מ ל"ו ד"ה ויהי למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו מתים אחר הנ"ל בשבטיו כושל שלא הי מכשול בכסף וזהב להם בפדות נפשם ההוא כי נ"א ד"ה מי ושם ל"ד ד"ה ברבה

יואש בשעתו: "חס ושלום אמר אותו צדיק כך"! כי על כן, שכינה מדברת מתוך גרונו של גדולי ישראל. בכל הדורות, כמו שדיברה מגורנו של הנביא בשעתו.

למה מודים על הגאולה הרי הקב"ה הוא זה שהגלנו לארץ מצרים?

מקשה המגיד מדובנא זצ"ל בפירושו על ההגדה, מאחר והקב"ה הוא זה שהגלנו לארץ מצרים, אם כן מה לנו לשבח על הגאולה? והמגיד מדובנא מדמה זאת לרופא שמוסיבה כלשהי שבר את ידו של חולה, וכיון שכן, חש אחריות מוסרית לרפאותה. האם גם במקרה בזה שורת הדין מחייבת שהחולה יכיר תודה לרופאו? הן כל בר דעת היה אומר: לא מדובשך ולא מעוקצך. עדיף היה שלא תישבר ידו, וממילא לא היה צורך בכל הטיפול הרפואי שנגרם עקב זאת.

וכמו המעשה (הובא במעשה איש ח"א עמ' רלא) שמסופר על יהודי ישיש מהעיריה ראדין שמבלי משים נפל לבור שבצד הדרך ונחבל בכל איבריו. חודשים הרבה נתיסר אותו אדם בייסוריו, ותקופה ארוכה זקוק היה לסיעוד מתמיד עד ששב לאיתנו. היה בראדין אדם אחד שלא מש ממיטת חוליו של הנחבל וסעד אותו ימים וילות ללא ליאות. בראות ה'חפץ חיים' זאת התבטא כלפיו: מקנא אני בך על חלקך בעולם הבא, בשל החסד הרב שאתה גומל עם פלוני הפצוע אולם הלה השיב אל יקנא בי רבי, אני הוא זה שחפרתי את הבור וגרמתי למיפגע החמור, בכל מה שאעשה למען הנופל, עדיין לא אצא ידי חובתי...

ולא זו אף זו: תוך ג' ימים מהזריעה ירדה להם רביעה שניה של גשמים] בה: בניסן] וצמחה התבואה במהירות עד שבשנה זו הקריבו עומר מתבואה חדשה בט"ז בניסן. נמצא תבואה הגדילה בששה חודשים, גדלה באחד עשר יום... כל זאת בא להם בגלל שהאמינו בנביא וקיבלו לעשות כפי שציום אף כי סברו אחרת.

על האדם להאמין בכוחם של חכמי התורה לא רק מפני סגולתם העצמית אלא בעיקר משום ש"שכינה מדברת מתוך גרונו על כן יש לסמוך לגמרי על הוראת החכם אף אם מצד הגיונו ושכלו סובר אחרת. כדרשת חז"ל על הפסוק "לא תסור מן הדבר"...

באחת ממשאותיו של הרב מפוניבז' - הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, הביא את דברי הגמרא (פסחים פז): (שירבעם בן יואש זכה להמנות עם מלכי יהודה בגלל שלא קיבל לשון הרע על עמוס הנביא, ולא אבה לשמוע אל המביאים דיבתו רעה, ואף כשסיפרו לפניו דברים חמורים כאילו התנבא עמוס עליו שימות בחרב מפני רשעותו, אמר ירבעם: "חס ושלום אמר אותו צדיק כך, ואם אמר, מה אעשה לו, שכינה אמרה לו".

כך צריכה להיות הגישה לגדולי ישראל - אמר הרב מפוניבז' - מצד כל אדם מישראל, ואף מצד אלו הרחוקים מתורה ומצוות. לא לקבל דברי דיבה שנאמרים בשם גדולי ישראל אלא לומר כירבעם בן

השיעבוד נגזר – רק שיכל להיות ע"י תורה

אלא יש לומר שנגזר עליהם להיות במצרים אבל איך ישתעבדו הם בחרו וכמו שבט לוי שבחרו להשתעבד ע"י שלמדו תורה.

אבל עמ"י התקלקלו וכמו שמבואר בילקוט שמעוני (ד"ה ובני ישראל) 'ותמלא הארץ אותם שנתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקסיות מהם'

וכמו שמבואר במדרש שהפרו ברית מילה. וז"ל המדרש (שמו"ר א ח) 'ויקום מלך חדש. רבנן פתחין פתחא להאי קרא (הושע ה, ז): בה' נגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם. ללמדך, כשמת יוסף הפרו ברית מילה, אמרו נהיה כמצרים. מכאן אתה למד שמושה מלך ביציאתן ממצרים, וכיון שעשו כן, הפך הקדוש ברוך הוא האהבה שהיו המצריים אוהבין אותן, לשנאה, שנאמר (תהלים קה, כה): הפך לבם לשנא עמו להתנכל בעבדיו, לקים מזה שנאמר (הושע ה, ז): עתה יאכלם חדש את חלקיהם. מלך חדש, שעמד וחדש עליהם גזרותיו. אשר לא ידע את יוסף, וכי לא היה מכיר את יוסף, אמר רבי אבין משל לאחד שרגם אוהבו של המלך, אמר המלך התיזו את ראשו, כי למחר יעשה בי כך. לכך כתב עליו המקרא, כלומר היום אשר לא ידע את יוסף, למחר הוא עתיד לומר (שמות ה, ב): לא ידעתי את ה'."

וביאר הבית הלוי (עה"ת, פר' שמות ד"ה אמנם הגם) שכתב וז"ל: 'הקב"ה נתן התורה והמצווה לישראל כדי שיהיו מובדלין מהגויים כמו שאמר הכתוב 'ואבדיל אתכם מן העמים'. ואם ישראל היו

מקריבים עצמם חלילה להם, אז הקב"ה היה מחדש ההבדל. עיי"ז שמחדש שנאה בלבם, וכל זה היה לטובתן של ישראל כדי שלא יתערבו ביניהם. ומשום הכי אחרי שעשו ישראל מעשה ותחבולה להסתיר ההבדל שנתן הקב"ה ביניהם ובין המצריים - משכו ערלתם כדי להסתיר את ההבדל שהם מהולים כמשנ"ת שם - ורצו להתקרב להם, אזי הבדלים הקב"ה עיי"ז שחידש והוסיף שנאה בלב המצריים, וכמאמר הכתוב 'ויקצו מפני בני ישראל' שפירושו הפשוט דכל כך היו הישראלים מאוסים בעיני המצריים עד שכשהיה המצרי רואה אותן היה קץ בעצמו כדרך מי שרואה דבר מאוס שקץ בו, והקב"ה הפיל שנאה ונתן מיאוס על ישראל כדי שלא יתערבו עמהם. עכ"ד. כלומר שנאת המצרים לישראל היתה מאת ה' שלא כדרך הטבע כדי להרחיק את ישראל מהגויים.

כדי להראות לישראל שלב המצרים ביד ה', ושנאתם וגם אהבתם הם מאתו ית', לכן ציווה ה' שישאלו מהם, ונתן את חן העם בעיני מצרים בדרך פלא והשאלום ברצון אעפ"י שידעו שבני ישראל עומדים לצאת ממצרים, ומכך נוכחו בני ישראל לדעת כי מקודם הפך השי"ת את לבם לשנא אותם, ועכשיו הוא ית' הפך לבם לחונן אותם. גם מכך שלאחר שמושה רבינו הביא על המצרים את המכות, והדעת נותנת שישנאו אותו ויבוהו, והנה פלא גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם (שם יא ג), אלא ללמדנו בא

למעשה פרשת וארא

ושבת לוי לא מאסו בתורה כמבואר במדרש
(במ"ר טו,יב) קח את הלויים. זה שאמר הכתוב
(תהלים יא, ה): ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה

שאהבתם ושנאתם מאת ה' ת' נהייתה. (הובא
בשפתי חיים מועדים ב עמ' שלז) ועי' בהערה עוד
כמה דוגמאות שה' קובע היפך הסברא³²

עיר הנדחת: 'ונתן לך רחמים ורחמך'

עוד ראיה מביא רבי צדוק ליסוד הזה, וגם היאור החיים'
הקדוש (דברים יג ז) מזכיר את זה, מה שיש לנו פרשה בתורה
של 'עיר הנדחת' (דברים יג יג והלאה), שאם היתה עיר בישראל
שנתברר שעבד עבודה זרה, היו הסנהדרין שולחים ומכריזים
על ידי עדים, ובאמת אכן נודע הדבר שהם היו עובדי עבודה
זרה. מה היו עושים? יש מצוה להמית את כל אנשי העיר אנשים
נשים וטף (דברים יג טז). זאת כל שללה תקבון אל תוך רחובה
ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך, והיתה
תל עולם לא תבנה עוד' (דברים יג יז), כך משאירים שממה.
ולכאורה כשאדם בא ונלחם באנשי עיר הנדחת, הרי לא
משאירים שריד ופליט ממנה, דבר כזה מוליד בטבע האדם
אכזריות. אומר לך הפסוק: אדרבא, 'ונתן לך רחמים ורחמך'
(דברים יג יז), המעשה הזה יוליד לך טבע של רחמנות. [א"ה:
וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס 'נר חיים' (מהדורה
שניה, עמוד מ והלאה). ע"ש]. גם כזה אנו רואים שהמצוות לא
הולכות לפי שלקל האדם, אלא אדם צריך לעשות כפי מה
שנצטווה על ידי הבורא יתברך, ובהו הוא יראה את הישועה
והברכה.

הקב"ה קצב ב'מין' כמה כל אחד יקבל

ואתו יסוד אנו רואים גם אצלנו ב'פרשת המן', הקב"ה
מצווה שייקחו מה'מין' איש לפי אוכלו עומר לגולגולת' (שמות
טז טז), 'ועשעו שם בני ישראל, וילקטו, המרבה המעמיט. וימודו
בעומר, ולא העדיף המרבה, והמעמיט לא החסיר, איש לפי
אוכלו לקטו' (שם יז-יח), וכל אחד יתאר מה שהיה שם, אחד
יוצא ב'אשמורת הבוקר', רק ירד ה'מין' והוא כבר יוצא ורץ ללקט
'מין'. ולא רק הוא, אלא גם אשתו וכל הילדים שלו, כל אחד כמה
סלים גדולים בידיו. אומר להם: 'עד שעה רביעית יש מן (ברכות
יז). מהר תלקטו כמה שיתר', וכל אחד מהם אוסף, ומולם
עובדים ומזיעים וממלאים את כל הסלים, (כמה עשרות
'סלים', כמה שייכלו להביא), ויהודי מאמין שיוצא חצי שעה
קודם ארבע שעות (ברכות יז), שאז תורח השמש על יה ונמס
(שמות טז כא), הולך ללקוט מן, לוקח שק קטן, 'שקית ניילון'
ובזה מלקט 'מין' לו ולכל בני ביתו, וכשהוא חוזר עם השקית' הזו
לביתו, הוא חוזר מצד אחד, והמשפחה השנייה חוזרים יחד אתו
כולם, כל אחד מרים ארבעה חמישה 'סלים', ומולם מתנשפים,
באים לבית, ומתחילים למדוד. בעלי המשפחה שעבדו ארבע
שעות והזיעו וטרחו - סופרים, כמה יצא בסוף לכל אחד ואחד?
עומר לגולגולת. כמה שטרחו וכמה שאספו (כמעט קיבלו מ'כת
שמש'..), לכל אחד יש בדיוק שיעור של 'עומר לגולגולת'.
והשני שהלך עם 'שקית' מודד לו ולכל בני ביתו, וכמה יש לו?

² ראיתי להוסיף מש"כ הרב יעקב חיים סופר שליט"א עוד
כמה דוגמאות שה' קובע היפך הסברא (הו"ו בקונטרס מגיד
דבריו ליעקב בשלה גיליון 11).

אם רואה אדם שמוזנותו ממוצמזמן - יעשה מהן צדקה'

ראיתי דבר נפלא מאד בספר רסיסי לילה (אות 1) של הגאון
רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, יסוד גדול: מצוות התורה פועלות
באופן 'סגולי'. הם פועלות להיפך כמה שאדם חושב ורואה.
והוא מביא לזה כמה דוגמאות (ואני ארחיב קצת). הגמרא (גיטין
ז סע"א) אומרת: אם אדם רואה שמוזנותו ממוצמזמים מה
יעשה? לפעמים קורה תקופה בחיי המסחר של האדם,
שמוזנותו ממוצמזמים. מה יעשה? (אם היו שואלים היום את
'חכמי הזמן של דורנו' מה לעשות, היו אומרים פתרון "נפלא":
קיצוצים...). יעשה. וזה ה'סגולה' מום צדקה. יתן צדקה ככפל
כפליים. יגזוז מהם לצדקה. תן צדקה ומעשר - ותראה ישועה
וברכה. זה הדבר המעמיד שיש לאדם

מצוות התורה פועלות באופן סגולי היפך ממשבת האדם
כאן אנו רואים את היסוד, שמוצוה פועלת שלא כפי מה שאדם
מבין. אדם נמצא ממצב כלכלי קשה, ואמרים לו: תפריש עוד
צדקה! היפך ממה שהאדם חושב. מצוות התורה פועלות
היפך השל של האדם.

עשירי חו"ל - בזכות כבוד שבת עוד דוגמא לזה, הגמרא
אומרת במסכת שבת (ק"ט). מה הסגולה של העשירות של
עשירי חוץ לארץ? אמרו לו כיון שהם נוהרים בכבוד שבת,
מכבדים את השבת על הצד היותר טוב. עם הוצאה מרובה
לכבוד שבת. ורבותינו במדרש (איכה רבה פתיחה יז) מתארים
את ה'לעג', ואת ה'צחוק', שהיו עושים אומות העולם מכלל
ישראל. אך שהיו עושים 'הצגה' ב'תיאטרון' ככדי לבזות וללעוג
על כלל ישראל. היו מתארים שבת של 'יהודי', שהוא לא עובד
ב'יום השביעי', ולא רק זה שלא עובד - הוא עוד מוציא הוצאות
לכבוד שבת. קונה אכילה ושתייה יתירה ומרובה לכבוד שבת.
וכל מה שיגע בכל ימות השבוע אוכל בשבת. היו עושים צחוק
מזה. 'יממה אתה מתפרנס? ואיך תתפרנס?'; 'איזה בטלנות! יום
בשבוע אתה לא עובד'. ומוציא עליו. היום כבר 11 הוצאות
מרובות. כך היו צוחקים על מצוותיה של תורה.

נעשו כקוף בפני אדם גם הם לקחו ועשו להם איזה מועד
כמו שבת. הנה לנו מצוה החיפך משכל האדם. לכאורה באמת
אם אדם יום אחד מהשבוע לא עובד, הרי שיש לו הפסד.
ובמיוחד אם יש לו הוצאות יתירות על אותו יום בשבוע. ('חלות'
יין' 'בשר' 'דגים', ומיני 'מעדנים' וממתקים' לו ולבניו). ורואים
שיהפך הוא. ה'הוצאות הללו וכבוד שבת הזה - הוא שגורם לו
את העשירות. וזה היפך הסברא והשכל. מצוות לא הולכות
ופועלות והשכל של האדם.

מוצא באברהם אבינו נסדה הקדוש ברוך הוא עשר נסיונות ועמד בהן ואחר כך ברכו, שנאמר (בראשית כד, א): 'וה' ברך את אברהם בכל. וכו'. אף שבטו של

נפשו. ה' צדיק יבחן, אין הקדוש ברוך הוא מעלה את האדם לשררה עד שבוהן ובודק אותו תחלה, וכיון שהוא עומד בנסיונו הוא מעלה אותו לשררה. וכן את

ממכת דבר הפסידו סכומים אדירים כאשר מתו הבהמות הרבות, שהיו ברשותם.

עקב פצעי השחין המוגלתיים, לא הצליחו לישון, ובכלל לעשות כלום במשך שבוע שלם, חוץ מלהתגדר, ולחפש כלים חדים יותר, בכדי לגרד יותר ויותר בחווקה.

ממכת ברד נכנסו לפחדים איומים על אבני אש מהולות במים הנוחתות עליהם מלמעלה ושורפות כל חלקה טובה שעוד נשארה להם.

ממכת ארבה נהרס כליל כל יבולם. ממכת חושך, היו מפוחדים מקולות היהודים, שהלכו כגנבים בביתם, והיפשו מטמוניות. ואין לאל ידם לעשות להם מאומה.

ומתכ בכורות הכריעה את הקץ, בזה שאין בית אשר אין שם מת.

ייסורי הבכורות

ובמהלך כל אותו הלילה, נשמעו צעקות רמות בכל רחבי מצרים. לא נראה שהם מתו במיתת נשיקה, ברגע קט, כראוי לצדיקים, אלא בוודאי מלאך המוות ייסרם ייסורי מוות קודם מותם.

וקודם הצות הלילה, נשמעו צרחות אימה, של הבכורות המיוסרים. ובחצות נרגעו זעקותיהם מאחר שמתו והוחלפו בזעקות בני משפחותיהם "כי אין בית אשר אין שם מת" (שמות י"ב, ל').

ובבוקר למחרת, כאשר מתיהם עדיין מוטלים לפניהם, באים בני ישראל, ומבקשים שישאלום כלי כסף וכלי זהב, כי לנו אין כעת הלוויות לקבור את בנינו הבכורים אלא אנו הולכים לחגוג יחד, בקול שיר והלל. והמצרים, במקום לכעוס עליהם ולגדפם, נושאים חן בעיניהם. הרי זהו נס ופלא.

ובא זה ללמדנו, כי נשיאות חן, היא לא דבר הניתן לרכוש בצורה והשתדלות כזו או אחרת. רק הקב"ה הוא המחליט, מי יישא חן ובעיני מי. ואם הוא רוצה, אף אנשים שמטבע הדברים אמורים לשנוא אותם בתכלית התיעוב, הם אוהבים אותם, ומרעיפים עליהם עוד ועוד מתנות חשובות ויקרות.

ויותר מכך, לא תעזור אף השתדלות לזה. כפי המובא במדרש (רבה א, י') שבני ישראל התחברו עם המצרים כשמת יוסף, ואף ביטלו את ברית הזמין, כדי לשאת חן בעיניהם.

ודווקא באותו הזמן, הם היו קקוצים בעיניהם. והוה שנאמר 'הפך ליכם לשנוא עמו' (תהלים ק"ה, כ"ה). כלומר שהפך את לב המצרים, ממה שבטבעם היו קרובים אליהם, ואמורים לאהוב אותם ועשה שישנאו אותם, וייחשבו קקוצים בעיניהם.

וכן להיפך, בזמן שהיו אמורים להיות, שנואים ומתועבים בעיני המצרים, לאחר כל המכות והסבל הרב, שנגרם להם מחמתם, אהבו אותם והרעיפו עליהם מתנות רבות. עכ"ל הרב בן ציון קוק שליט"א.

'עומר לגולגולת'. כך רש"י (שמות טז יז) מביא בשם רבותינו. וזה נס גדול שהיה.

אדם אומר: 'אני אעבוד ואשתי תעבוד', ועושה 'שעות נוספות', יום ולילה לא ישבותו' (בראשית ח כב), והתוצאה: 'עומר לגולגולת', (או לפעמים: 'בקע לגולגולת'...). 'ה'פרנסה' לא תליה במעשה של האדם. האדם צריך לעשות את ההשתדלות, (גם אם זה 'חצי שיעור' ממה שנראה לו שהוא צריך), והקב"ה ישלח לו את הברכה. ובמה זה תלוי? באמונה. לא יחשוב שאם 'מבטל' מעבודתו לצורך עסק התורה, הוא 'נפסד'. אדרבא, כמו שכבר הזכרנו, זה עובד להיפך, אלה שעוסקים בתורה, הקב"ה עושה להם חפציהם. כמפורש במסכת עבודה זרה (ט). אלמלא מקרא כתוב אי אפשר להוציא מן הפה, כביכול הקב"ה הוא המפרנס שלו הוא השליח שלו הוא המשמש שלו. הוא עושה לו את הכל. רק תעסוק בתורה והקב"ה ידאג לכל מחסורך. עכ"ל.

³ הוספה והרחבה משיחות מוסר של הרב בן ציון קוק שליט"א

נשיאות חן בעיני שונאים

אם מתבוננים בזה, גורמים שהמכות ילמדו, לא רק את פרעה אלא גם אותנו, את הנהגת ה' יתברך המרוקדת בעולם.

אכן די אם נתבונן בנשיאות חן הנפלאה ביציאתם ממצרים, לרומם את השגחת ה' יתברך בעינינו. "ה' נתן את חן העם, בעיני פרעה ובעיני מצרים" (שמות י"ב, ל"ו) עד כי כאשר ביקשו כלי אחד, אמר לו המצרי "אתה מבקש אחד, טול שניים ודך" (רש"י שמות ט, ל"ו) ממש כידידים טובים, האוהבים ודואגים, שלא יחסר איש לרעהו מאומה.

והפלא הוא, שהידידים הדואגים הללו, הם המצרים ליהודים שבאופן טבעי, היו אמורים לשנוא ואתם בתכלית התיעוב, ובוודאי שלא לשאת חן בעיניהם כלל.

הרי בתחילתה נאמר "ויקוצו מפני בני ישראל" (שמות א, י"ב) ששנאו אותם כמו שאמורים העולם 'כמו קוץ גרנון', ובמשך השנה האחרונה סבלו מהם מרורות בכל עשרת המכות שבאו מחמתם.

במכת דם, הפסידו כספים רבים, כאשר רכשו מים פשוטים במחירים מופרזים. ובמכת צפרדע, כמעט נעשו חרשים מרוב הקרקורים שלא פסקו במשך שבוע שלם, ונכנסו לבחילות איזמות, מחמת כל הצפרדעים שבלעו בתוך המאכלים.

במכת כינים, התגדרו הם ובהמתיהם בכל גופם, מכינים ענקיות ועוקצות. לאחר מכן, אותם אלו שניצלו ולא נטרפו על ידי החיות המפחידות במכת ערוב, נכנסו לסיוטים איומים וחלומות ביעותים, על אירות ודובים אימתניים המהלכים בתוך ביתם, ועושים בהם שפטים כרצונם.

למעשה פרשת וארא

שמו ולא נשאו פנים, וכן משה מברכם (דברים לג, ט):
האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו, וכיון שראה הקדוש
ברוך הוא שכלם צדיקים נסה אותן ועמדו בנסיונן,
שנאמר (דברים לג, ח): אשר נסיתו במסה. מיד אמר
(במדבר ח, יד): והיו לי הלויים. לקים מה שנאמר: ה'
צדיק יבחן. אבל הרשעים כתיב בהם: ורשע ואהב
חמס שנאה נפשו, אמר דוד (תהלים קכח, א): אשרי
כל ירא ה' ההולך בדרכיו. ומבואר שכולם היו צדיקים
ונתנו נפשם על קדושת ה' (שחיו על קידוש ה') ולא
עשו את העגל.

ומבואר שבלעדי זה עצם השהות במצרים היתה
נחשבת לשיעבוד כמו שנחשב הזמן שיוסף היה, כי
עצם העמידה בנסיונות מצרים זה עצמו השיעבוד.

ולפי"ז מובן מה השבח לה' על שהצילם שאע"פ
שהם גרמו לעצמם את צורת השיעבוד שלא תהיה
כל ידי תורה אלא בשיעבוד בפועל, כיון שהתקלקלו,
מ"מ הצילם ה' ועל זה אנו מודים, שלא כנהג
שבועלם שאדם שגרום רעה לעצמו אף אחד לא
רוצה לעזור לו לא כן ה' למרות שהאדם גורם לעצמו
ה' עוזר לו. ⁴

לוי נתנו עצמן על קדוש שמו של הקדוש ברוך הוא,
שכשהיו ישראל במצרים מאסו בתורה ובמילה, שכן
יחזקאל מוכיחן (יחזקאל כ, ה): כה אמר ה' אלהים
ביום בחרי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע
להם בארץ מצרים, מה כתיב בסוף אחריו (יחזקאל כ,
ח): וימרו בי ולא אבו לשמע אלי, ואמר לשפוך חמתי
עליהם. מה עשה הקדוש ברוך הוא, הביא חושך על
המצריים שלשה ימים והרג בהן כל רשעי ישראל,
שכן הוא אומר (יחזקאל כ, לח): וברותי מכם
המרדים והפושעים בי, וכן הוא אומר (שיר השירים
ב, יג): התאנה חנטה פגיה, אלו הרשעים שהיו
בישראל, (שיר השירים ב, יג): והגפנים סמדר נתנו
ריח, הנשארים שעשו תשובה נתקבלו, (שיר השירים
ב, יג): קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך, שהרי הגיע קץ
הגאלה. אבל שבטו של לוי מולם צדיקים היו, והיו
עושים את התורה, שנאמר (דברים לג, ט): כי שמרו
אמרתך ובריתך ינצרו, זו המילה. ולא עוד אלא בשעה
שעשו ישראל את העגל לא נשתתפו שם שבטו של
לוי, שנאמר (שמות לב, כו): ויעמד משה בשער
המחנה ויאספו אליו כל בני לוי, כיון שאמר להם משה
(שמות לב, כז): שימו איש חרבו על ירכו, מה עשו,

מהרב ברכה לסבול קצת פחות מיצער גדול בנים, שיהיה לי
יותר קל"...

בתו של ה'יסטיפלער' רשמה את הדברים, והגישה לאביה את
הפתק. ה'יסטיפלער' קרא את הכתוב, והפטר על אתר: "נו, כל
אחד צריך להתמודד עם משהו בעולם, ב"ה שזה רק זה. וכי
היתה מעדיפה לסבול משכנים רעים למשל"?

האשה, שניצבה מעבר לדלת, שמעה את תשובת הרב, והשיבה
מיד: "דווקא השכנים שלי מצויינים, אין בנמצא כמוהם. אני חיה

⁴ היתה זו שעת ערב אביבית, במעונו של הגאון ה'סטיפלער'
זצ"ל. אל הבית הגיעה אשה ומצוקתה בפייה, מבקשת את ברכת
הרב. הואיל ונשים לא נכנסו לחדרו, נהוג היה שהן מציגות את
דבריהן בפני בתו של ה'סטיפלער', אשר היתה רושמת את
הדברים על פתק ומכניסה לאביה.

גם האשה הזו נהגה כך, וסיפרה בקצרה לבתו של ה'סטיפלער':
"בס"ד התברכתי במשפחה גדולה, בלי עין הרע ילדים מלאי
מריץ ומרובי תעלולים. אני חשה שנוחותי אוזלים, מתקשה
להתמודד עם החבורה העליזה הזו, אני קורסת ממש. מבקשת

מתייפחת: "נכון, ולכן אני מבקשת סליחה, ומבקשת ברכה שהרב יסיר את צרת השכנים מעלי! מוכנה אני לסבול כל 'צער גדול בני' שבועלם, רק לא את השכנים הרעים הללו!" – ולנוכח דבריה הנחרצים וקבלת הצער באהבה, חיך ה'סטייפלער' ובידך שהבעיה תיפתר, ומצוקת השכנים הרעים תחלוף מהעולם...

לא עבר שבוע ימים, והלא יאומן קרה: המשפחה המסוכסכת כנראה הסתכסכה עוד יותר, וביום בהיר אחד הגיעה משאית, בלעה אל קרבה את תכולת הבית כולו, והמשפחה – הזוג וילדיהם, נעלמו. תחתיהם, הגיעה משפחה נחמדה באמת, זוג חיכן ונעים הליכות, ושוב האווירה בבניין השתנתה – הפעם לטובה ולברכה!

חלפה שנה, ואותה אשה זכתה ונולד לה בן. הפעם הגיע בעלה אל ה'סטייפלער', להזמינו לשמש 'סנדק' בברית של ה'רדך הנולד. כשהציג את עצמו, סיפר כי הוא בעלה של האשה שהיתה אצל הרב לפני כשלוש שנים וסיפר את הסיפור כולו בקצרה, ואז נענה ה'סטייפלער' וביקש לקרוא בפניו מתוך מדרש רבה בפרשת מקץ, בו כתוב:

"אמר רבי אלכסנדר, אין לך אדם בלא יסורין, אשרי לאדם שיסוריו באים עליו מן התורה!", קרא והוסיף: "אין אדם שאין לו ייסורים. כל אחד עובר משהו. אם הייסורים עוסקים בשמירת תורה ומצוות, כגידול ילדים בדרך התורה – אשרי לו, בזה הוא יוצא ידי חובתו. אם אינו מקבל ייסורים כאלה באהבה – יש גם ייסורים אחרים, נעימים פחות..."

סיפור מופתי זה, המובא בספר 'האמנתי ואספרה', יש בו מסר לחיים: כן, בהחלט, העולם הזה הוא לא מקום קל. כל אחד עובר מצוקות ובעיות משלו, קשיים וייסורים שהם מנת חלקו. לעולם כדאי לקבל באהבה את הייסורים הניתנים במתנה מהבורא, כי אין לדעת מה אנו עלולים לקבל במקומם...

אחים יקרים, כל אחד מאיתנו מתמודד, לכל אחד קשיים משלו. הבה נזכור כי כל הקשיים וההתמודדויות שלנו הם מתנות מאבא שבשמים, הוויות שאמנם אינן נעימות – אבל נועדו לטובתנו. הבה נקבל את המצוקות שלנו באהבה, הבה נכיל אותן ונאמץ אותן אל ליבנו בשמחה, וכך נזכה שלא יבואו עלינו בעיות אחרות, נקבל כוחות ואנרגיות לעבור את מצוקות שלנו, וגם נזכה לצאת ולהיגאל מהן בישועה נפלאה ומרגשת!

(מתוך גיליון 'פניני פרשת השבוע')

איתם בידדות ובשלווה, הילדים שלנו חברים, הכל נפלא..." וה'סטייפלער', כששמע את תגובתה, הפטיר שוב: "נו נו, זאת בחירה שלה. כל אחד מתמודד עם משהו..."

האשה לא הבינה את דברי הרב לעומקם, ושבה לביתה, מקווה לטוב. אלא שאז קרה ההיפך הגמור: כפי שהעידה, אכן היו לה שכנים טובים, מצויינים ממש. המשפחות חיו בידדות מופלגת, הילדים היו חברי לב ונפש של ילדי השכנים, האהבה והחיבה בין המשפחות פרחו. אלא ששבועיים אחר כך, לפתע פתאום, נבהלה האשה לגלות כי משאית חונה מתחת לבניין, ופועלים עמלים מעבירים ארגונים מבית השכנים אל תוך המשאית...

אז התברר, כי המשפחה השכנה קיבלה הצעה מפתה במיוחד, לעבור לדירה גדולה בהרבה במחיר מוזל. אם לא די בכך, מתוודך ורזי מצא מישוהו, זוג צעיר ונחמד' כלשונו, שרוצה לרכוש את הדירה שלהם במחיר מפולפל. היתה זו עסקה שאסור להחמיץ, וכך השכנים הטובים נעלמו מהאופק, ותחתם הגיע זוג צעיר ונחמד, עלום שם...

והזוג הזה, אולי היה צעיר, אבל ממש לא נחמד. בין בני הזוג שררו יחסים עכורים, קולות מריבה עלו מהבית בכל עת. היה ניכר כי שלוש ילדיהם חווים ילדות קשה תחת הורים מסוכסכים, והאווירה בבניין השתנתה ללא הכר. התברר כי מעבר הדירה היה נסיון לשקם את ה'שלום בית', אלא שהנסיון נכשל, המשפחה הזו נותרה מפולגת ומסוכסכת, קולות רמים של צעקות בקעו ממנה, וכל בר דעת מרחיק את ילדיו מולצפות במתחולל בתוכה...

שנתיים ימים של סבל מתמשך מהשכנים החדשים עברו על האשה, עד שנוכרה בדברי ה'סטייפלער', שנראו בעיניה סתומים וחתומים, ובדיעבד התברר כי היה בהם קורטוב של רוח הקודש. הנה כי כן, היו לה שכנים טובים – אבל זה היה פעם, אי אז. כיום – יש לה שכנים זוועתיים של ממש, לא קל לחיות לצידם!

למרות שניסתה להרחיק את דברי ה'סטייפלער', הם הלמו בראשה כקורנס חד, והיא הבינה שאין מנוס, ויצאה שוב אל בית ה'סטייפלער'. כשדמעות בעיניה, סיפרה לבתו את הסיפור על בואה הנה לפני שנתיים ומצוקת 'צער גדול בני' בפיה, על תשובתו של ה'סטייפלער', על תגובתה המזולזלת קמעא, על תגובת ה'סטייפלער' במילים חדות – 'זו הבחירה שלה', ועל כל מה שקרה אחר כך – עד שחיייה אינם חיים בשל השכנים החדשים...

ה'סטייפלער' שמע והשיב מיד: 'הרי היא הביאה את זה על עצמה, היא בחרה בכך!' והאשה, שעמדה מעבר לדלת, החלה

מצרים הגשמי זכו בחלק הגשמי שבארץ ישראל שנתחלקה להם, אבל שבט לוי שלא היה מושעבד אלא בשעבוד רוחני שהוא עסק התורה, זכו בחלק הרוחני שבארץ ישראל שהיא העבודה בבית המקדש, ומשום כך אין להם חלק בארץ ישראל אלא ד' הוא נחלתם.

ובזה נראה לפרש הא דכתיב להלן (ה, ד) ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלותיכם, והקשה רש"י מה שייך לומר אצל משה ואהרן לכו לסבלותיכם, הרי שבט לוי לא היה בכלל גזירת השעבוד,

ב. וכע"ז ביאר מהרי"ל דיסקין זי"ע עה"פ "ותמלא הארץ אותם" (פסוק ז), דהנה יעקב שלח את יהודה לפניו גושנה לתקן להם בית התלמוד, והיינו כדי שמגושן תצא הוראה בשיבת שם ועבר ועי"ז היו נפטרים מהשעבוד, כי ארץ גושן שלהם היתה והשעבוד נגזר רק אם יהיו בארץ לא להם, אלא שכלל ישראל חוץ משבט לוי יצאו מארץ גושן "ותמלא הארץ אותם", ונפוצו בכל ארץ מצרים ונתערבו עם המצרים, וממילא קם עליהם מלך חדש והכריחם להשתעבד, כי כבר היו בארץ לא להם, וע"כ בא להם השעבוד של עבודת פרך, וביאר בזה הכתוב בפרשת בין הבתרים (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" שלכאורה הוא כפילות, דאם יהיו גרים פשיטא דהוא בארץ לא להם, אלא שמה שירדו לגור בארץ גושן ועסקו בתורה הוא חלק אחד

וכ"כ הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל (פרשת שמות עמ' רלב) וימרו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים (שמות א, יד).

איתא בזהר הקדוש (ח"ג, קנ"ג, א): "בחומר" - דא קל וחומר "ובלבנים" - דא ליבון הלכה.

ודודנו המשגיח הגר"ח"ז פינקל זצ"ל ביאר בזה, דבאמת גזירת שעבוד מצרים כבר נגזרה בברית בין הבתרים, אך לא נתפרש כמה יהיה השעבוד, ואם היו ישראל עוסקים בתורה בקל וחומר ובליבון הלכה, היו זוכים לצאת בזה ידי גזירת השעבוד, ורק כיון שלא זכו נתקיים השעבוד כפשוטו בעבודה קשה בחומר ובלבנים.

וחתנו הג"ר אביגדר נבצל שליט"א הוסיף בזה, דאצל שבט לוי באמת נתקיים השעבוד במה שהיו עוסקים בתורה וכדאיתא בחז"ל (שמו"ר ה, טז), וכמבואר ברמב"ם (פ"א מע"ז ה"ג), ולכן לא היו בכלל גזירת עבודת פרך [כמבואר ברש"י להלן (ה, ד)], דנתקיימה בהם גזירת השעבוד בקל וחומר ובליבון הלכה".

ולפ"ז ביאר החילוק שבין שבט לוי לשאר השבטים בנחלת הארץ, דהנה מה שבני ישראל זכו בארץ ישראל היה ע"י פריעת החוב של שעבוד מצרים, וכמבואר ברש"י פרשת וישלח (בראשית לו, ז), והיינו דהארץ נתנה תמורת תשלום של "ועבדום וענו אותם", ועשיו לא חפץ לשלם תשלום זה של "כי גר יהיה זרעך", ולכן לא היה לו חלק במתנה. ומעתה מבואר היטב, דכל השבטים שהיו בכלל שעבוד

הזה מפיד הוי אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא, ע"כ, והיינו שבעמל תורה מקיים חובת עמלו וניצל משאר עניני העמל.

והדברים מבוארים בילקוט שמעוני תהלים (פיסקא תת"נ) על הפסוק 'אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו', אמר רבי ביזנא אין אדם בעולם בלא יסורין, חושש בשינו אינו יכול לישן, בעינו אינו יכול לישן, יגע בתורה אינו ישן, זה ער זה ער, הוי אשרי הגבר וגו', ע"כ. הרי ששני אנשים נגזר עליהם שלא לישן כל הלילה, וזה שהלך לישון סבל בשינו ולא נרדם כל הלילה, אבל חבירו שעסק בתורה ותדד שנתו מעינו ביגיעת התורה ניצל מיסורי הגוף. ויסוד ענין זה מצינו בשערי תשובה (שער ד, אות יא) ע"ש. [ועיין עוד מש"נ מיסוד זה בפרשת בחוקות].

ויש להוסיף לזה את המעשה שמובא בספר שאיפות (עמ' שסח) "היה זה בשנים שטרם קום המדינה" - פתח הרב את סיפורו. "הימים היו קשים עד מאד, סערות השתוללו בחוצות, המצב ברחוב היה מתוח, ואיש לא ידע מה ילד יום. הבריטים שלטו בכיפה, ולוחמי ההגנה, הלח"י והאצ"ל חיפשו כל העת דרכים חדשות בכדי למגר את שלטונם.

"חובשי ספסלי בית המדרש - שבלאו הכי היו מועטים - נתמעטו עוד יותר, שכן מפקדי הפלוגות חיפשו כמה שיותר צעירים בעלי מוטיבציה - בכדי

וזה "כי גר יהיה זרעך", אבל אח"כ גם הלכו "בארץ לא להם" ועל כן "ועבדום ועיינו אותם".

ולכך נדחק רש"י לפרש ד"לכו לסבלותיכם" היינו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אכן לפי דברי הזוהר הק' יש לפרש באופן נפלא ד"לכו לסבלותיכם" ר"ל לשעבוד שלכם שהוא עסק התורה, והיינו סבלותיכם דמשה ואהרן. [וכן מצינו בתורה לשון סבל על עמל התורה בפסוק בפרשת ויחי (מט, טו) "וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול"], ונמצא שפרעה עשה עצמו כמוכח בשער ואמר למשה ואהרן לכו לעמול בתורה שזהו "סבלותיכם", ואל תשביתו את העם "מסבלותם" שהוא עבודה קשה.

עכ"פ למדים אנו מזה כמה גזירות קשות ואכזריות אפשר למנוע ע"י עסק התורה, שאף שנגזר על זרע אברהם "ועבדום וענו אותם", אבל שבט לוי ע"י שעסקו בתורה, המירו את גזירת העבדות והעינו לעסק התורה. והוא יסוד גדול להורות לנו שאין אתנו יודע עד כמה האדם מונע מעצמו סבל וייסורים ע"י עמל התורה, וכבר שנינו באבות (ג, ה) כל המקבל על עצמו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ.

וזה ביאור דברי הגמ' סנהדרין (צט, ב), אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא שנאמר כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה

שאני מתחנן בפניו שלא ישאיני לבדי, אך אפילו הדמעות לא הצליחו לרכך את ליבו שהתקשה ע"י התלאות הרבות.

"טרם פרידתו ממני, משראיתי שאינני מצליח לשכנעו בשום דרך - ניסיתי את הקלף האחרון. בקול חנוק מבכי זעקתי אליו מעומק נשמת, וכה אמרתי לו: זכור ידידי, כי 'אדם לעמל יולד'! אם סבור הינך כי תוכל לחמוק מן הקשיים, לברוח מן ההתמודדויות ולהנצל מן הנסיונות - טעות בידך!! אותם הקשיים אשר חוסך הנך כעת - יפקדוך במקום אליו אתה הולך!!"

"אני את שלי עשיתי - אך תועלת לא היתה בדברי. ידידי נופף בידו נפנוף אחרון לפרידה, פנה לאחור - והלך לדרכו.

"אותו בחור - מוכשר היה, ומלבד זאת אף היה לו כשרון לשפות - כשרון אשר היה מבוקש מאוד באותם ימים - והוא שלט שליטה מוחלטת בשלוש שפות. הבריטים, אשר ידעו אל נכון את התועלת שיכול הוא להביא להם - מיהרו לגייסו אל בין שורותיהם כקצין חוקר. במשך כשנה הוא שימש בתפקיד זה במסירות ונאמנות, אך בו זמנית התפוגגה לה אמונתו, ונאמנותו לתורה ומצוותיה - נפגעה קשות... הוא השליך מאחורי גוו את כל אותם ערכים אשר עליהם מסר נפשו עד לפני זמן לא רב, וכל זאת בכדי להשיג עוד כמה הנאות חומריות אשר נמנעו ממנו בעבר.

לגייסם לשורותיהם, והמצב החומרי הקשה אשר שלט בארץ - והיה חמור עשרת מונים אצל אותם מועטים שישבו והגו בתורה - סייע בידם למשוך אחריהם צעירים רבים מתוך אהלה של תורה. רוחם של רבים נשברה מחמת הקשיים, והם פרקו מעל עצמם עול תורה - והמירוהו בעולה של מלחמה, בתקווה לשיפור כלשהו במצבם החומרי.

"אני" - המשיך הרב - "נמנית על אותם מועטים אשר לא מלאם לבם לעזוב את אהלי התורה תמורת ניד עדשים. חבר היה לי, חבר טוב - אשר אהבתיו כנפשי, ויחדיו חזקנו עצמנו כחומה בצורה נגד פיתוי הרחוב, ועסקנו בתורה. תקופה ארוכה ישבנו כמעט בודדים באחד מבתי המדרש הירושלמיים - מחזקים איש את רעהו.

"ויהי היום - אין ויהי אלא לשון צער - וחברי זה גילה לפני את ליבו, ואמר לי: 'אני לא יכול יותר. מערכה פנימית מתחוללת זה זמן בקרבי - וקשתה עלי ההתמודדות עמה. איש אינו מעריך את מסירותנו למען התורה, אנו יושבים כאן בבדידות וכמעט גוועים ברעב - לא אוכל יותר שאת זאת. עובר אני אל הצד שכנגד - שם ייטב לי'.

"ניסיתי לדבר על לבו" - המשיך הרב וסיפר - "אך ללא הועיל. לא היה טיעון שלא העלתי בפניו. ניסיתי לשכנעו בכל דרך אפשרית - אך לשוא. החלטתו היתה נחושה - וכל דברי לא הצליחו להזיזו מדעתו אפילו כמלא נימה. משראיתי כי בדברים לא אוכל לשכנעו - התחלתי לבכות בדמעות שלישי תוך כדי

אל בית המדרש ובקשוני להתלוות אליהם, וכך - במצב זה - ראיתי את ידידי לאחר שנה של פרידה. צמרמורת אחזתני כאשר נכנסתי לחדרו בבית החולים. הוא שכב מחוסר הכרה, עמוף מכף רגל ועד ראש בתחבושות, אולם כאשר אך הזכירו את שמי לאמר כי הגעתי - פקח את עיניו, הביט אלי, וכמו יודע כי אלו מילותיו האחרונות עלי אדמות - אמר חלושות: צדקת ידידי, אדם לעמל יולד!!".

הרב סיים את סיפורו, פנה אל הצעיר תוך שהוא מביט בו בעיניו החודרות, ואמר לו: "אינני יכול לכפותך לילך בדרך זו או אחרת, אולם זאת אוכל לומר לך בביטחון גמור: אם חפץ הינך לברוח מן הקשיים וההתמודדויות - דע כי הדבר לא יעלה בידך, שכן: אדם לעמל יולד!!

אם לא ימצאוך הקשיים כאן - הם ידלקו אחריו ויתפסוך במקום אליו סבור הינך לברוח!! טוב לך ליטול על כתפך עולה של תורה, לעמוד בנסיונות הכרוכים בכך, ולזכות בזה ובבא - מאשר להתמודד עם קשיים אחרים, ולהפסיד את שני העולמות!!".

את אשר התחולל בליבו של הבחור באותם רגעים - לא נוכל לדעת, אך זאת ידוע לנו בלי צל של ספק: הוא נשאר...

ידועים דברי הזוה"ק (כפי שכבר הובאו בהקדמת האגלי טל) עה"פ ו' י מ ר ו א ת ח י ה ס ב ע ב ד ה ק ש ה ב ח מ ר ו ב ל ב נ י ס ו כ ל ע ב ד ה ב ש ד ה" אומר הזוה"ק: "בעבודה קשה - זה קושיא, בחומר - קל וחומר ובלבנים - בנין אב. וי"ג ליבון סוגיא. ובכל

"יתכן ולא הייתי יודע מאומה מאשר עלה בגורלו של ידידי לשעבר, לולי אותו מעשה שארע עמו. יום אחד - ושב"ק היתה זו - ירד הוא אל משרדו שהיה מצוי בקומת המרתף של אחת המפקדות הבריטיות, בכדי לבדוק אם כבר נתייבש הצבע בו צבעו את חדרו ביום שישי. באותם ימים, כמות האלכוהול שהייתה בצבע - היתה גבוהה עד מאד, והבערת אש בקרבת צבע טרי היתה כרוכה בסכנה גדולה.

"אולם ידידי לשעבר נהג בחוסר זהירות: הוא נכנס לחדרו, הוציא סיגריה מכיסו (מצרך מותרות אשר בימים עברו לא יכול היה אפילו לחלום עליו בחלומותיו האופטימיים ביותר) והדליקה. ואז ארע האסון: האש נתפסה באדי האלכוהול אשר היו מצויים בחדר בריכוז גבוה מחמת מיקומו במרתף בלתי מאוורר, ועד שהספיק הוא להניע אבו - כבר היה כולו אפוף אש ולהבות.

"חבריו, אשר חשו למקום למשמע זעקותיו - מיהרו להזעיק את כוחות ההצלה, וכך - כשהוא מחוסר הכרה וסובל מאחוזי כוויות גבוהים ביותר - הוא הגיע לבית החולים. בנתוני אותם הימים - לא היה ניתן לעשות הרבה למענו. צעקותיו עלו עד לב השמים, ולא היתה כל דרך להקל עליו מלבד להרדימו שוב ושוב. אולם באותם רגעים בודדים שבין עלפון אחד למשנהו - היה מבקש דבר אחד: הביאו לי את ידידי משכבו - חפץ אני לראותו.

"את כל זאת" - המשיך הרב וסיפר לצעיר היושב למולו - "שמעתי מהקצינים הבריטיים אשר נכנסו

אבל הלילה אם לא, הכיבוס יהיה ע"י ייסורים ומיורקים.

לימוד זה הוא לימוד לדורות: בר"ה נגזר על האדם הכל, כמה דברים טובים יהיו לו כמה גזירות רעות יעברו עליו. אבל עדיין האופן איך תחול הגזירה יכול האדם להחליט, מי שחכם ועיניו בראשו הוא מנצל את האפשרות שהוא יכול לתקן ע"י תורה וכך יכול להנצל מאותם גזירות שנגזרו עליו, אבל מי שלא משכיל לזאת הוא צריך לתקן ח"ו באופן אחר.

בתנא דבי אליהו (פ"ו) (נאמר: "אם ראית שהיסורין משמשין ובאין עליך רוץ לחדרי תורה ומיד היסורין בורחין ממך" היינו, משום שאם באין עליו ייסורים ישקיע עצמו בחדרי תורה ובכך יצא ידי חובת הייסורים ע"י לימוד התורה.

ובאמת אלו גם דברי חז"ל: יש אדם החושש בשינוי ומתהפך כל הלילה על משכבו ויש אחר שישב ועסק בתורה כל הלילה, זה לא ישן וזה לא ישן, אבל כמה גדול ההבדל ביניהם זה סבל כל הלילה וזה למד כל הלילה ולא רק שהרחיק ממנו את הייסורים אלא גם יצא עם רווח גדול.

תירוץ המגיד מדובנא

אולם המגיד מדובנא כתב ליישב לביאור הענין יש להקדים מאמר חז"ל: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה" (ברכות נד). מן הראוי היה לכאורה לנקוט בלשון "חייב אדם לברך על הרעה כמו על הטובה", מדוע נאמר כאן "כשם"

עבודה בשדה – זה ברייתא. כך דורש הזוה"ק את כל הפסוק הזה על לימוד תורה.

והנה ודאי הדבר שלא נתכוון הזוהר לומר שכל שיעבוד מצרים לא היה בעבודת פרך ממש אלא נתנו להם ללימוד תורה, הן ודאי שבנ"י עבדו בפרך כפשוטו של מקרא. אלא, מסבירים המפרשים את דברי הזוה"ק, על בני לוי שלא נשתעבדו בעבודת פרך, ולכאורה צ"ב, הרי גם עליהם נגזרה הגזירה שאמר הקב"ה לאברהם "גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם", וע"ז ביאר הזוה"ק שאכן נגזרה גזירה על עם ישראל בכללותו וגם בני לוי היו בתוך גזירת שעבוד מצרים בכדי להודיך ולהיתקן, אבל האופן דרכו יגיעו לתיקון נשאר להם לבחירה, והם בחרו בלימוד התורה. האדם שעבר עבירה יכול לתקן עצמו ב"אופנים או ע"י ח"ו ייסורים וצרות או ע"י לימוד התורה, ואכן בני לוי בחרו לעבוד את אותה עבודה קשה ע"י שעמלו בתורה בקושיא בקל וחומר וכיוצ"ב, וזו היתה העבודה שלהם, ולכן הם זכו לקיים את אותה גזירה ע"י לימוד התורה. לעומת זאת שאר בני ישראל שלא זכו כבני לוי, הם היו צריכים לעבוד ממש בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודת פרך.

האזה"ח כותב עה"פ "כבס ביין לבושו" [בראשית מ"ט, י"א] שבגאולה העתידה לה אנו מצפים, עם ישראל יצטרך לעבור הרבה כיבוס בכדי שתבוא הגאולה. אך שייך שהכיבוס הזה יהיה ע"י לימוד תורה וע"י כך נכבס עצמינו ונדיה ראויים לגאולה,

מכוחם הגיעו ישראל להכרה האמיתית שהוא היוצר והוא השליט בעולמו. ואם כן, כשם שיש להודות לשמו יתברך על הגאולה כן עלינו להודות ולספר מעשי הגלות כי גם היא עצמה טובה עצומה עבורינו כי היא הכשירה אותנו לכל הטובות שבאו בעקבותיה. ורבינו מנוח, (פ"ז מחמ"ז ומצה ה"ו) כ' ש"ע"י סיפור יציאת מצרים בליל הסדר, ילמד האדם שכשם צרת גלות מצרים היתה סיבה להטיב להם באחריתם, כן כל צרות הגלות הם סיבה לישראל להושיעם תשועת עולמים עת"ד.

אב שהחליט לישר את המסלול אימונים לבנו

וכן מסופר על אב מסור שבנו התגייס לצבא ליחידה קרבית נבחרת. יום אחד החליט האב ללכת לבקר את בנו היקר במחנה האימונים, לעמוד מקרוב על התנאים במקום. בהגיעו אל המחנה, נדהם ונחרד למראה עיניו: המחנה היה ממוקם בשטח הררי וסלעי, כולו מלא סלעים, קוצים ושיחי בר. החיילים בעת האימונים היו צריכים להתייגע עד מאוד בריצה מאומצת על גבי ההר, כשעל גבם משאות כבדים, תוך קפיצות ודילוגים מעל המכשולים הרבים. מתוך דאגה כנה לרווחת החיילים, ניגש האב הדואג אל מפקד החטיבה, ושטח בפניו את הצעתו: "מוכן אני לעזור לכם בכל האמצעים העומדים לרשותי! בשלב ראשון, אביא לכאן פועלים שיוציאו את כל הסלעים, ויעקרו את הקוצים והשיחים. שלב שני - כיסוי כל שטח המחנה באספלט... שלב שלישי - בניית מדרגות נוחות במורדות ההרים..." האב עוד התכוון להמשיך בהצעת התוכנית לקידום ושיפור תנאי המחנה, אלא

שמשמעו שהרעה והטובה לפניו, ודעתו לברך על הטובה ובאים חז"ל לחייבו לברך גם על הרעה? ונראה שיש בדברים כוונה עמוקה. בתהלים נאמר: "חסד ומשפט אשירה" (קא), דהיינו לא רק על החסד של ההצלה יש להודות, כי אם גם על המצב הקשה של המשפט שקדם להצלה, כי שניהם היו מוכרחים לטובתו. וזהו פשר דברי הגמ' בברכות, כשם שמברכים על הטובה, כך מן הראוי לברך גם על הרעה שקדמה לה, שכן הכל לטובתו בא. לפי זה יתבאר שהחוב לספר על יציאת מצרים, כולל גם את סיפורי המאורעות שעברו עלינו בעת השעבוד הקשה. ואין תכלית הסיפור לציין את גאולתנו הגופנית, שכן מאז נשתעבדנו שוב לאומות רבות. אלא עיקר הדבר הוא שבגאולת מצרים זכו ישראל לתועלת הגדולה שאין ערוך לה, והיינו זיכוך הנפש מכל זוהמא, ובכך נעשו מוכשרים לקבל את התורה. נמצא שתחילת תשובתו של האב לשאלות ה"מה נשתנה" היא, שבלילה הזוה כל הדברים נעשים לאות ולזכרון על הטובה הנפלאה שהטיב עמנו הבורא יתברך וכדי שלא נטעה לומר שעל הגלות אין להודות אלא רק על ההצלה, ממשיך האב ומבאר את מהות הגלות ואת תכליתה. ואומר: "ברוך המקום" וכו' "ברוך שנתן תורה" וכו' עד "ויעקב ובניו ירדו מצרימה", כלומר, כדי לקרב אותנו לעבודתו יתברך ולתת לנו את התורה, היה צורך להגלותנו תחילה למצרים. כי בנוסף לזיכוך הגדול שנהיה על ידי סבל הגלות, הראנו ה' את כחו הגדול ואת ידו החזקה על ידי האותות והמופתים שעשה בפרעה ובכל מצרים

לעבודתו כלל. שהרי מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ככל אומות העולם, ורק אברהם יצחק ויעקב ראו והבינו בחכמתם שכל השמים ומכביהם אינם אלא כלי ביד היוצר יתברך להנהיג בהם את עולמו. אך שאר זרע ישראל, לא כולם הגיעו לחכמה זו. ולפיכך היו עלולים לשוב לעבודה זרה כמעשי אבותיהם הראשונים, כי טבע בני האדם בזמנים ההם היה להימשך אחרי עבודה זרה ובמיוחד בארץ ישראל (כמבואר במדרש שיר השירים). רק אחרי שירדו למצרים וידעו שאין אלוהי מצרים מועילים מאומה, ובעל כורחם היו עיניהם תלויות בה' אלוקי אבותיהם, ומכל שכן אחרי שהוציאים וראו את השגחתו עליהם ביחוד, בזה קירבם המקום לעבודתו. וזוהי משמעות "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" שמשמעו מיד (ראה תוס' בגיטין דף ע"ב ד"ה מהיום). והיינו משעה שהביאים הקב"ה למצרים, בכך קרבם לעבודתו. ובהמשך לזה מביא המגיד את דברי יהושע שכאשר סיפר על טובת הקב"ה לישראל, כלל בזה גם שיעקב ובניו ירדו מצרים. ומהי הטובה בכך? ודאי משום שמתוך ירידתם למצרים הגיעו לעבודת ה'.

וראיתי להעתיק מש"כ הרב נח גדליה קוצקוב שליט"א (הו"ד באספקלריא שמות תש"פ)

הקב"ה הוא שהוריד אותנו למצרים

שאלה זו כותב בין השאר האברבנאל: "ועוד יקשה כי אם היה גלות מצרים גזרת השם לטובתם של ישראל מבלי חטא, לא היה נחשב לחסד אלהי

שבשלב זה לא הצליח המפקד לבלום את צחוקו. הוא פנה אל האב הנבוך ואמר לו: "האמן לי, כי לא חסר לצבא שטחים ומגרשים בתנאים נוחים. אולם עבור היחידה הנבחרת הזו, נבחר בקפידה דווקא המקום הזה. המקום הזה עוד יצמיח לנו חיילים אמיצים וגיבורים לתפארת!" כן - העולם הזה הוא בעצם "מחנה אימונים", המכשיר ומאמן את האדם לעבודת ה' העולם הזה איננו מטרה בפני עצמה, אלא אמצעי להכשיר אותנו לחיי העולם הבא. כל הניסיונות, הקשיים והאתגרים שאנו נתקלים בהם בימי חיינו - הם אותם "תנאי מחנה קשים" שבאים לחשל ולחזק אותנו, להכשיר את נשמתנו לחיים רוחניים, נאצלים ונעלים. על ידי עמידה באתגרי העולם הזה, תוכל הנשמה בהגיעה אל העולם הבא לממש את תכלית קיומה - להתענג וליהנות, ברמה עילאית, שאיננו מסוגלים לתאר.

ועוד אומר הנצי"ב זצ"ל בהגדת "אמרי שפר", הוא להגדיל את ענין היציאה ממצרים. כדי שלא יבוא אדם ויאמר מה יש לי להודות על הנס של יציאת מצרים, הרי הקב"ה הביא אותנו אל הגלות הזו בגלל אברהם אבינו שאמר "במה אדע כי אירשנה?" ויוסיף הלה ויטען וכי אם אדם ששבר רגלו של חברו ואחר כך ריפא אותו ראוי להודאה והוקרה על כך? כדי לעקור טענה זו בא המגיד לבאר שירידת ישראל למצרים היתה מלכתחילה לצורך קירובם לעבודתו יתברך. שכן אילו היינו בארץ ישראל אחר מות יעקב אבינו, ומתחזקים מעט מעט בארץ לא היינו באים

מדוע אנו נקראים במצרים "גרים"?

שאלה נוספת שואל רבי שלמה אלקבץ (ברית הלוי על הגש"פ בפתחה). בשלשה מקומות בתורה מזהירה התורה על מצוות אהבת הגר, ומנמקת זאת בנימוק "כי גרים הייתם בארץ מצרים". אכן רש"י (שמות כב, כ) מבאר המילה "גר" על כל אורח שאינו ממדינה זו אלא בא ממדינה אחרת, אבל להלכה אין מצוה מיוחדת לאהוב ולא ללחוץ נתין זר או עולה חדש, אלא ע"פ הגמ' (ב"מ נח, א) פסקו כל הפוסקים (רמב"ם דעות פ"ו ה"ד והחינוך מצוה תל"א) שמצוות אהבת הגר היא מיוחדת לכאים תחת כנפי השכינה והם גירי הצדק. [ובאמת אלו שוים הם שכתב רבנו בחיי (בראשית לז) שלשון "גר" הוא "גרגיר" היינו דבר שנתלש ממקום גידולו, וזה שייך הן בתושב זר והן בבן עם זר]. ואם כן ראוי לבאר היכן היינו במצרים "גרים" כאלו, ומה המיוחד אותנו במצרים שנעשינו שם "גרים", לכאורה גרות ישראל היתה במעמד הר סיני ולא במצרים בזמן השיעבוד?

מתחיל בגנות - זה סיפור יציאת מצרים?

והנה במצוות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר אמרו חז"ל (פסחים קטז, א) "מתחיל בגנות ומסיים בשבח. מאי בגנות? רב אמר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו. ושמואל אמר עבדים היינו". אנו נוהגים כשתי השיטות ומתחילים בשניהם כפי שנפסק ברמב"ם ובטור. על פני הדברים נראה שהואיל ויציאת מצרים מכללה בתוכה שתי גאולות גאולת הגוף וגאולת הנפש, ושורש סיבת ההתחלה בגנות היא כי מגודל תיאור החושך והצרה מתחדדת

שהוציאים מהגלות ההוא, כי אם הוא ית' ברצונו היגלם למצרים על לא חמס בכפם, היה עול גדול שלא יוציאים משם".

ובאמת לפי ביאור הרמ"ק (אור יקר) זו שאלת רבי אלעזר לרשב"י אביו המובאת בתיקוני זוהר (עו, א) "וכי מאן דאית ליה עבדא ואפיק ליה לחירו משעבודה אית ליה לרבנייה לשבחה גרמיה במפקנותא לחירו לעבדיה?" ומפרש הרמ"ק: "אילו ישראל נשתעבדו מעצמן ניחא, אמנם הב"ה הוא ששעבדן ומסרן לגלות, וכשגאלם תיקן את אשר הזיקן, ומה משתבח בשחרורן?"

וחמושים עלו בני ישראל - שואה וטרגדיה

שאלה נוספת קשה לכולנו. לימודנו חז"ל (מכילתא דר"י דפסחא פי"ב) על הפסוק "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (שמות יג, יח), "אחד מחמשה, וי"א אחד מחמישים, וי"א אחד מחמש מאות. ואימתי מתו, בשלשת ימי אפילה". והדברים מזעזעים, לכאורה התרחשה ביציאת מצרים שואה אמיתית, רוב מוחץ של העם מת בשלושה ימים, לא ידועה טרגדיה בקנה מידה שכזה בכל ההסטוריה היהודית, ולכאורה מתו בשלושת ימי אפילה יותר יהודים משמתו בכורות למצרים כמכת בכורות. ולא זו בלבד שלמעט רמז קל זה בפסוק אין התייחסות לצרה נוראה זו בכתובים, גם לא מצינו בה לעמעם את חדות וצהלת היציאה ממצרים מבית עבדים, ואף לא נקבע כל צער לדורות על טרגדיה זו?

הז"ל (נדרים לא, א) מביאים דעות שונות מפני מה נגזרה על ישראל גזירת השעבוד במצרים, "אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה אנגרייא בת"ח, שנאמר וירק את הניכיו ילידי ביתו. ושמזאל אמר מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה, שנאמר במה אדע כי אירשנה. ורבי יוחנן אמר שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה". לפי דברי הגמרא גלות מצרים היתה עונש, על מעשה מסוים של אבי האומה אברהם אבינו ובשלו סבלו בניו במצרים.

את התמיהה הזועקת על זה תמחו שנים מגדולי האחרונים. בכלי יקר (בראשית טו, ח) "השכל ימאן לקבל דרוש זה שיסבלו בניו עונש גדול כזה בעבור האות ששאל אברם, ואברם עצמו לא קיבל שום עונש ושיני בניו תקדינה?" בנוסח שונה שואל זאת בעל "מעשי ה'" רבי אליעזר אשכנזי⁵, "עוד יפלא האיך ניתן לומר שגלות מצרים היתה לסבת חטאו של אברהם, והלא עינינו הרואות שבברית בין הבתרים בו נאמרה לאברהם גלות זו נראה השי"ת לאברהם באהבה וחיבה נודעת ומפורסמת מתחילתה ועד סופה, שבתחילתה נאמר לו שכרך הרבה מאד ואנכי מגן לך, ובסופה ביום ההוא כרת ה' ברית את אברם לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת, באופן שכל הגילוי ההוא היה דברי אהבה עצומה

תחושת הגאולה והפדות, נחלקו האמוראים על איזה חושך וגאולה עלינו לשים את הדגש כשאנו באים לתאר את המהפך שביציאת מצרים, האם על השעבוד הגופני המתואר בכתובים והגאולה ממנו שהוא האמצעי, או על השעבוד והגאולה הרוחנית שנכללו ביציאת מצרים שהיא היתה המטרה (עיי חידושי הגרי"ז עה"ת סי' ט"ו). באבודרהם (סדר ההגדה) מפרש את המחלוקת האם עלינו להתמקד ביציאת מצרים בלבד בלילה זה ולא לסטות למטרות אחרות נעלות ככל שיהיו, או שעלינו לשבח שבח רב ונישא ככל האפשר את בוראינו, ובודאי הצלתינו הרוחנית גדולה וחשובה לאין ערוך מההצלה הגשמית.

לכל הדעות עלינו להבין, האם כשאנו מתחילים בגנות ומאריכים בסיפורה אנו מקיימים בזה מצות סיפור יציאת מצרים, או אפשר וכל התחלה זו לא נועדה אלא כאמצעי וכלי לחדד ולהדגיש את סיפור היציאה שנספר בהמשך, ואין היא אלא כהכשר מצוה למצות סיפור יציאת מצרים שהיא מתחילה רק בחלק "השבח" של המכות הנסים והנפלאות.

במה אדע- סיבה או עלילה

לצורך כך עלינו לדעת ולבאר את מהותה של גלות מצרים והשעבוד שם כיצד נגדיר תקופה זו, האם כעונש או כזכות, כבנין או כחורבן.

⁵ ההעקקה היא מתוך הלשון המעובדת בהגדת רבי אליעזר אשכנזי, שעובדה מתוך ספרו על התורה.

אכן בעל מעשי ה' מבאר מתוקף קושייתו הנ"ל, שהקושיא לא היתה מדוע נשתעבדו בניו של אברהם את עצם השעבוד, אלא מדוע נשתעבדו רד"ו שנה, היינו שאם היה מפחית להם הקב"ה מחצית מענשם הואיל והוכפל עליהם עול השעבוד היו אמורים להשתעבד מאתיים שנה שהם מחצית הד' מאות שנגזרו עליהם, ומדוע נשתעבדו מאתיים ועשר? ועל זה מיישבת הגמרא שתוספת שנים זו הייתה כפרעון חובו של אברהם, אבל אין זה נימוק לעצם הירידה למצרים וההשתעבדות בה.

אחרים, כדוגמת האברבנאל, כתבו שעיקר העונש היה לכל השבטים על חטא מכירת יוסף. התוספות (שבת י, ב ד"ה נתגלגל) הבינו כך בדברי הגמרא שם "שבגלל משקל שתי סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים", אלא שהתוספות הקשו שכבר נגזר זאת כברית בין הבתרים, ויישבו שקושי השעבוד היה בגלל מכירת יוסף. המהר"ל (גבורות ה' פ"י) חולק על הבנה זו, וטוען כי אדרבה בגלל הגזירה לגלגל הקב"ה שיאהב יעקב את יוסף ויתגלגל הדבר וירדו השבטים להשתעבד במצרים, ולא ההיפך שבגלל אהבת יעקב ליוסף נתגלגל כל השעבוד. בעל ערבי נחל (דרוש ב' לפסח) טוען גם נגד שיטה זו בשל אי השעבוד על שבט לוי על אף שהוא נטל חלק מרכזי במכירת יוסף. בעל שיח יצחק מבאר לפי דרכו שאכן סיבת גלות מצרים היתה למטרות אחרות כמו שיבואר להלן, אכן גם גזירה בעלת מטרה צריכה להתפס על עלילה

ויעוד על טובה מופלגת לו ולזרעו, והיאך יבשר לו במראה ההיא יעוד רע ומר שעבוד ת' שנה עינוי ולחץ והשלכת בניהם ליאור וכו' לסבת חטאו שחטא נגדו ית', ואף שבשרו בהצלתם ודין בשונאייהם ויציאה ברכוש גדול, מה נחמה היא לאותם הדורות שנולדו בשעבוד ולחץ ומתו במרירות חייהם?"

אכן, יש מן המפרשים שניסו ליישב תמיהות אלו מתוך ההנחה שלא יתכן שעבוד שכזה ללא חטא מקדים. וכך כותב הספורנו (שם) "ועם זה הגיד קורות השעבוד והענוי העתידיים אז לקצת דורות מזרעו בסבלותם. כי אמנם זה לא קרה להם בדורות הצדיקים, שכל זמן שהאחד מן השבטים קיים לא התחיל השעבוד, אבל קרה כאשר העו את דרכם, כמו שהעיד הנביא באמרו "וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי, איש שקוצי עיניהם לא השליכו, ואת גלולי מצרים לא עזבו, ואומר לשפוך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים, ואעש למען שמי". כלומר לדעת הספורנו חטא זה של אברהם אינו המתין להפרע עד לדור שהיה בו חטא שבגלל חטאו ראוי היה לגלגל עליו אף את אותו חטא קדמון של אבי האומה.

בעל שיח יצחק על הגש"פ (ר' יצחק מלצאן מפין תורת הגר"א) מסייע דעה זו מדברי המדרש שהובאו ברש"י (שמות ב, טו) "אכן נודע הדבר, שהיה משה תמה מה חטאו ישראל שיהיו נרדין בעבודת פרך יותר מכל אומה ולשון, אלא ראה שראויין לכך שהיו בהן דילטורין.

אכן דרכו של הקב"ה לתלות גזירותיו במעשי בני האדם גם אם קדמה גזירתו לכך מטעם אחר.

ואם כן נדע ונבין כי ודאי היתה הגזירה לרדת למצרים גזירה קדומה ומחוייבת, נותר לנו אם כן להבין אלו טעמים אחרים שאינם עונש על מעשה יכולים היו להביא עלינו את גזירת השעבוד במצרים.

שעבוד מצרים הכנה לעבדות ה'

גישה נוספת הבנויה על כך שגזירת השעבוד לא היתה בגלל עונש על חטא, גם אם נאמר כדברי השיח יצחק ע"פ המדרש שהיתה אמורה להבנות כביכול על חטא כלשהוא. לדעה זו היה שעבוד מצרים הכנה לקראת הייעוד של עם ישראל להיות עבד ה', ולצורך כך היה עליו להתרגל בקבלת מרות ואדנות. בדרך זו כתבו העקידת יצחק (פרשת שמות) מעשי ה' (על הגש"פ) ורבים מספרי החסידות, וסיכמה השל"ה (פרשת לך לך תורה אור) "רצה הקדוש ברוך הוא להטביע בלבם ענין העבדות, להרגילם בעבדות, כדי שיהיה להם נקל אחר כך לעבודת הבורא יתברך ולקיים התורה לעבדה ולשמרה. וזהו שאמר (שמות כ, ב) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, כלומר כדי שתהיו עבדים".

על פי רעיון זה ששעבוד מצרים אמור היה להרגיל את ישראל הכנעת נפשם לקבלת התורה בעמל וביגיעה, ניתן גם לפרש את דברי הזוהר (בהעלותך קנ"ג, א) "דיתקיים בהו וימררו את חייהם בעבודה קשה, זו קושיא. בחומר, דא קל וחומר. ובלבנים, דא ליבון הלכה. ובכל עבודה בשדה, דא ברייתא. את כל

כלשהיא מעולם המעשה, והוא מבסס את דבריו על דברי המדרש תנחומא (וישב ד') "לכו חזו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם (תהלים סו). א"ר יהושע בן קרחה, אף הנוראות שאתה מביא עלינו בעלילה אתה מביאן, בא וראה כשברא הקב"ה את העולם מיום הראשון ברא מלאך המות, מגין, א"ר ברכיה משום שנאמר וחושך על פני תהום (בראשית א) זה מלאך המות המחשיך פניהם של בריות, ואדם נברא בששי ועלילה נתלה בו שהוא הביא את המיתה לעולם, שנאמר כי ביום אכלך ממנו מות תמות, מלה"ד למי שמבקש לגרש את אשתו, כשבקש לילך לביתו כתב גט, נכנס לביתו והגט בידו מבקש עלילה ליתנו לה, אמר לה מזוג לי את הכוס שאשתה, מזוגה לו, כיון שנטל הכוס מידה אמר לה הרי זה גיטך, אמרה לו מה פשעי, אמר לה צאי מביתי שמזגת לי כוס פשור, אמרה לו כבר היית יודע שאני עתידה למזוג לך כוס פשור שכתבת הגט והביאתו בידך. אף כך אמר אדם לפני הקב"ה רבש"ע עד שלא בראת עולמך קודם שני אלפים שנה היתה תורה אצלך אמוון שכך כתיב (משלי ח) ואהיה אצלו אמוון ואהיה שעשועים יום יום ב' אלפים שנה, וכתוב בה (במדבר יט) זאת התורה אדם כי ימות באהל, אלולי שהתקנת מות לבריות היית כותב בה כך? אלא באת לתלות בי את העלילה!"

על פי דברי המדרש מבאר השיח יצחק שאכן היתה לקב"ה סיבה אחרת לירידת ישראל למצרים,

לדבריו שתי רווחים היו בשעבוד, א', הרגלם בחיים קשים ללא פינוק, דבר שמאפשר קבלת דברים הקשים לקיום לאדם הרגיל בחי שפע ורווחה. ב', היות העם כולו מקובץ במקום אחד ללא יחיד היוצא מן הכלל, כך שכל העם יהיה מחויב למה שקיבל על עצמו.

זיכור צירוף וכיבוש

לאור הביאור הנ"ל המייסד כי גזירת שיעבוד מצרים הקדומה היתה לצורך הכנת עם ישראל לצורף תפקידו כעם ה' וכעבד ה'. מרחיב הביאור לדהלן את היריעה לכך ששיעבוד מצרים היה בעצם "מכונת כביסה" של עם ישראל לקראת היותו טהור נקי וזך דיו המתאים לקבלת התורה, וזו כוונת התורה כשהיא מכנה את מצרים בתואר "כור הברזל" מלשון צירוף וזיקוק מתכת מן הפסולת.

אלא שלרעיון הכללי הזה נמצאו מספר צורות ניסוח בעלי הבדל משמעותי ביניהם כיצד פעל זיקוק ובירור זה.

בעל שבלי הלקט (סי' ר"ח) מבאר את פסקת ההגדה "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו", "והנכון לפי שהוא צריך להזכיר יציאת מצרים וירידתן לשיעבוד אך היה, והנסים והנפלאות שעשה עמנו, בא להודיע כי הכל היה ממנו מרוב אהבתו אלינו. שהרי לאברהם היו כמה בנים ומכולם לא בחר אלא ביצחק, וכן ליצחק יעקב ועשו, ולא בחר אלא ביעקב כמו שמפרש והולך. וגזר עליהן שיעבוד מלכות בעולם הזה כדי לזכותם בעולם הבא". ולפי

עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, דא תיקו". הרי לדברי הזוהר שיעבוד מצרים נשאר, אך הוחלף משעבוד גופני לשעבוד שכלי ונפשי של עסק התורה. והדברים מאירים לאור הנ"ל.

דעה זו עם שינוי קורטוב מה, מצינו בפירוש ההגדה למקובל הקדמון רבינו יוסף גיקטיליא (במהדורת קובץ ישורון כ"ו בפסקא ברוך שומר הבטחתו) "כי מאחר שהשי"ת בחר בזרע אברהם, אילו לא יתנם בגלות אי אפשר להם לקבל התורה, כי אילו הרבה אותם והפרם והשפיעם בלי גלות, והיו מתאחזים בארץ ומצליחים עליה והם בלי תורה מקובלת מפי הגבורה, היאך היו מסכימים להוציאם למדבר ולאסור עליהם כמה דברים שהיו רגילים בהם בין במאכלות בין בעריות בין בשאר מצוות. ואילו יתעכב לאחד ממנו היום לאכול בשר או לשתות יין או מצטערים לרוב אחר שאנו מורגלים בהם, כל שכן באיסורי תרי"ג מצוות לדורי דורות, היש דבר קשה אצל יצרו של אדם יותר מזה. והנה הוצרך יתברך להגלותם למצרים כדי שיפרו וירכו ותהיה הבטחתו מתקיימת, הגלם למצרים ולא היו רשאים לצאת ממנה, כי כולם תחת שיעבוד המלכות היו עומדים, וכל זה סיבה כדי שלא יתפזרו למקומות אחרים כדי שיהיו כולם מוכנים ומקובצים, וכששלח יתברך למשה רבינו ע"ה לך אמור להם לישראל, תרי"ג מצוות יש לכם לקבל, ואם אתם מקבלים הנני גואל אתכם, ואם לאו היו בהויתכם, וכך היתה ההסכמה במצרים".

דעת המקובלים - כל הטעמים אחד הם

עדיין מוטל עלינו לברר מה נשאר לנו לנקות אחר שמיטתו של יעקב אבינו שלמה ולא היה בזרעו רשע כישמעאל ועשו, מה נותר לנו לנקות ולצחצח?

לעומת הביאורים הנראים שונים וחלוקים זה מזה כיצד זיכר "כור הברזל" את ישראל ולאיזה מטרה נועד. דעת המקובלים משלבת את כל הפירושים שנאמרו בביאור "כור הברזל" לאחד. מי שריכוז את כל הענין לדעת המקובלים הוא האלשיך (פתיחה לחומש שמות), בשל אריכות לשונו לא נוכל לצטט את כולו, ונאלץ לבחור קטעים מתוך הפתיחה הארוכה והמרתקת שלו. אכן החפץ להשלים את כל התמונה יצטרך לעיין במקור.

האלשיך פותח את יסוד הדברים בדברי חז"ל (חגיגה יד, א) "דבר צוה לאלף דור, זו תורה שעתידה היתה לינתן לאלף דור, אלא ראה הקב"ה שהיו רשעים נתנה לעשרים וששה דורות, ותתקע"ד שתלן בכל דור ודור ואלו עזי פנים שבדור".

והנה הקשו המפרשים איך יתכן שהיו שישים ריבוא בני אדם במדרגת הנבואה בהר סיני, הרי כדי להגיע למדרגה זו צריך להשקיע שנים ארוכות של הטהרות והתקדשות בלתי פוסקת, ורק מתי מספר הצליחו להעפיל למצב זה? ובעצם כשאמרו חז"ל (שבת קמו, א) שבני ישראל בהר סיני "פסקה זוהמתן", הם בעצם הניחו את היסוד שעל אף שהמעכב של אדם לזכות לנבואה הוא שיירי הזוהמה של חטא אדם הראשון שעדיין דבוקים בו מחטא עין

דבריו שעבוד מצרים הוא חלק משעבוד מלכויות של כל הדורות שמטרתו הוא קיוון החובות של עם ישראל כדי שיוכו בסיבת המצוות לעולם הבא.

מרחיב את הרעיון בספר צרור המור (פרשת יתרו) "ולפי שידוע שהאוצר כשיוצא מתחת הארץ בין רגבים ידובק, וכשמכניסין אותו לכור ההתכה יוצא רובו סיגים. כן היה אברהם רובו סיגים שהוליד לישמעאל וי"ב נשיאים יוליד, ומכולם לא יצא אלא יצחק הצדיק זהב מוזקק. ולכן הוצרך אברהם לנסותו ב"י נסיונות לצרפו וללבנו, וזהו לך לך מארצך. מה עושים אחר כך לסגולה, חוזרים להכניסה לכור הברזל להסיר הסיגים, ואז יוצא מחצה במחצה, זה כנגד יצחק שיצא ממנו יעקב ועשו, מחצה זהב ומחצה סיגים. אח"כ כשהחוזרים אותו לכור ההתכה יוצא כולו זהב מוזקק. כן היה יעקב ובניו שירדו למצרים להכניסם בכור הגליות לצרפם וללבנם, כאמרו ויוציאך מכור הברזל ממצרים. ולפי שהיה מטתו שלמה יצאו כולם בלא סיגים מוזקקים ולא שינו את שמם".

גם בעל צרור המור מתחיל עם הזיקוק של הדורות הראשונים אבל הוא עוצר במיטתו השלמה של יעקב אבינו שלא שינו את שמם, ולדבריו לא בואר מה זיקוק נוסף צריכים היו ישראל במצרים אחרי שלא כתב על הרשעים שהיו בהם, וכפי שתבואר דעה זו להלן.

הרוחניים הקשים ביותר לסבל, במקום בו הטומאה שולטת בריש כל חוצות ושם המקום הוא "ערות מצרים", הכישוף והחירטום מכחישים את האמונה בכוחו של הבורא, הפריצות והערוה מכחישים את קדושתו של האדם, ומתוך כל זה להתגבר ולהשאר ייחודיים זוהי הכביסה הטובה ביותר המסירה את השייכות לחלק ה"תתקעד"י" שבהם.

וכם כתב באברבנאל שם: "וכן אומר שבהיות השבטים בניהם זורעם בתוך הכנענים ותועבותם, ראתה חכמתו העליונה שקודם שיתדבק בהם הדבקות הקדוש האלהי יבואו בגלות ועיניו כדי שיצטרפו ויתבררו ויתלבנו בו, ובהיותם זכים וטהורים יוציאם משם ויהיו ראויים לקבל התורה והמצוות ולרשת התורה הקדושה, ולהתדבק בהם ההנהגה האלהית בלי אמצעי, ושיהיה גלותם במצרים לפי שהיו המצרים עובדים לצבא השמים וכל אחר מהם היה מעונן ומנחש ומכשף, ואם יעמדו בני יעקב בנסיונם ויתקיימו באמונתם בקרב העדה הרעה הזאת יזכו לכל הטובות המעותדות אליהם, אבל אם ימשכו אחרי גלולי מצרים ואמונתם עזבי אלהי אבותיהם ישארו שמה בעבדות נצחי ובל יראו בגאות ה' ודבקותו, וזה באמת היה סיבת גלות מצרים מפאת ישראל כפי זה הדעת".

לדבריו של האברבנאל היה כור ברזל המצרי בעצם "נסיון" לישראל לבדוק את מידת נאמנותם לבורא בסביבה המקשה על הדבקות בבורא, ולכן עיניו הגוף והעבדות בצירוף השהיה במקום טמא

הדעת, כל טיהור וזיכוך משמידים עוד ועוד מתוך אותה זוהמה, וכשנטהר האדם מזוהמה זו הוא זוכה לנבואה, עם ישראל בהר סיני היו משוללי זוהמה זו מכל וכל. נשאלת השאלה, כיצד? לצורך כך פתחו והניחו הראשונים הנ"ל כולם את התהליך שעבר עם ישראל של סינון והפרדת הטוב מן הרע, כאשר אברהם נפרד מתרח, יצחק מישמעאל ואחיו בני קטורה, יעקב מעשו, ועדיין אף שמתו של יעקב מוגדרת "שלמה" כי לא היה בזרעו רשע גמור, היו תערובות סיגים בתוך צאצאי השבטים השייכים לאותם תתקעד"ד דורות שדבקו בישראל מכח התערובת של טוב ורע של חטא אדם הראשון שאף אותם היה צורך לסנן בכברה כדי להביא את ישראל במעמד הר סיני למצב של אדם הראשון לפני החטא.

אלא שכידוע לא הרי סינון אבנים מן הקמח, כסינון חרקים ממנו, ולא הרי סינון הקמח הגס מן הדק, כסינון הזהב הטהור מן הזהב הגס, ככל שהחומר דק ועדין יותר יש צורך באמצעים חזקים ומבודדים יותר כדי לבדד את החומר הזך והטהור ביותר. על כן צריכים היו לזקק מתוך עם ישראל שבעים נפש ובניהם את כל התערובות של השבטים אומות שהיו מעורבים בהם מחטא אדם הראשון, ופעולה זו צריכה להיות עד דור כ"ו כשבפרק זמן קצר זה יצורפו תתקעד"ד דורות המעורבים בהם, ומששים ריבוא המזווכים תתחיל האומה היהודית את יסודותיה. לצורך כך צריכים היו מחד לעמוד בעיני נפשי קשה ובעיני גופני קשה, וכן לעמוד בנסיונות

התקעדניק"ם כיום - מבט אקטואלי

חשוב חשבנו כי אחרי הסינון הגדול, כשעמדו ישראל שישים ריבוא למרגלות הר סיני אין בנו תתקעדניק"ם עוד. אך לא, הם לא נגמרו... עם עם ישראל עלו ערב רב, גם ערב רב עלה אתם, הם הערב רב מיוצרים מחדש כל דור ודור. בהגדה של פסח אנו מוצאים את הבן הרשע השואל "מה העבודה הזאת לכם"!

בעל בית הלוי (שמות יב) מקיש את הרשע האקטואלי בזמנו, והדמיון לזמננו חד מאי פעם. "הנה נסביר בדמיון, כשהאב מיסב על הסדר עם כל בני ביתו ובתוך הבנים יש לו גם בן אחד רשע מלא מינות, ועכ"ז הרי בכלל בניו הוא. וכולם מסובים על השולחן ואביו נתן לכל אחד חלקו בד' כוסות ומצה ומרור. וכמו שדרשו חז"ל בפסחים (דף כ"ח) כל ערל וכל בן נכר לא יאכל בו, בו אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור. ובסוף הסעודה כשמגיע זמן אכילת פסח שהוא על השובע נתן לכל אחד חלקו מבשר הפסח, ולהרשע דולג ואינו נתן לו יען כי מוזהר הוא שלא להאכילו למי שנתנכרו מעשיו. ואז הרשע שואל וצועק ככרוכיאי מה העבודה הזאת לכם, וזה הדיוק של לכם ולא לו, הרשע בעצמו צועק כן: מדוע מצוה זו אתם בעצמכם עושים ולי אין נותנים חלק בה? וכי אינני יהודי כמותכם? גם אנכי יצאתי ממצרים כמוכם ואתם מבדילים עצמכם ומרחיקים אותי? והמבין יבין כי שאלה זו מורגלה היא בפי כמה מהמשכילים".

ומשוקץ היו את הנסיון הקשה ביותר שהעמידה בו זיכתה אותם לקבל את התורה לאחר מכן.

סינון התקעדי"ם

ואכן, לא כולם זכו, אט אט נשרו רבים, כל המיותרים נדחו, מי שלא עמד בפיתוי, לא האמין בגאולה ובהבטחתה (מכילתא דפסחא יד), לא החזיק מעמד בחיי קדושת המשפחה (שוח"ט קיד), התערב באומה המצרית (שמו"ר א'), נשר... הנשירה המשיכה... והנה קרב רגע הגאולה, אך נותרו עדיין רבים מידי שלא התנערו דיים אחרי כל המכות והניסים מתתקעדיות"ם. כל אלו מתו בימי אפילה, אין אפשרות להקים את העם היהודי כל עוד מעורבים סיגים אלו בתוכו...

המות ההמוני בשלושת ימי אפילה לא היה טרגדיה לעם היהודי, הוא היה "שלב הסחיטה" בכביסת העם היהודי מהחלקיקים הגויים שעדיין דבקו בו, לא היהודים מתו אז, התתקעדיק"ם בני אברהם יצחק ויעקב שבו אז לתתקעדיות"ם, היהודים אינם תתקעדיק"ם, היהודים הם זכים וטהורים ורק ככאלה הם ראויים לגאולה.

"כי גרים הייתם בארץ מצרים". היהודים האמיתיים היו "גרים", גרגרים בודדים בתוך מצרים הטמאה והכופרת, אבל גם הם בתוך עמם שלהם היו גרים. הם לא הרגישו בבית, רוב העם שלהם העם היהודי היה תתקעדיק"ם, הם היו באופוזיציה, הוא רוב העם מת בחשאי בשלושת ימי אפילה. רק המיעוט הגרי הבז לתתקעדיק"ם רק הוא נגאל.

וכשהתנתקדניקי"ם שדימו היותם מעורבים טוב ורע, מגלים רשעים ומכריזים עליו באמרו "מה העבודה הזאת לכם" ... זה חלק מהגאולה! ...
 אילו יהיו שם לא יהיו נגאלים... עכ"ד הרב נח גדליה קוצקוב שליט"א.

רק מתוך הגלות נראה האור של הגאולה

ועוד יש לבאר בהקדים מה שקשה כל דכפין ייתי ויכול. יש להבין אמירת 'כל דכפין' בשעה זו: וכי כל אדם פותח פתחו בליל פסח ואומר: כל מי שרעב יבוא ויאכל עמי. וכי עתה השעה להזמין אורחים. והרי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, ולמי איפוא פונה עכשיו הזמנה זו.

הראב"ן והאבודרהם מתרצים: דברים אלו אינם פניה לאורחים מבחוץ, שאותם צריך להזמין מבעוד יום, אלא לבני הבית המסובים, שקיימו את ההלכה שצריך אדם להרעוב עצמו בערב פסח כדי שיאכל מצה לתאבון, אלו הם הדכפין כלומר הרעבים - יבואו עתה ויאכלו.

אך קשה מדוע צריך להכריז זאת, והרי המסובים ובני הבית יאכלו בלי הזמנה זו. וכן מדוע צריך להזכיר את ענין הרעב. ומה הקשר להכרזה זו עם גלות מצרים והגאולה העתידה, לשנה הבאה המוזכרת כאן.

אמנם בדברים אלו טמונה תשובה על כל מהות הגלות, וכל ענין ירידת נשמה לעולם הזה ירידה לצורך עלייה. הדגה יש שואלים מה מקום יש לשמוח בגאולת מצרים, והרי טוב יותר שלא היו מכניסים

מה עונים לו? תתקדני"ק אתה! אילו היית שם לא היית נגאל. אכן ל"בית של גויים" אתה שייך...
 ומאז לגאולה העתידה. כתב הרבינו בחיי (כד הקמה ערך נר חנוכה) "קבלה בידנו שהגאולה העתידה עתידה שתהיה בדמיון גאולת מצרים". גם לפני הגאולה העתידה יהיה תהליך דומה של סינון התתקדניקי"ם והותרת העם טהור וזך מהם ומדמונם.

איך זה יקרה?

כיצד הבן הרשע ושאלתו החצופה הם חלק מסיפור יציאת מצרים?

התשובה היא שגילוי הרשע אל החוץ היא חלק מתהליך הגאולה!

לפניכם "קטע נבואי" של רבי אהרן הגדול מקרלין בספר בית אהרן (לפרשת החודש):

"הזכיר מענין משיח, ואמר שמהראוי שדורינו יזכה לזה ומה יוחיל עוד עד יתוקן מעשינו? ואמר מאמר הכתוב 'יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים', ויש לדקדק מהו ענין והרשיעו רשעים, בשלמא יתבררו ויתלבנו וכו' שהצדיקים יצדיקו יותר זו הבטחה טובה, אבל והרשיעו רשעים מה הבטחה היא זו? אלא עיקר הענין הוא כך, שיהיה קודם ביאת משיח בירור גדול שלא יהיו מעורבים טוב ברע, וזהו והרשיעו רשעים, שאותם שהם רשעים בהצנע ירשיעו יותר ויגלו רשעים כדי שיתברר הדבר ולא יהיו מעורבים כמו שהיו עד הנה".

והיינו כפי שכתב בספר המדות להמגיד מדובנא 'כמו שלא תערב האכילה ללא רעבון, כן לא תערב התשובה ללא הפלגת השאלה', וכן בספר 'דרך פקודיך': 'לפי שכך הדברים נקבעים בנפש האדם, כשהוא מבקש טעם לדבר שנתקשה בו. והוא כלשון הגמ' (ב"מ פד.) 'שרבי יוחנן אמר על ריש לקיש 'כי הוה אמינא מילתא - הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא' וזה גורם ל'מרבה לספר'.

והדברים נהירים ביותר על פי מה שנתבאר שזה עצומו של הלילה ובוה צפון כל סד ותכלית הגלות והגאולה בכלל ובפרט. (אתה בחרתנו).

כי טרם תיראון מפני ה' אלוקים" (ט' ל')

שמעתי מהגאון רבי מסעוד בן שמעון פנינה יקרה בשם המהרשד"ם באו"ח, ס"ס ג'. כל כך יקרה היא פנינה זו, עד שהודיע המהרשד"ם בשער בת רבים כי מרגינתא טבא תחת ידיו.

לא מצינו שם ה' אלוקים כי אם בתחלת ספר בראשית, בפסוק "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים" (פרק ב' פסוק ד'). לאחר מכן לא מצינו את שני השמות הקדושים כאחד, עד לפרשה זו. הדבר אומר דרשני.

אותנו לכתחילה בגלות הקשה, ואז לא היינו זקוקים לגאולה. ועוד מה שייך לחוג עכשיו את גאולת מצרים והלא עתה אנו שוב בגלות.

והתשובה היא, כמו שהיום הרעבנו את עצמנו מרצון כדי שנאכל מצה לתאבון כי כל עונג האכילה הוא דוקא כשאדם רעב ותאב, אבל אם היה האדם שבע תמיד, היה קץ באוכל ולא מרגיש לעולם את הטעם והעונג באכילה. כמו כן ענין הגלות הוא שהקב"ה כביכול מרעיב אותנו ומסיתר את אורו, כדי שתתעורר בנו ההשתוקקות, ונרגיש ביותר את הטעם והעונג הרב של אור הגאולה שתבוא אחריה.

וזה כל סדר החיים והבריאה - שהקב"ה הוריד את הנשמה לעולם הזה, כדי שתשוב ותעלה ותרומם את הגשמיות עמה, והחיות רצוא ושוב, ולית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא, ו'יתרון האור' דווקא כאשר בא 'מן החושך'.

וזו התשובה לטעם גלות מצרים, וזה אף המענה והטעם לגלות הנוכחית, ואף זו משמעות ותכלית כל ההסתרים שעוברים על אדם בפרטות בעיניים גשמיים ורוחניים, הכל הכנה כדי שנרגיש ונתענג יותר על אור הישועה והגאולה העתידה, השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין. ענין זה אנו רואים גם בעצם דיני הלילה, שכל סיפור יציאת מצרים הוא בדרך שאלה ותשובה - מה נשתנה, עבדים היינו, ויש מן הראשונים שאומרים שרק באופן זה סיפור יציאת מצרים הוא מדאורייתא.

כי כל מקום שיש בו קידוש שם שמים, שם מוצאת מידת הרחמים מקום להתגדר. (מהרשד"ם)

אני הוא ולא השליח

מקדש הלווי

וידבר משה לפני ה' לאמר, הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים (ו); (ב)

ופרש"י: "ואיך ישמעני פרעה - זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה".

לעיל ביארנו את ה'קל וחומר' שערך משה לפני הקב"ה כביכול, בדרך אחת. כעת, ננסה לבאר את הדברים באופן שונה.

אולם לפני שניגש לביאור הקל וחומר עצמו, עלינו להקדים הקדמה קצרה. אנו מוצאים, שלאחר שבאו משה ואהרן אל פרעה לדרוש בשם ה' שישלח את בני ישראל ממצרים - לא זו בלבד שהוא לא ניאות למלא אחר הדרישה, אלא שהוא אף הכביד את עולו על בני ישראל, והוסיף על קושי השעבוד.

אנו מוצאים בפסוקים עוד, שבין בני ישראל היו שהתאונו על כך, ואף משה רבינו התפלא על כך כפי שנאמר בפסוקים (ה', כ"ב - כ"ג): "וישב משה אל ה' ויאמר, ה' למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך".

והשיב המהרשד"ם: השי"ת, בפוקדו את מצרים במדת הדין, הקדים בכל זאת רחמים לדין, בכך שה'חטה והכוסמת לא נוכו, ופלאי פלאות היו שם. וכל כך למה? - כי חיי נפש המה, וברוב רחמיו וחסדיו חס הבורא העולם גם על נפשם של הרשעים, אפילו שרשעים המה.

ושאל הגאון רבי מסעוד בן שמעון שליט"א: אם כן, מדוע במכת דם, שגם היא חיי נפש - לא חמל? וכן בשאר מכות שבהן היו המצרים קרובים לפיקוח נפש, לא השמיע לנו הכתוב את שיתוף הרחמים בדין; מדוע רק במכת הברד? והשיב גם רבי מסעוד מרגניתא טבא: כמכה זו הוכיחו המצרים שיש להם קצת יראת שמים, שהרי הירא את דבר ה' הניס עבדיו, ומכיון שכך שיתף גם הקב"ה את רחמיו המרובים בתוך הדין הקשה.

החפץ חיים פגש פעם את כ"ק הגה"ק בעל ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל, ושאלו מה היא יראת שמים? השיב לו האדמו"ר: "הירא את דבר ה' הניס עבדיו"! והיעדר יר"ש הוא "ואשר לא שם לבו".

ולעניות דעתי אפשר להוסיף עוד סיבה מדוע שיתף הקב"ה את רחמיו דווקא במכת הברד. שהרי במכה זו עשו האש והמים שלום זה עם זה, עד כדי כך שהמים דלקו ויצרו שלהבת אש. ומאחר ושלום זה בא לעולם לעשות רצונו של הקב"ה, ולקדש את שמו בעולם, באה מידת הרחמים וביקשה את שלה...

למעשה פרשת וארא

ולהביאם לידי מצב בו הם בעצמם לא יאמינו
בגאולתם...

ומעתה, ברוך ה'קל וחומר' שערך משה רבינו.

"אם בני ישראל, שנטייתם הטבעית הינה לרצות
בגאולה, הגיעו למצב כה מדוכדך ומייאש עד שהם
אינם מאמינים בסיכוייהם להגאל, וזאת מחמת
גזירתו של פרעה - על אחת כמה וכמה שפרעה
הרשע, שכל מטרתו היתה לייאש אותם ולגרום להם
לאבד את האמונה בגאולתם העתידית - לא יאמין
שהגיעה שעתה של אותה גאולה, ולא יאות לשלח
את בני ישראל ממצרים!"

יתר על כן. בני ישראל, האמינו בניסים. גם אם
בנקודת זמן מסויימת הם נואשו מהגאולה העתידית
- בכל אופן ברור שבליבם פיעמה תקוה לגאולה
בשלב כלשהו, כאשר יגלה מלך מלכי המלכים את
ידו החזקה.

פרעה לעומת זאת, לא האמין בניסים... כאשר
הביא את ישראל למצב של יאוש כה עמוק עד
שנואשו מלהגאל - הוא היה משוכנע בכך שעלה בידו
למנוע כל סיכוי לגאולה עתידית, ומעתה, ברור היה
שלא ישמע בקולו של משה כאשר ידרוש ממנו
לשלח את ישראל!

זו היתה טענתו של משה, אף כי לגופו של ענין -
היתה לשליחותו תכלית נכבדה כפי שהתברר לבסוף,
תכלית אשר היוותה ציון דרך בדרכם של בני ישראל
אל הגאולה השלמה.

ולכאורה, באמת עלינו לבאר, על שום מה ולמה
סובב הקב"ה את הדברים כך שדווקא בזמן שנראה
שמתקרבת הישועה - אזי פרעה מכביד את עולו
ומקשה עליהם יותר? מדוע לא הוביל הקב"ה את
הגאולה מיד?

ונראה, שבכדי לגאול את ישראל משעבוד
מצרים, מהשעבוד הגופני כמו מהשעבוד הרוחני -
היה צורך בגאולה כזו שאיש לא יוכל לייחס אותה
לכוחו ולעוצם ידו! היה צורך בגאולה כזו שתבוא
לאחר יאוש, לאחר שבני ישראל כבר יתייאשו מכל
סיכוי להגאל על ידי בשר ודם!

לפיכך, הוביל הקב"ה את הדברים כך, שלאחר
שניצתה התקוה בליבם של ישראל, כאשר הגיע
משה רבינו ובשורת הגאולה בפיו - הם גילו כי המצב
רק מחמיר והולך מבלי שתהיה כל תקוה באופק,
ומציאות זו - גרמה להם לשקוע בייאוש מוחלט. הם
הבינו, כי אפילו משה בו האמינו - אינו יכול לגאלם,
וכי בכדי שיצאו ממצרים - נדרש נס ממש ומוחלט.

כעת, לאחר שבני ישראל הגיעו לידי התחושה
הזו, והבינו כי רק הקב"ה יכול לגאלם - היתה השעה
כשרה להוציאם משעבוד מצרים. כעת, ניתן היה
לחולל את כל הניסים הגלויים והנפלאים, ולאליץ את
פרעה להסיר את עולו מעל בניו של מקום לחלוטין,
ולשלחם מארצו לחירות עולמים.

נמצא איפוא, כי בגזירתו האחרונה של פרעה,
אשר הביאה את עוצם השעבוד לשיאים בלתי
נתפסים - עלה בידו לייאש את בני ישראל לחלוטין,

ונתן לנו תורת אמת

ויקרא גם פרעה לחכמים ולמגשפים ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלהטיהם בן (ז', י"א)

בפרשה זו, אנו לומדים על חלק ניכר ממכות מצרים. אנו לומדים גם, שאת חלק מהמכות הצליחו חרטומיו של פרעה לחקות, עובדה שגרמה לו לפקפק באמיתתו, ולסבור, בטעות כמובן, שכוחו של אלוהיו ושל חרטומיו - משתווה לכוחו של אלוקי היהודים.

כאשר אנו מנתחים את מעשיהם של החרטומים, אנו מבינים כי אין בסברתו של פרעה כל הגיון. ראשית, יש הסוברים כי מעשיהם לא היו אלא בגדר 'אחיות עיניים', ושנית, אף אם היה ממש בכשפיהם - ברור כי לא היתה בידם היכולת אלא להרוס ולהשחית, אך לא לתקן... הם הרי לא הצליחו להסיר את הדם, אלא לכל היותר לייצר עוד דם ולהעמיק בכך את המכה!

אולם פרעה, בזמנו, לא עמד על כל ההבחנות הללו. הוא ערך ניסוי, והאמין בתוצאותיו בעיניים עצומות! את התוצאות, כולנו יודעים... אמונתו העיוורת של פרעה בתוצאות הניסוי שערך, ובכוחם של חרטומיו - גרמה לו להקשות את עורפו, ובעקיפין היא היתה אחראית לחורבנה של מצרים!

וכאן, עלינו להתבונן. שכן המסר הזה, המסקנה הזו, אינה נוגעת רק לפרעה... היא נוגעת ישירות אלינו!

בדורות האחרונים, אנחנו עדים לשפע של 'תגליות מדעיות, חשובות כשלעצמן. התגליות הללו מבוססות על ניסויים, שמסקנותיהם ביססו תיאוריות. במשך שנים, כל המחקר המדעי מתבסס על תיאוריות, שמבוססות כאמור על ניסויים.

והנה, מפעם לפעם אנו נתקלים בתיאוריות או בניסויים, שמסקנותיהם עומדות לכאורה בסתירה לתורה המסורה לנו מדור לדור. החוקרים, סוברים כי תוצאות מחקריהם מוכרחות להיות צודקות ואמיתיות, שהרי ככלות הכול, המחקרים שלהם חדישים, מעודכנים, מבוססים, בעוד התורה - הינה עתיקת יומין ואינה מבססת את דבריה על ניסויים ועובדות.

אנו, איננו זקוקים לתשובות ולהסברים. אנו יודעים היטב היכן נמצאת האמת. אנו משוכנעים שהתורה עומדת מעל הזמן ומעל המקום. אולם גם החוקרים, מוטב היה להם אילו היו נושאים את עיניהם כמה אלפי שנים לאחור, אל תקופתו של פרעה הרשע, ומסיקים אי-אלו מסקנות בהסתמך על נסיונו שלו... מוטב היה אילו היו מתבוננים בתוצאות ההרסניות שגרמה ההסתמכות על ניסויים, שבטווח של זמן איבדו מתוקפם.

ואמנם, גם החוקרים עצמם, מגלים חדשים לבקרים תגליות חדשות, שמערערות מסקנות שנחשבו בשעתן מוצקות מאין כמותן. גם הם מכירים אט-אט, בכך שכל תיאוריה עלולה להתברר

היה די בכל הנסים שארעו לעם ישראל במצרים בים סוף עד כדי שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, וניסי המדבר בירידת המן ועמוד ענן ההולך לפניהם וכו', בכדי לדעת כי אני ד' אלוקיכם, והרי אפילו החרטומים במצרים כבר הבינו זאת ואמרו לפרעה 'אצבע אלוקים היא'. ציוהוכיח הגר"י אברמסקי זצ"ל מזה דאכן רק לאחר שקבלו התורה אפשר ללמוד את הנסים ואת המשתמע מהם באופן הנכון, דרך בן תורה יכול לפרש נכונה את משמעות הנסים.

ונראה לומר עוד בזה, ע"פ דברי מרן הגר"י שהבאנו לעיל בפרשת שמות (ג, יא) דגאולת מצרים היתה צריכה להעשות ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו ולא ע"י שליח, ולכך היתה דרגת נבואתו של משה לא כשאר נביאים אלא שכינה מדברת מתוך גרונו שבה חשיב שהקב"ה בעצמו הוציאם, וזהו דאמר השי"ת למשה (שם) 'וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה', דהראיה על נביאותו של משה הוא רק מעמד הר סיני בלבד וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ח מיסודי התורה) שמושה רבינו לא האמינו בו מחמת האותות שעשה, אלא רק מחמת מעמד הר סיני. יעו"ש בהרחבה.

ובזה יתיישב היטב, דבאמת רק לאחר "ולקחתי לי לעם" שהוא מעמד הר סיני ידעו בני ישראל כי אני ד' אלוקיכם המוציא אתכם וגו', ור"ל אני עצמי ולא ע"י שליח, כי רק בשעת קבלת התורה שזוה קיום הכתוב "תעבדון את האלוקים על ההר הזה", ראו

כבלתי מדוייקת, מוטעית, או אפילו מופרכת מיסודה.

כך לדוגמה, מכירים היום החוקרים בכך שקיים מקור אנרגיה חזק מהשמש, בניגוד למחקרים קודמים שייחסו - בהסתמך על מחקרים מדעיים כמובן - את כל האנרגיה שביקום לשמש בלבד. עברנו, זו אינה הפתעה... אנו יודעים כי השמש אינה אלא בבואה של האור האמיתי, אור שבעת הימים, אותו האור שנגנו לצדיקים לעתיד לבוא. אולם עבור החוקרים - מדובר במהפך מוחלט בתפיסה יסודית מאוד.

בנסיבות אלו, מן הראוי היה, שיקחו כל החוקרים למיניהם את מחקריהם ונסיבותיהם בפרספקטיבה מתאימה, ולא ינסו לעמת אותם עם מקור המידע האמין והמדויק ביותר שקיים!

הרב פינקל זצ"ל

וידעתם כי אני ד' אלוקיכם המוציא אתכם
ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ד' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים (שמות ז, ז).

שמעתי ממרן הגר"י אברמסקי זצ"ל (בכינוס לבני הישיבות שנערך לאחר המלחמה בשנת תשכ"ז), שדקדק דמשמעות הכתוב היא דרך לאחר שנתקיים ולקחתי אתכם לי לעם' דהיינו בזמן קבלת התורה, נתקיים וידעתם כי אני ד' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, והדבר צריך ביאור, וכי לא

ישראל את מעלת נבואתו של משה איך ששכינה מדברת מתוך גרונו, כדכתיב וזה לך האות כי אנכי שלחתיך, ובוזה הכירו שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוציאם ממצרים ולא ע"י שליח, אבל קודם לכן לא האמינו ישראל שהקב"ה מדבר מתוך גרונו של משה, אף לאחר שראו את כל הניסים, ועדיין לא ידעו שד' הוא המוציא אותם בכבודו ובעצמו, ואש"ה".

קוצר רוח

ידבר משה לפני ד' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים (שמותו, יב).

כתב רש"י: זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה.

כבר הקשו בזה דקל וחומר פריכא הוא, שהרי בפסוק לעיל (פסוק ט) כתוב שבני ישראל לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבדה קשה, ומעם זה לא שייך אצל פרעה, שלא זו בלבד שלא היה לו עבודה קשה, אלא שהיה יושב על ממלכתו.

עוד צ"ע מה שהוסיף משה ואני ערל שפתים, כיון שאין זה שייך לעצם הקל וחומר, מאחר שהטעם שבני ישראל לא שמעו אליו לא היה מפני שהיה ערל שפתים, אלא מקוצר רוח ומעבודה קשה.

והרא"ם תירץ, שמשה לא ידע הטעם האמיתי שלא שמעו אליו, והיה סבור לתלות החסרון בעצמו, שמה שבני ישראל לא שמעו אליו הוא משום שהוא כבד פה, ולכן נשא קל וחומר שאם בני ישראל לא שמעו אליו על אחת כמה וכמה שפרעה לא ישמע אליו. וכן משמעות לשון הרמב"ן שכתב בתו"ד וז"ל, ויתכן לפרש שחשב משה אולי כי מפחיתותו לא שמעו אליו כי הוא ערל שפתים, עכ"ל.

אלא שיש לעיין, דמ"מ למה לא אמר לו הקב"ה האמת, שבני ישראל לא שמעו אליו מקוצר רוח ומעבודה קשה, וא"כ ליכא ק"ו כלל, ולמה הוצרך

יג. ובאמת מצינו שקודם קבלת התורה היה פקפוק אצל ישראל בדבר זה האם הקב"ה בעצמו הוציאם או שיצאו ע"י משה ואהרן, דכתיב גבי ירידת השליח (להלן טז, ו) 'ערב וידעתם כי ד' הוציא אתכם מארץ מצרים' ופרש"י לפי שאמרתם לנו (שם פסוק ג) כי הוצאתם אותנו' תדעו כי לא אנחנו המוציאים אלא ד' הוציא אתכם עכ"ל, הרי שאפילו לאחר קריעת ים סוף היה פקפוק בזה, וכמש"כ הרמב"ם שכל האותות שעשה משה במדבר היה אחריהם הרהור ומחשבה, ולא הגיעו לראות מעלת נבואתו רק במעמד הר סיני, ואז ידעו בלא פקפוק ששכינה מדברת מתוך גרונו, ונתברר להם שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוציאם. ומה מאד יומתק לפי"ז שהדבר הראשון ששמעו במעמד הר סיני זה 'אנכי ד' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', שרק אז נתברר להם הדבר ברירות שאין כמוה.

ובעיקר הערת הגר"י אברמסקי, יעויין באור החיים (פסוק ח) שביאר ד'ידעתם כי אני ד' אלוקיכם המוציא אתכם' וגו' הוא תנאי לקיום השבועה ד'והבאתי אתכם אל הארץ' הכתוב אח"כ, ועל כן דור

ויסוד זה כבר מתבאר בדברי המסילת ישירים (פרק ב'), שאחת מתחבולות היצר היא להכביד העבודה על בני אדם, עד שלא ישאר להם רווח ושהות להתבונן באיזה דרך הם הולכים, והוסיף שם שזוהי מעין עצת פרעה שאמר 'תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר', שהיה בכוונתו שלא לתת להם שהות ורווח כלל שלא יוכלו ליתן לב, והיה משתדל להפריע להם מכל התבוננות בכח התמדת העבודה הבלתי פוסקת, והן הן הדברים.

ולפי זה ביאר הגר"ל חסמון, דהיינו מה שעשה משה קל וחומר, שאם בני ישראל אין ליבם פנוי להתבונן, ק"ו פרעה שאף שלא היה לו שעבוד וצרות ולא היה שקוע ביצרת עצמו, מכל מקום היה שקוע בעצמו, שהיה משכים בבוקר ומהלך בשפת הנילוס לעשות שם צרכיו ולאחר זה נכנס לארמונו ויושב על כסאו ומכריז ואומר לי יאורי ואני עשיתני (יחזקאל כט, ג), וכיון שכל סדר יומו היה סובב ביהירות וגאווה בעצמו, לא היה לו פנאי ושהות להתבונן, ואין לך קוצר רוח גדול מזה, שלא יוכל ליתן על לב.

ובזה יש לבאר גם דברי רש"י להלן (ז, ז) "ל, גלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי ע"ז לתת לב שלם לשוב עכ"ל, דהיינו שסיבת עבודתם עבודה זרה היא הסיבה שאין בהם נחת רוח לתת לב לשוב, ומשום שכרוכים וטרודים בעבודה זרה ואין להם שהות להתבונן, וכמש"נ.

להעמיד לו את אהרן למליץ לבטל הק"ו, הלא בלא"ה ק"ו פריכא הוא. עוד יש להעיר דלהלן (פסוק ל) חזר הכתוב על טענת משה, דכתיב ויאמר משה לפני ד' הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה? וכמו שכתב רש"י שם שהיא אותה האמירה שאמר כאן 'הן בני ישראל לא שמעו אלי' וכו' עכ"ל, ולמה לא נזכר שם גם הקל וחומר. ומכל זה נראה דטענת ערל שפתים היא טענה נפרדת וע"ז השיבו שאהרן יהיה לך לפה, אבל עיקר הק"ו נשאר אף לפי האמת שלא שמעו אליו מקוצר רוח ועבודה קשה, והוא ק"ו שאין עליו תשובה. והדבר צ"ב כנ"ל, דלכאורה ק"ו פריכא הוא, שהרי אצל פרעה לא היה קוצר רוח ועבודה קשה, וצ"ע.

ונראה שקושיא זו קושיא אלימתא היא, ואפשר ליישבה רק ע"ד המוסר, והגר"ל חסמון באור יהל (כאן, מאמר 'קוצר רוח') תירץ בהקדם דברי הספורנו (פס' ט), שכתב וז"ל, מקצר רוח, כי לא נאמנה את אל רוחם, ולא נתנו לב להתבונן, ע"כ, וביאר בזה שרוחם נקמטה ונתכווצה מהעבודה הקשה, והיו שקועים בצרת עצמם ובקושי השעבוד, ולא היה ליבם פנוי להתבונן, [והוסיף שם שקוצר רוח הוא מחלה רוחנית שרוב כלל ישראל בכל הדורות סובלים ממנה, ובדרגות שונות, ויש שיכול לבא אפילו לידי שגעון, כמו המכיר את רבונו ומתכון למרוד בו, שדבר זה נובע מחוסר התבוננות קיצוני, ואדם שאינו מתבונן הרי הוא חולה במחלת הקוצר רוח].

למעשה פרשת וארא

הלב, והב' על ידי כח הדיבור, שבזה כפי צחות לשונו
הברורה יוכל להשפיע על חבריו.

ובזה יש לבאר דזהו שאמר משה רבינו שאינו יכול
לדבר לפני פרעה מכח שתי הטענות הללו, האחת
שאם ידבר ב'שפת הלב' הרי קל וחומר הוא, שאם בני
ישראל לא שמעו לזה מחמת קוצר רוח כל שכן פרעה
שאיין לו לב להתבונן וכנ"ל, ומצד מה שיש אפשרות
להשפיע על פרעה בכח הדיבור, באה הטענה שהוא
ערל שפתיים.

נמצא לפי זה שבאמת הקל וחומר אין עליו
תשובה, אלא שצירף הקב"ה עמו את אהרן שבזה
יוכלו להשפיע בכח הדיבור ותסור טענת 'ואני ערל
שפתיים'. והם המה דברי רש"י שכתב להלן על
הפסוק (ז, ב) 'אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן
אחיד ידבר אל פרעה וגו', דפי' שם ז"ל, ואהרן אחיד
ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה, עכ"ל, והיינו שאהרן
ישפיע על פרעה בכח הדיבור בצחות הלשון במליצה
והטעמה כנ"ל.

ובזה יבואר מה דלהלן (פסוק ל) כשהזכרה טענת
משה, לא נזכר רק מה שאמר הן אני ערל שפתיים
ואיך ישמע אלי פרעה? ולא נזכר שם גם הקל וחומר,
ואף שכתב רש"י שם שהיא אותה האמירה שאמר
כאן הן בני ישראל לא שמעו אלי' וכו', והיינו משום
דהתשובה המזכרת אח"כ שם ואהרן אחיד יהיה
נביאך' עולה רק על טענה זו שאין יכול להשפיע בכח
הדיבור, אבל על אופן ההשפעה דרך שפת הלב
באמת הוא קל וחומר שאין עליו תשובה.

ובאמת כבר קדם בדרך זו האור החיים הק' שכתב
(בפסוק ט) וז"ל, מקוצר רוח, אולי כי לצד שלא היו
בני תורה לא שמעו, ולזה יקרא קוצר רוח כי התורה
מרחבת לבו של אדם, ע"כ, והיינו קל וחומר, שאם בני
ישראל לא היו בני תורה בכדי שיהא להם רוחב לב
להתבונן, א"כ כל שכן פרעה שודאי וודאי לא נתקרב
למעלת התורה.

והנה במה שבני ישראל לא שמעו אל משה
נתפרשו ב' סיבות, הא' 'קוצר רוח' והב' 'עבודה
קשה'; ויעוין באור החיים להלן (ו, יב) שאף שקוצר
רוח פירש כנ"ל, מ"מ עבודה קשה' פי' כפשוטו, וא"כ
עדיין קשה דק"ו פריכא הוא דעכ"פ האי טעמא אין
שייך אצל פרעה, אולם יעוין במדרש (שמו"ר כאן)
ש'עבודה קשה' היינו עבודה זרה, וכן הוא בתרגום
יונתן "מקפידות רוחא ומפולחנא נוכראה קשיא די
בידהון" ולפי זה ניחא הקל וחומר, שאצל פרעה
שהיה הפצא של עבודה זרה בעצמו שאמר 'לי יאורי
ואני עשיתני' ודאי אין לך עבודה קשה גדולה מזה".

אלא שעדיין צריך עיון, למה הוסיף משה בדבריו
'ואני ערל שפתיים', מאחר שאין זה שייך לקל וחומר
עצמו, שהרי הטעם שלא שמעו בני ישראל אליו הוא
משום שלא היה ליבם פנוי להתבונן, ולא משום
שהיה ערל שפתיים.

ונראה בזה, דהנה אדם יכול להשפיע על חבריו
באחד מב' דרכים, הא' על ידי מה שמכונה 'שפת
הלב', דהיינו דברים היוצאים מן הלב שנכנסים אל

המכות נעשו על ידי משה ואהרן כדכתיב בקרא נטה את ירך או נטה את מטך וכדומה, אולם מכה זו של דבר היתה רק על ידי יד ה' בלבד בלא יד אחרת באמצע. והוסיף שם שבאמת אף במכת ערוב כן הוא, ולכן כתיב שם (לעיל ח, כ) "ויעש ד' כן ויבא ערב כבד" וגו', מאחר שגם במכת ערוב לא מצינו שיהא בה איזה מעשה ממושה או ואהרן עכ"ד. אלא שעדיין צ"ע במה נתיחדה מכת דבר ממכת ערוב בזה שבדבר נזכרה להדיא יד ה'.

ואפשר לבאר באופן אחר, דהנה בכל המכות ברא הקב"ה בריאה מיוחדת ואותה בריאה הזיקה ופגעה במצרים, וכמו הצפרדעים הערוב והשחין, ואף במכת דם עיקר המכה היתה במה שלא היה להם מה לשתות, [וגם מכת חשך היתה בריאה ומציאות חדשה של חושך כאמור וימש חושך, ולא רק העדר האור], מה שאין כן במכת דבר שהמכה עצמה היא הנזק, ולכך דוקא במכת דבר הוזכרה יד ה', מאחר שבמכה זו הרי זה כאילו הקב"ה עצמו הזיקם והמיתם, יותר משאר המכות שנעשו ע"י אמצעי שפגעה בהם והזיקתם. [וגם מכת בכורות היתה ע"י הקב"ה בעצמו כמו שדרשו בהגדה של פסח: ועברתי בארץ מצרים אני ולא שליח והכיתי כל בכור אני ולא מלאך וכו', כי גם במכת בכורות לא היתה בריאה בפני עצמה.

ולפי זה יתבאר היטב מה שדרשו בהגדה של פסח "וביד חזקה זו הדבר", וכבר עמדו בזה המפרשים מדוע קאי דוקא על דבר ולא על שאר המכות. אכן

עוד יש שביארו ענין הקל וחומר שאף שבני ישראל לא שמעו אל משה מקוצר רוח ועבודה קשה, והיינו מעוני ורוב עבודה, מ"מ לפרעה היה מנגד את נסיון העושר, ונסיון העושר גדול מנסיון העוני.

והנה מסברא היה נראה דאדרבה נסיון העוני גדול וכן הרי מצינו בחז"ל (עירובין מא, ב) שעוני מעביר את האדם על דעתו. אכן נראה להוכיח מדברי המסילת ישרים (פרק א') שנסיון העושר גדול טפי, שכתב שם וז"ל, כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב הנה הם נסיונות לאדם, העוני מצד אחד והעושר מצד אחד כענין שאמר שלמה פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' ופן אורש וגנבתי וכו', עכ"ל, הרי שנסיון העוני עלול להביא לידי גניבה, ואילו נסיון העושר עלול להביא לידי כפירה בד', ומוכח שנסיון העושר חמור הוא מנסיון העוני, וזה ענין הקל וחומר. והטעם שעבודה קשה לפי המדרש דהיינו עבודה זרה היא סיבה שלא ישמעו, יתכן לפרש לפי פשוטו דזה מצד טמטום הלב, אך לפמש"כ רבינו י"ל דהכל חד טעמא דע"י טרדתם בע"ז ממילא אין להם פנאי ושהות להתבונן, או כד' האוה"ח שהיא הנותנת שלא היו בני תורה וממילא יש להם קוצר רוח.

יד ה' הויה במקנך

הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד (שמות ט, ג).

בחידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת ביאר, שהטעם שדוקא במכה זו הוזכרה יד ה', הוא משום שכל

שהוא רך ונכנע יכול לעמוד בפני דבר קשה, וזה היה חלק מתכלית המכה.

והנה רש"י הביא עוד פירוש ממדרש רבי תנחומא שנחלקו על זאת ודרשו כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו.

ולפי דברי הגר"ז אולי יש לומר שמדרש זה אינו חולק לגמרי על פירוש קמא, וגם הוא מודה שהחטה והכוסמת ניצלו מהברד משום שהם דבר רך, אלא דס"ל דכיון שכן שוב כבר לא ירד שם הברד כלל, כיון שהברד ירד רק במקום שהיה בו תכלית להזיק וכדברי הגר"ז, וזה גופא ענין פלאי פלאות שנעשו להם, שבמקום שהיה בשדה חטה וכוסמת לא ירד ברד כלל.

אף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ

ויחדלו הקלות והברד ומטר לא נתך ארצה (שמות ט, לג).

כתב רש"י, לא נתך, לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ.

ויש לעיין מה צורך יש בנס זה עבור המצרים, ומאי אכפת לן אם הברד שהיה באויר היה מגיע לארץ, וכמו ברד בעלמא.

אלא למדים אנו מכאן שכל דבר ודבר בא בשליחותו של הקב"ה, ואף הברד העומד באויר אינו ניתן לארץ אם לא נשלח על ידי הקב"ה, ומאחר שהקב"ה עצר את השליחות של הברד אחר תפילתו של משה, שוב לא נתך ארצה אף שכבר היה באויר.

לפי הדברים הנ"ל נראה, כי בדבר נראתה יד ה' יותר משאר המכות, והיינו "ביד חזקה", ולכן הביא בעל ההגדה הפסוק "הנה יד ה' הויה במקנך", ואין המכוון רק על מה שנוכרה יד בפסוק זה, אלא יד ה' דייקא דמשום כך חשיב יד חזקה, וכמש"נ.

רכות היו ויכולות לעמוד בפני קשה

והחטה והכוסמת לא נכו כי אפילות הנה (שמות ט, לב).

כתב רש"י, מאוחרות, ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה וכו'.

והגרע"א ביאר בזה, מה שהתורה הזכירה כאן באמצע דיבורו של משה עם פרעה את ענין החטה והכוסמת, והרי לכאורה דבר זה שייך לעצם תיאור המכה לעיל, אלא ביאר שמושה בא להורות בזה לפרעה שרק החטה והכוסמת שהם רכות ונכנעות לא נוכו, ועל כן כדאי לו להכנע, כי אם יקשה את עצמו ישבר.

והנה בחי' מרן רי"ז הלוי הוכיח מהפסוקים שהברד לא ירד אלא במקום שהיו שם אדם או בהמה או עשב השדה עיי"ש, והיינו שהברד ירד רק במקום שהיתה בו תכלית להזיק, ולפי זה קשה שמאחר שהחיטה והכוסמת היו רכות ולא יכלו להינזק מן הברד, למה ירד עליהם ברד כלל.

אולם לפי דברי הגרע"א אתי שפיר, דבאמת בכל מקום שהברד לא היה מזיק לא ירד שם כלל, חוץ מהחטה והכוסמת שעליהם ירד הברד לתכלית מיוחדת, להורות יסוד זה לפרעה ולמצרים, שרק מי

שהלכו להם לגמרי כתיב ויעתר כנלפע"ד נכון בעז"ה :

ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים, איתא במדרש דכך אמר פרעה ה' הצדיק ואני, ועמי הרשעים המה, נ"ל דיתפרש ע"פ מד"ר שמות פרשה א' דאמרו המצריים לפרעה בא ונודווג לאומה זו ולא רצה והורידוהו מכסאו שלשה חדשים עד שהסכים עמהם בעל כרחו וי"ל דלכן אמר ה' הצדיק ואני, ועמי הרשעים (מש"מ) :

(שיך למש"כ לעיל בפרשת שמות)

והאמת לא היתה עימו כי הוא היה צריך לעמוד על שלו ולא לשמוע לעמו.

ויאמר משה לא נכון לעשות כן הן נזכה את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו, י"ל שאינו ראוי לנו מצד המוסר לעשות דבר אשר ידענו שלא יסבלו המצרים וירצו לסקלונו אם גם יודעי" אנחנו שבעזרת השי"ת דינו תקיפה עליהם ולא יוכלו להרע לנו בכל זאת לא נוכל מדרך המוסר לעשות כזה וזה פירושו ולא "נכון" ולא כאשר חשדת אותנו לאנשים בעלי מדות רעות כמה שאמ' ונוסף גם הוא על שונאינו:

כי מה שפרעה חשב היה שקר

למה צריך ארבע לשונות של גאולה – להתבונן בכל חסדי ה'

וביותר י"ל לפי דברי הגרי"ז שלא היה זה ברד בעלמא שיוורד על כל מה שימצא, אלא ירד רק במקום שהיו בו אדם ובהמה ועשב השדה וכנ"ל, והיינו שהברד ירד רק לתכלית קיום המכה, וא"כ א"ש טפי דבשעה שפסק המכה שוב נעשו כל המקומות שבמצרים כמקום שאין בו תכלית למכה, וממילא לא הגיע עוד הברד לארץ.

חתם סופר

ויאמר משה אל ה' הן בני לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים, ברש"י שם זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה ע"כ וי"ל הלא ק"ו פריכא הוא, בני לא שמעו מקצר רוח משא"כ פרעה, ויש לפ' על פי מה דאיתא במדרש רבה שמות פרשה וי"ו וז"ל מקוצר רוח שהי' קשה בעיניהם לפרוש מע"ז וכו' עכ"ל ואם כן מכש"כ פרעה שהי' ע"ז עצמו כמו שאמר לי יאורי ואני עשיתיני (כדאיתא ברש"י ובמדרש) פשיטא שלא ישמע למושה ושפיר הק"ו וק"ל (מש"מ) :

ויצעק משה אל ד', 'מקשים מ"ט בצפרדע כתיב ויצעק ובערוב כתיב ויעתר וי"ל דאחז"ל בפ"ק דסוכות למה נמשלו תפלתן של צדיקים לעתר מה עתר מהפך התבואה אף תפלתן של צדיקים מהפך מדת הדין לרחמים, והנה בצפרדע לא נהפך לרחמים גמורים שהרי מתו הצפרדעים והי' להם למוקש ותבאש הארץ לכן כתיב ויצעק משא"כ בערוב

והשלב הרביעי – "ולקחתי אתכם לי לעם" זה שלב נוסף של הגאולה, ולא ענין לעצמו, אלא כך הוא סוף הגאולה שנהיו עם ד', זהו השלב הרביעי.

אולם בפסוק זה אנו מוצאים יסוד חשוב, אחרי שהוזכרו כל ארבעת שלבי הגאולה, ונאמר: ולקחתי אתכם לי לעם, חוזר הכתוב ואומר: וידעתם כי אני ד' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ארבעת שלבי הגאולה. חזר הכתוב והדגיש את השלב הראשון: "המוציא אתכם" – היציאה מסבלות מצרים ומקושי השיעבוד.

מה בא זה ללמדנו?

מבואר פה יסוד גדול: אדם מוקף בכל ימי חייו בחסדי ה', כל דרכיו והליכותיו מסובבים בחסד וברחמים, ובדרך כלל כשם שצרות אחרונות משכיחות את הראשונות, כך החסדים האחרונים משכיחים את הראשונים, גם אדם שזוכר ושם ליבו לחסדי ה' עמו, את החסדים שהיו לו בתחילה – החסדים הקודמים הוא שוכח! הקב"ה מצוה את בני ישראל: גם כשתגיעו לשלב האחרון, כשתהיו כבר במצב של: ולקחתי אתכם לי לעם, תזכרו תמיד להודות – להגיד נשמת, לא רק על השלב האחרון, לא רק על החסדים שמקיפים אתכם כעת, אלא: 'וידעתם' אף את ההתחלה 'כי אני ד' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים' גם בשעה זו אל תשכחו את החסדים הגדולים שהיו לכם בתחילה.

כתב הרב אליהו דיסקין שליט"א לכן אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצלתי אתכם מעבודתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים, ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים, (ו-ז). וידעתם כי אני ה' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים

לפקוח עיניים ולהודות לה' על כל החסדים גם על הדברים קטנים

בפסוקים אלו מוזכרים, ארבע לשונות של גאולה, 'והוצאתי' 'והצלתי' 'וגאלתי' 'ולקחתי'. אומר ר' איצ'ל וואלוז'ינר: ארבע לשונות אלו אינם ביטויים בלבד של הגאולה, אלא הם ארבעה שלבים של הגאולה:

"לכן אמור לבני ישראל אני ד' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" זהו השלב הראשון – שיצאו מקושי השעבוד מתחת סבלות מצרים, ותחילתו היה כשהתחילו לבוא המכות על מצרים, שהקלו מעליהם את השיעבוד.

"והצלתי אתכם מעבודתם" זהו השלב השני – לא רק קושי השעבוד הורד מעליהם, אלא בכלל נתבטלו מהעבודות, אבל עדיין הם נשארו בתואר של עבדים בלי לעבוד בפועל.

השלב השלישי – "וגאלתי אתכם" כלל ישראל השתחררו לגמרי מלהיות עבדים, אפילו שם עבדים כבר לא היה להם.

לתלות בכך? זה הכל?! בזה התעסקה רחל שהיתה מהאמהות שבנו את כלל ישראל?

אלא ביאורו: אדרבא - זהו גדלותה של רחל אמנו! ודאי שהיא הודתה על כך שזכתה לבן, שזכתה להיות אמא של כלל ישראל, ולהביא את יוסף הצדיק, ושבתים בישראל, אבל היא אמרה: אני זוכרת להודות עוד, אני זוכרת את הכאב הקטן הזה שהיה לי כשנשבר כלי שלא יכולתי להגיד שזה בגלל הבן, אפילו עד הנקודה הזאת ההודאה מגיעה! לא שעל זה כל ההודאה, אלא היא זוכרת אפי' את הנקודה הזאת בהודאה!!

תמיד צריך לזכור את כל כל הפרטים עד הקטן שבהם ולהודות עליהם.

לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם ... והצלתי אתכם ... וגאלתי אתכם ... ולקחתי אתכם... (ו, 1-2)

בטעם חיוב ארבע כוסות בליל הסדר, אמרו בירושלמי פסחים (פ"י ה"א) רבי יוחנן בשם ר' בנייה אמר כנגד ד' לשונות של גאולה "לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי... והצלתי... וגאלתי... ולקחתי..."

וצ"ב מה טעם תיקנו חכמים כנגד ד' לשונות של גאולה, דוקא ד' כוסות של יין, ולא ד' מצות, הרי העיקר שיהיה במספר ארבע, כנגד ד' לשונות של גאולה.

יהודי נולד לו נכד, הוא שמח! הוא מודה לקב"ה! על מה הוא שמח? על הנכד החדש שנולד לו! אבל איך נולד נכד?! חיתנת את הבת שלך! זה לא כל כך פשוט!! יש כאלה ששנים על גבי שנים בשידוכים עד שמוצאים את הראוי להם, גם על זה צריכים להודות!!! וזה שיש לך בת?! לא כולם זוכים שיש להם בת!! וזה שאתה עצמך התחתנת?! לא כל אחד זוכה להתחתן!!! זה שזכית בכלל להגיע לגיל הזה?! כשנולד נכד צריכים לזכור את כל החסדים, ועל כולם להודות: שהתחתנתי, ונולדה לי בת, וחיתנתי אותה, והגעתי לגיל הזה!!! וידעתם כי אני ד' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים!!!

רחל אמנו הודתה דוקא על הדברים הקטנים ומענין לענין באותו ענין, אצל רחל נאמר (בראשית ל, כג) כשילדה את יוסף: ותהר ותלד בן ותאמר אסף ד' את חרפתי, וכתב רש"י: מה זה אסף ד' את חרפתי? ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה - אם בלי כוונה האשה שוברת כלי, היא מרגישה נבוכה, אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו, כשיש לאשה בן ונשבר כלי, מי שבר כלי זה? בנגד! מי אכל תאנים אלו? בנגד! ולכן: עכשיו אסף ד' את חרפתי.

שואלים הבעלי מוסר: זה רחל אמנו? בשביל זה היא היתה צריכה בן? זה מה שהיא היתה צריכה? בשביל אסף ד' את חרפתי היא אמרה: ואם אין מתה אנוכי, שאם היא תשבור כלי בלי כוונה אפשר יהיה

למעשה פרשת וארא

הוא גדל על ערכים גבוהים לאמת ולהתנהגות אנושית מכובדת, אביו היה בעלים של עסק קטן שהצליח והוא הלך בדרכיו. למד מעט בישיבה ואחר כך בבית הספר ללימודים גבוהים, התחתן וקיבל מאביו סכום כסף. לא בשביל קניית דירה אלא כדי להתחיל בעסקים.

הוא החליט לפתוח מפעל לייצור כוסות חד פעמיות, כוסות בלבד, בלי צלחות או כפות או תוספות גדולות יותר וזאת לאור העובדה שהאמין שבתחום זה לא יהיו לו בעיות של פרנסה. המפעל שהקים היה קטן אך מסודר היטב. סכום הכסף שאביו נתן לו סייע לו רבות והוא החל לשווק את הכוסות.

אך מהר מאוד הוא גילה שהוא מצוי בבעיה. היו יצרנים ששיווקו סטים שלמים והיו כאלה ששיווקו כוסות בשלל צבעים וצורות, הכוסות שלו היו פשוטות, לא מיוחדות, באיכות מעולה, אבל כאלה שזורקים לפח אחרי שמסיימים לשתות ולא מצטערים על כך. היו לו מתחרים ברמה בינלאומית. מיודעו נהג להכניס לכל חבילה מאה וחמישים כוסות, וכך באמת היה כתוב על האריזה שלהם.

לאחר תקופה של שנה גילה שהוא בקושי מצליח לכסות את ההוצאות ומעט יותר. כדי להרוויח הרבה היה חייב למכור הרבה, התחרות בשוק היתה גדולה, הוא היה מוכרח להזויל מחירים וזה גרם לכך שהוא כיסה את החובות אך לא הרוויח.

המרדכי בפסחים (צט ע"ב) עמד בשאלה זו, וכתב דלכך יש מפרשים (בירו' שם) שמעם חיוב ד' כוסות הוא כנגד ארבע כוסות האמורים לישועה, מנת חלקי וכוס', כוסי רויה, כוס ישועות דמשמע תרי'.

החת"ס (פסחים צט ע"ב) כתב ליישב דעיקר התקנה הוי לומר שירה ואין שירה אלא על היין, דאטו תקנו לאכול ולשתות, אלא כנגד ד' לשונות של גאולה תקנו ד' שבחים.

המשך חכמה (עה"פ) כתב דלכן תקנו על היין שהם היו נגאלין בשביל שהבדילו עצמן מהמצריים וכן יבדילו ישראל בגלות זה ויהיו מצויינין ובוה יגאלו, ולכן מורה על היין דאין הוראה על ההבדלה יותר מהיין, וכמו שהלשין המון (מגילה יג ע"ב) זבוב נופל לכוסו וכו' מדיחו ג"פ וגזרו על יין משום בנותיהן (שבת יז ע"ב).

ומשמיה דהגרש"ז אוירבעך זצ"ל (שלמי שמחה) מטו שביאר שתיקנו ארבע "כוסות" דוקא משום שרק בשתיית יין כל כוס וכוס הוא מדריגה נוספת, כגאולתן של ישראל שכל שלב הוא דרגה ועליה נוספת, ולא כאכילת ארבע לחמים שהם ארבע פעולות נפרדות שאין ביניהם שייכות.

*יוסף, יהודי יליד ארצות הברית גדל בבית מסורתי. בבית הוריו הדליקו נרות שבת ואביו הלך לבית הכנסת, הוריו שמרו על הפרדה בין בשר לחלב וגם צמו ביום כיפור. בכך הסתכמה היכרותם עם הדת.

למעשה פרשת וארא

דתית הוא ומשפחתו המשיכו לנהל את הבית באותה מתכונת שניהלו הוריו.

יום אחד הגיעו שליחים טובים שהחזירו אידישקייט ועוררו לקצת יותר יהדות, ילדי השכונה נמשכו אליהם כמו למגנט והבן שלו שמלאו לו שתיים עשרה שנה החליט שאת הבר מצווה שלו הוא רוצה לחגוג בישראל. הוא התחבר לרב מקומי והחליט שהוא רוצה לשנות מסגרת וללמוד תורה. בעקבות זה כל המשפחה התחזקה.

האב החל להשתתף בשיעורי תורה. כשמלאו לבנו שלוש עשרה שנה הם טסו לארץ ישראל כדי לחגוג לו את הבר מצווה, הם טיילו במקומות הקדושים והרגישו כיצד ליבם נפתח כאלם. ביום האחרון לשהותם בארץ הרגיש האב צורך גדול לגשת לרב גדול ולשאול שאלה שבערה בתוכו והציקה מאוד למצפון. לאחר החיזוק שהוא ומשפחתו עברו לאחרונה הבין שלא נהג כשורה.

הוא הגיע עם מלווה למרן הרב יוסף שלום אלישיב וצ"ל עמד מול הרב וסיפר לו בקול רועד את אשר עבר עליו מהיום שפתח את המפעל ועד היום, הוא אמר שהוא שב בתשובה שלמה ושואל מה הדין, הרי סוף כל סוף מדובר בגניבה, אומנם היתה זו גניבה מגויים ולא מיהודים אך ברצונו לדעת איך עליו לנהוג כעת.

מרן הרב אלישיב וצ"ל לא מיהר להשיב. ישב וחשב על הנושא מספר דקות, היהודי חיכה למוצא

יום אחד לקח חבילה של כוסות חד פעמיות הוציא כוס אחת וחישב לעצמו את העלות שלה. היא הגיעה לעלות מינימלית אבל הגיע למסקנה שאם יחסיר כוס אחת מהחבילה, במכירת כמות גדולה זה משמעותי וכך יוכל להרוויח, הוא התחיל לשווק את חבילת הכוסות כאשר כתוב על האריזה שיש מאה וחמישים כוסות אך בפועל היו בפנים רק מאה ארבעים ותשע.

לאחר כשלושים חודשים גילה לשמחתו שהוא נמצא בפלוס קטן. חשב לעצמו: "אם אוציא כוס נוספת מן המאה ארבעים ותשע הרווחים יוכפלו וזה אכן מה שעשה. הוא הוציא שתי כוסות מכל חבילה. על האריזה היה כתוב מאה וחמישים כוסות אך בפועל היו שם רק מאה ארבעים ושמונה כוסות. הרווח גדל.

לאט לאט הוא נסחף עד שלבסוף הוציא מהחבילה שמונה כוסות. הרווחים גדלו. סיקרן אותו לדעת מה קורה בחברות אחרות. הוא רכש חבילת כוסות מחברה מתחרה וגילה שגם אצלם מספר הכוסות לא תואם למה שכתוב על גבי האריזה. חשב לעצמו: כנראה, אני "הפרייאר" היחידי שמכר מספר כוסות תואם למה שמצוין על גבי האריזה. מיודעינו הרוויח סכומים לא רעים, הפרנסה היתה לא רעה, אך לא רווחית מאוד כפי שציפיה. בסך הכל הוא ומשפחתו חיו ברמת חיים סבירה ביותר, בית פרטי, אישה עקרת בית, ילדים, ברוך השם, המקרר היה תמיד מלא, היה אפילו כסף לבזבזים. מבחינה

למעשה פרשת וארא

הטלפון, מנהל החשבונות היה על הקו. הוא נשמע נרגש ביותר ושאל: "היכן אתה? היכן אתה חוגג? אני בא אליך". "חוגג? על מה יש לחוגג?" הוא שאל. רואה החשבון חשב שהוא מהתל בו. לבסוף הוא השתכנע שבאמת הוא לא יודע על מה מדובר והכריח אותו להגיע במהירות למשרדי המפעל. הוא הגיע בחוסר חשק. הרי מה כבר הוא יכול לחדש לו?

מנהל החשבונות פתח לו את הדלת. הוא אחז בידו את עיתון ה"טיימס", מוסף הכלכלה שמיליוני אנשים קוראים בו: "תראה מה כתבו עליך בטיימס", אמר בהתלהבות. הוא עיין בכותרת ונדהם: היה כתוב שם שהעיתונאי לענייני כלכלה ערך מחקר, האם הכמות של המוצרים של בעלי המפעלים תואמת לכתוב על גבי האריזה. הוא בדק דווקא את המוצרים החד פעמיים, אותם לא נוהגים לספור בכמויות רבות, הוא ערך בדיקה מדוקדקת ומה שהוא גילה היה מביך לאחרים ומחמיא לו. רוב המפעלים השמיטו לפחות כלי אחד או שניים ויש כאלו שהתגלו אצלם מחדלים של מינוס עשרים ואפילו שלושים פריטים. היו מספר מפעלים שמספר הפריטים היה תואם למצויין על האריזה, והיה עוד אחד וזה היה המפעל שלו. הוא ראה את שמו מתנוסס בענק בראש הכותרת. הוא זכה לפרסומת אדירה.

בכתבה ציינו ש"רק מר גייקוב מפנק את לקוחותיו"! הכתבה היתה אוהדת ביותר והדגישה שהוא מקפיד בקביעות להניח מעל ומעבר למה

פיו במתח. הרב הרים את עיניו ואמר לו בקול אבהי: "לא נהגת כשורה, כדי לכפר על מה שעשיית עליך לשים בחבילה במקום מאה וחמישים כוסות מאה חמישים ושמונה כוסות". למרות סימני השאלה שהיו על פניו על פסיקתו של הרב הוא החליט לבצע בדיוק מה שהרב אמר. הודה לרב ויצא החוצה.

כשהוא הגיע לארצות הברית הדבר הראשון שעשה זה לתקן את המחדל. הוא ידע שהוא הולך להפסיד אך לא זו כהוא זה מהוראתו של הרב. הוא ידע שלמרות שהיקף המכירות גדל, אין ספק שהרווח שלו נבע מכך שהחסיר ממספר הכוסות ובאמת כמו שהוא חשב אכן קרה: ההפסדים הגיעו והרואה חשבון לא הבין איך קורה שהיקף המכירות לא השתנה ובכל זאת יש הפסדים. הוא לא ידע מה לענות לרואה החשבון ולא רצה לספר לו על הכוסות הגנובות ועל הוראתו של הרב. החלטתו היתה נחושה להמשיך ולקיים את ציווי של הרב. המצב הכלכלי בבית החמיר לאחר חודשים של הפסדים צורבים, חודשיים ללא משכורת. האווירה בבית לא היתה רגועה, אך אשתו לא ידעה מכלום. יום אחד, בתפילת שחרית בבית הכנסת נפתחו הסכרים. הוא התפלל תפילה לווהמת בדמעות על הפרנסה, הרגיש שהקרקע נשמטת מבין רגליו ורק החיבור לבורא עולם בנקודת המשבר היא שהחזיקה אותו.

הוא הרגיש רוע לאחר הבכי שבכה, אך הרגיש צורך לשבת בבית ולא ללכת למפעל. לפתע צלצל

את הישיבה הגדולה בעולם "ליקווד" הקים באמריקה רבי אהרן קוטלר זצוק"ל זיע"א, יחד עם ר' משה פיינשטיין ורבי יעקב קמינצקי. הם זכו להקים את עולם התורה והיהדות על יבשת אמריקה, שהיתה צמאה ויבשה מ"ידישקייט" באותם השנים. לאחר הסתלקותו של רבי אהרן בשנת תשכ"ג, מונה לראש הישיבה בנו הגאון רבי שניאור קוטלר. בשנת תשמ"ב הסתלק רבי שניאור לבית עולמו, וקראש ישיבה התמנה נכדו של ר' אהרן ובנו של רבי שניאור, הלא הוא רבי מלכיאל קוטלר.

לרבי שניאור היה בן נוסף רבי מאיר שמו, הוא היה תלמיד חכם מופלג, למדן עצום, אציל נפש וירא שמים, רבים חזו לו גדולות ונצורות, ושמשו ירח בשמי היהדות לתפארת סבו ואביו ממשפחת קוטלר. בהגיע רבי מאיר לפרקו, התארס עם בת ממשפחה מאד מיוחסת וחשובה, שכל שאיפתה היה לעמוד לימין בעל תלמיד חכם, צדיק וירא שמים.

מספר ימים לאחר האירוסין חש רבי מאיר ברע, והובהל לבית החולים, שם עבר סדרת בדיקות מקיפות, התוצאה לא איחרה לבוא, המחלה הארורה רח"ל פשתה בכל גופו, והרופאים שתפקידם לחפש מזור ותרופה לחולה, אמרו שבמקרה זה אין מה לנסות לטפל בו, וכי חייו לא יאריכו ממספר שבועות בודדים. במשפחת קוטלר קיבלו את הבשורה הנוראה בצורה קשה ביותר, גם הכלה היתה שבורה

שכתוב, כדי שאם חס וחלילה יהיה מוצר פגום תהיה תוספת חלופית בו במקום. הכתבה עוררה הדים רבים כיוון שבעקבותיה הגישו תביעה משפטית למספר מפעלים שהונו והחסירו פריטים בכמויות גדולות. אנשים קראו את הכתבה בדיקות וכולם הבחינו בלוגו של החברה שלו שהופיע בענק מעל גבי העיתון וקראו שלא רק הכמות גדולה, גם האיכות מצוינת.

עוד באותו שבוע זינקו המכירות וההזמנות במפעל עבדו בקצב מטורף. תוך תקופה קצרה הוא הקים ופתח סניף נוסף וייצר עוד סוגים של כלים חד פעמיים: צלחות, סכו"ם, ניילונים וכו', תוצרת המפעל תפסה מקום מכובד מאוד בשוק ואחריו חמש שנים הוא הפך להיות מיליונר.

ילדיו לומדים בישיבות, הבית שלו בית של תורה, יש לו פרנסה בשפע, והכי חשוב שבבית הזה יש אמונת חכמים בסדר גודל שלא מוצאים בהרבה מקומות, בזכות שהוא קיים את פסקו של הרב אלישיב במסירות נפש הוא זכה לנס גלוי. כן, דווקא בזכות שהוא שמע בקולו של הרב אלישיב והוסיף במספר הכוסות הוא היה היחיד שזכה לפרסומת הענק הזו ובזכותה התעשר עושר רב...! אור לישירים הובא ע"י הרב פנחס זרביב מכון למעשה לתגובות ולחומר נוסף p0583271323@gmail.com

למעשה פרשת וארא

ברורה שהוא עלול להסתלק מהעולם לפני החתונה, או מיד אחריה".

והוסיף רבי משה ואמר "למרות שזמני דחוק, אשמח לסדר חופה וקידושין בחתונה זו". הם יצאו מבית פוסק הדור ללא ספיקות, הכלה ביקשה להקדים את החתונה, וכעבור עשרה ימים העמידו חופה. זו היתה חתונה עצובה מאד, האנשים שהלכו עם החתן לכסות את הכלה בהינזמה, לא יכלו לעצור את שטף הדמעות, ביודעם שאולי עוד מספר ימים, יצטרכו הם חלילה לכסות אותו בעפר.

בסידור קידושין התכבד פוסק הדור רבי משה פיינשטיין, מיד לאחר החופה והברכות פנה רבי משה אל הזוג הצעיר, ולפני כולם בירך אותם ואמר "זה עתה בירכנו את הברכה "והתקין לו ממנו בנין עדי עד", אני מברך אתכם החתן והכלה שתזכו לילדים". החתן והכלה פרצו בבכי, לא מפני שחשבו שהברכה תתקיים, אלא מפני שהם ידעו שהיא לא תתקיים, וחשבו שדבריו לא היו אלא מליצה. הזוג החל את דרכו, כשמסביבו כולם סופרים את הימים מחשש לנזרא מכל. והחתן, לא רק שמצבו לא הורע, אלא להיפך, המחלה הואטה והוא חש הרבה יותר טוב. חלפו חודש חודשיים, והוא חי בניגוד לכל התחזיות אפילו של האופטימיים שנתנו לו לא יותר מחודשיים.

כעבור שלושה חודשים הגיעה הבשורה שלא תיאמן, האשה נפקדה, ותשעה חודשים לאחר מכן נולד לזוג הצעיר בן זכר בריא ושלם. הבשורה

ורצוצה, כל חייה התפללה לבעל צדיק ותלמיד חכם והנה...

הורי הכלה פנו למשפחת קוטלר ורמזו להם, כי אולי כדאי לבטל את האירוסין, אין שום סיבה שהכלה תצטרך להתמודד עם אסון שכזה, וכל זה עבור בחור שהיא בקושי מכירה. משפחת קוטלר השיבו למשפחת הכלה שכל צעד שיבחרו לעשות, הם יקבלו בהבנה רבה. ישבו הורי הכלה עם ביתם, וניסו לשכנעה, שהצעד הנכון ביותר הוא לבטל את השידוך, ועל ידי כן להימנע מכל טלטלה רגשית שהיא תיאלץ לעבור. וכאן נכונה להם להורי הכלה הפתעה: הכלה סירבה! והיא אמרה באומץ ובעוז, "זכיתי להתארס עם צדיק, תלמיד חכם עצום, ואני לא מתכוונת לעזוב אותו, רק מפני שהוא חולה, ואם ניתנה לי האפשרות לעשות חסד עם אדם שכזה, והיה זה שכרי וגורלי, אני אתמודד!".

הוריה חשבו שהיא צעירה מידי ולא מבינה את משמעות החלטתה, והסכימו כולם לפנות אל פוסק הדור הגאון רבי משה פיינשטיין, וכל אשר יאמר כך יעשו. רבי משה הקשיב להורים ולכלה, ולאחר מכן אמר "לו הכלה היתה רוצה לעזוב את השידוך, לא הייתי אומר מילה, אך מכיוון שהיא מביעה התנגדות נמרצת לעזוב את הבחור, דעו, כל חיבור שיש בין בעל ואישה, יש לזה המשך בעולם הבא בגן עדן, הכלה הזו אינה רוצה להפסיד חיבור נצחי עם יהודי נעלה שכזה, לכן אני ממליץ לאפשר לה להתחתן איתו, גם אם זה יהיה לזמן קצר ביותר, וכידיעה

איתנה בדעתה ומוכנה ללכת במדבר בארץ לא זרועה.

ההתלבטות היתה קשה, וההחלטה לא פחות, ואז החליטו להיכנס שנית אל פוסק הדור ולהציג לפניו את שאלתם. אמרו ועשו, לאחר ששמע רבי משה את שאלתם אמר להם: "לא זו דרכה של תורה, הקב"ה ציוונו "פרו ורבו ומילאו את הארץ", "בהדי כבשי רחמנא למה לך?", "הקב"ה ינהיג עולמו בחסד וברחמים, והאדם יעשה את מוטל עליו ללא חשבונות והתחכמויות".

כעבור שנה, נולד להם בן שני, הברית שנערכה היתה מהולה בעצב עמוק, הכל ידעו מה משמעות ברכת הצדיק, ואכן, יומיים לאחר הברית הסתלק רבי מאיר לבית עולמו. אמריקה באבלות. האישה בצער עמוק, ומשפחת קוטלר באבלות קשה, רבי שניאור האבא שבור לרסיסים, ומתקשה לקבל תנחומים על בנו הצדיק שהסתלק בדמי ימיו.

בין המנחמים היה האדמו"ר מבלוז'וב. הוא מביט בעיניו הדומעות על עיניו הדומעות של רבי שניאור ואומר לו: "אבדתי גדולה מאבדתך... לך יש לפחות מצבה להתפלל לידה, אבל הבן שלי נרצח באושוויץ ואין לי שום קבר להתרפק עליו, לך הוא השאיר שני בנים זכרים שיתנו לו נצחיות, ואילו בני לא השאיר אחריו שום זרע של קיימא"... ורבי שניאור שלא קיבל תנחומים מאיש על אסונו הכבד, הפטיר בכאב עצור "ניחמתני, ניחמתני..."

התפשטה במהירות, וכולם ראו את ברכתו של רבי משה פיינשטיין מתגשמת, ובניגוד להתונה, השמחה בברית הרקיעה שחקים, וזה עקב התקווה והאמונה, ההיפך מהחתונה שאפיין אותה ייאוש גמור.

מספר שבועות לאחר הברית, חש רבי מאיר כי פניה של אשתו אינם כתמול שלשום. הוא חשש שאולי כתוצאה מהלידה נכנסה לעצב ודיכאון, אך היא הרגיעה אותו שהיא בריאה לחלוטין בגופה ובנפשה, ומודה להקב"ה על כל החסדים שמעל הטבע שהוא עושה עימם. "אז מדוע את מהורהרת כל כך?" שאל בעלה. והיא פתחה את סגור ליבה ואמרה לו "כשגדול הדור בירך אותנו, היינו קטני אמנה, אך עתה כשרואים אנו שברכת הצדיק התקיימה בדרך ניסית ועל טבעית וכנגד כל הסיכויים, חשבתי היטב על דברי ברכתו, הוא בירך שיהיו לנו ילדים, ומיעוט רבים שניים, זאת אומרת, שכל זמן שלא יהיו לנו שני ילדים אתה תחיה, כי ברכת הצדיק לא הסתיימה, והיא תמשיך עד הילד הבא".

"אז מה ניתן לעשות?" שאל. "ובכן" השיבה אשתו, "רחל אשת רבי עקיבא שלחה אותו ללמוד תורה, הוא עזב את הבית למשך עשרים וארבע שנים, והקים ישיבה עם אלפי תלמידים, עם כל הצער והכאב, סע אף אתה ללמוד תורה, עם ישראל יהנה מלימוד התורה עימך, ואני אגדל את הבן שלנו הרך הנימול...". ניסה בעלה לתאר בפניה כמה קשיים היא תעבור בהתמודדות שכזו כשהיא לבדה, אך היא

סתם חסד, אלא הקרבה של חיים למענו, ואכן זה מה שהתכוונה לעשות, וזה מה שעשתה, אך כעבור שנים התברר שאם לא היתה נישאת לו, לא היתה זוכה לברכתו של הצדיק, והיתה נשארת ערירית ללא ילדים וללא המשך, בזכות ברכתו של הצדיק זכתה לילדים ולנכדים, ולראות דורות ישרים ומבורכים.

"עולם חסד יבנה" עם חסד ניתן לבנות עולמות אחרים, אבל פעמים בונה הוא את עולמך שלך, היא שהלכה עם חסד עצום אחרי בעלה בארץ לא זרועה, זכתה גם זכתה

(הרב יצחק ברבר כולנו יודעי שמך וארא תשפ"ב הובא ע"י הרב פנחס זרביב מכון למעשה לתגובות ולחומר נוסף p0583271323@gmail.com)

חלפו ימי הבכי, המספד, האבל, והאלמנה הטריה מגדלת את שני בניה. והנה, הוצע לה שידוך עם אברך תלמיד חכם וירא שמים, אלמון גם הוא עם שני ילדים. הם נישאו וחיו באושר. חלפה שנה, ועוד שנה, ועוד שנה, והם לא זוכים לילד משותף. והתמיהה, הרי לכל אחד מהם יש ילדים מנישואים קודמים, האם לפתע נוצרה בעיה? הלכו לדרוש אצל הרופאים, כולם קבעו חד משמעית שיש בעיה אצל האישה. פנו הזוג אל אחד מגדולי הרופאים באמריקה בעל שם עולמי, לשמוע מה בפיו.

לאחר שעבר על כל הבדיקות, ישב עם הזוג, והחליט לשתף אותם במה שכל הרופאים האחרים לא העזו לומר. "דעו לכם, שטיפלתי בימי חיי באלפי מטופלים, אני מוכן לשים בכפי ולהישבע שהאישה הזו שיושבת כעת מולי, לא רק שאינה יכולה ללדת, אני גם לא מסוגל להאמין שהיא ילדה אי פעם, יש מקרים שיש להם פתרון, ויש מקרים שאין להם פתרון. אבל כאן מדובר במקרה שאין בכלל שאלה רפואית, על פי דרך הטבע אין שום סיכוי בעולם שאישה זו תלד", והוא סיים, "על פי מה שראיתי אני מחויב להאמין בניסים, כמו כל הרופאים שהראיתי להם את ממצאי הבדיקות, הם הגיבו כמוני, אין שום סיכוי רפואי, רק נס!".

ואכן, לזוג הזה לא נולדו ילדים נוספים. הם גידלו את ארבעת ילדיהם במסירות ושמחו בחלקם הגדול. משפחת הכלה הצעירה היתה בטוחה שהיא עושה חסד בלתי יאומן עם רבי מאיר קוטלר, ולא